

**DİYARBAKIR MERKEZ İLÇE AKTARLARININ MEVCUT
DURUMU VE PAZARLAMA DAVRANIŞLARININ
BELİRLENMESİ**

SEVAL BAKIN

**HAZİRAN 2024
DİYARBAKIR**

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DİYARBAKIR MERKEZ İLÇE AKTARLARININ MEVCUT
DURUMU VE PAZARLAMA DAVRANIŞLARININ
BELİRLENMESİ**

SEVAL BAKIN

DİCLE ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV
YÖNETMELİĞİNİN BİR PARÇASI OLARAK
TARLA BİTKİLERİ ANA BİLİM DALINDA
YÜKSEK LİSANS TEZİ
OLARAK HAZIRLANMIŞTIR

HAZİRAN 2024

DİYARBAKIR

**DİYARBAKIR MERKEZ İLÇE AKTARLARININ MEVCUT DURUMU VE
PAZARLAMA DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ**

Seval BAKIN tarafından Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin bir parçası olarak hazırlanan bu çalışma, aşağıda bilgileri yazılı jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek **Tarla Bitkileri Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ
Müdür, **Fen Bilimleri Enstitüsü**

Prof. Dr. Özlem TONÇER (*, **)
Danışman, Tarla Bitkileri bölümü
Dicle Üniversitesi

Sınav Jürisi:

Prof. Dr. Özlem TONÇER (*, **)
Tarla Bitkileri Bölümü, Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Songül AKIN
Bahçe Bitkileri Bölümü, Dicle Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma BAŞDEMİR
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Harran Üniversitesi

ONAY

Savunma Tarihi: 25 / 06 / 2024

(*) Jüri Başkanı.

(**) Tez Danışman

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tez çalışmasında yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bahse konu bu kural ve ilkelerin gerektirdiği üzere, bu çalışmada özgün olmayan tüm bilimsel içerikleri kurallara uygun biçimde alıntılıyıp kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Beyanıyla çelişen herhangi bir delil bulunduğu takdirde tüm sorumluluğu üstleneceğimi kabul ederim.

Ad, Soyad: Seval BAKIN

İmza:

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans süresince ve tez yazım süresince fikir ve deneyimlerini paylaşan, hiçbir desteği esirgemeyen akademik danışmanım Prof Dr. Özlem TONÇER'e sonsuz saygı ve minnetle teşekkür ederim.

Tez çalışması sırasında bilgi ve tecrübelerini paylaşan sayın Doç. Dr. Songül AKIN'a çok teşekkür ederim.

Tezimin başlangıcından itibaren bana her türlü desteği veren Doç. Dr. Vedat PİRİNÇ'e çok teşekkür ederim.

Tez çalışması sırasında bana yardımcı olan iş arkadaşlarım Yük. Zir. Müh. Tuğba YALÇIN DERNEK, Yük. Zir. Müh. Barış Çağlar GEDİKLİ, Zir. Müh. Süleyman SAVAŞÇI, Zir. Müh. M. Selim TÜRKER ve Zir. Müh. Zeynep Nurda PİRİNÇ 'çiye çok teşekkür ederim.

En önemlisi, araştırma boyunca yanımda olan ve kendime bazı zamanlar inanmasamda bana inandığı için eşim Zir. Müh. Cevdet BAKIN'a, çocuklarım Yusuf Enes BAKIN, Emir Aras BAKIN ve Öykü Deren BAKIN'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xii
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT.....	xiv
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	9
3. MATERYAL VE YÖNTEM	17
3.1 Materyal	17
3.2 Çalışma Alanı.....	20
3.3 Verilerin Değerlendirilmesi	21
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	22
4.1 İşletmelerin Demografik Özelliklerine Ait Bilgiler	22
4.2 Aktarcılık Mesleğini Öğrenme Şekillerine Ait Bilgiler.....	29
4.3 Aktarcıların Bitkilerle İlgili Detaylı Bilgi Edinme Yerlerine Ait Bilgiler.....	31
4.4 İşletme Yılı Periyotlarına Ait Bilgiler.....	34
4.5 Ürünlerin Tedarik Etme Şekillerine Ait Bilgiler.....	37
4.6 Ürünlerin Muhafaza Şekillerine Ait Bilgiler.....	39
4.7 Ürünlerin Satış Şekillerine Ait Bilgiler.....	42
4.8 Tıbbi Bitki Kullanımında Tercih Edilen Hastalıklarına Ait Bilgiler	45
4.9 Satılan Drogların Bilimsel İsmine Bilinirliğine Ait Bilgiler	47
4.10 Drog Satışını En Çok Etkileyen (Artıran Ya Da Azaltan) Faktörler	50
4.11 Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimlerine Ait Bilgiler.....	53
4.12 Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kar Marjlarını Etkileyen Faktörler	56

4.13 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Faktörler	58
4.14 Ürün Maliyetleri Haricinde İşletmelerin Diğer Maliyetlerine Ait Bilgiler	61
4.15 Sözleşmeli Üretime Ait Bilgiler.....	64
4.16 En Çok Satışı Yapılan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri.....	67
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	72
6. KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Diyarbakır'daki Bazı Aktar İşletmecilerin Görselleri.....	19
Şekil 3.2 Diyarbakır İli Haritası	20
Şekil 4.1 Aktarcılara Ait Demografik Veriler (Sur İlçesi).....	23
Şekil 4.2 Aktarcılara Ait Demografik Veriler (Kayapınar İlçesi).....	25
Şekil 4.3 Aktarcılara Ait Demografik Veriler (Yenişehir İlçesi).....	27
Şekil 4.4 Aktarcılara Ait Demografik Veriler (Bağlar İlçesi).....	28
Şekil 4.5 Aktarcıların Mesleği Öğrenme Şekilleri (Sur İlçesi)	29
Şekil 4.6 Aktarcıların Mesleği Öğrenme Şekilleri (Kayapınar İlçesi).....	30
Şekil 4.7 Aktarcıların Mesleği Öğrenme Şekilleri (Yenişehir İlçesi).....	30
Şekil 4.8 Aktarcıların Mesleği Öğrenme Şekilleri (Bağlar İlçesi).....	31
Şekil 4.9 Bitkiler Hakkında Bilgi Kaynağı (Sur İlçesi)	32
Şekil 4.10 Bitkiler Hakkında Bilgi Kaynağı (Kayapınar İlçesi)	32
Şekil 4.11 Bitkiler Hakkında Bilgi Kaynağı (Yenişehir İlçesi)	33
Şekil 4.12 Bitkiler Hakkında Bilgi Kaynağı (Bağlar İlçesi)	34
Şekil 4.13 Aktarcıların İşletme Yılı Periyotları (Sur İlçesi)	35
Şekil 4.14 Aktarcıların İşletme Yılı Periyotları (Kayapınar İlçesi)	35
Şekil 4.15 Aktarcıların İşletme Yılı Periyotları (Yenişehir İlçesi)	36
Şekil 4.16 Aktarcıların İşletme Yılı Periyotları (Bağlar İlçesi)	36
Şekil 4.17 Aktarcıların Ürünleri Tedarik Şekilleri (Sur İlçesi).....	37
Şekil 4.18 Aktarcıların Ürünleri Tedarik Şekilleri (Kayapınar İlçesi).....	38
Şekil 4.19 Aktarcıların Ürünleri Tedarik Şekilleri (Yenişehir İlçesi).....	38
Şekil 4.20 Aktarcıların Ürünleri Tedarik Şekilleri (Bağlar İlçesi).....	39
Şekil 4.21 Aktarcıların Ürünleri Muhafaza Şekilleri (Sur İlçesi)	40
Şekil 4.22 Aktarcıların Ürünleri Muhafaza Şekilleri (Kayapınar İlçesi)	40
Şekil 4.23 Aktarcıların Ürünleri Muhafaza Şekilleri (Yenişehir İlçesi)	41
Şekil 4.24 Aktarcıların Ürünleri Muhafaza Şekilleri (Bağlar İlçesi)	42
Şekil 4.25 Aktarcıların Ürünleri Satış Şekilleri (Sur İlçesi)	42
Şekil 4.26 Aktarcıların Ürünleri Satış Şekilleri (Kayapınar İlçesi)	43
Şekil 4.27 Aktarcıların Ürünleri Satış Şekilleri (Yenişehir İlçesi)	44
Şekil 4.28 Aktarcıların Ürünleri Satış Şekilleri (Bağlar İlçesi)	44

Şekil 4.29 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Sur İlçesi)	45
Şekil 4.30 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Kayapınar İlçesi)	46
Şekil 4.31 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Yenişehir İlçesi)	46
Şekil 4.32 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Bağlar İlçesi)	47
Şekil 4.33 Drogların Bilimsel İsmi Bilenler (Sur İlçesi)	48
Şekil 4.34 Drogların Bilimsel İsmi Bilenler (Kayapınar İlçesi)	49
Şekil 4.35 Drogların Bilimsel İsmi Bilenler (Yenişehir İlçesi)	49
Şekil 4.36 Drogların Bilimsel İsmi Bilenler (Bağlar İlçesi)	50
Şekil 4.37 Drog Satışını Etkileyen (Artıran ya da Azaltan) Faktörler (Sur İlçesi)	51
Şekil 4.38 Drog Satışını Etkileyen (Artıran ya da Azaltan) Faktörler (Kayapınar İlçesi)	51
Şekil 4.39 Drog Satışını Etkileyen (Artıran ya da Azaltan) Faktörler (Yenişehir İlçesi)	52
Şekil 4.40 Drog Satışını Etkileyen (Artıran ya da Azaltan) Faktörler (Bağlar İlçesi)	53
Şekil 4.41 Aktarcıların Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimleri (Sur İlçesi)	53
Şekil 4.42 Aktarcıların Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimleri (Kayapınar İlçesi)	54
Şekil 4.43 Aktarcıların Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimleri (Yenişehir İlçesi)	55
Şekil 4.44 Aktarcıların Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimleri (Bağlar İlçesi)	55
Şekil 4.45 Ürünlerin Kar Marjlarının Yüksek Olmasının Nedenlerinin Oranı (Sur İlçesi)	56
Şekil 4.46 Ürünlerin Kar Marjlarının Yüksek Olmasının Nedenlerinin Oranı (Kayapınar İlçesi)	57
Şekil 4.47 Ürünlerin Kar Marjlarının Yüksek Olmasının Nedenlerinin Oranı (Yenişehir İlçesi)	57

Şekil 4.48 Ürünlerin Kar Marjlarının Yüksek Olmasının Nedenlerinin Oranı (Bağlar İlçesi).....	58
Şekil 4.49 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Unsurların Oranı (Sur İlçesi)	59
Şekil 4.50 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Unsurların Oranı (Kayapınar İlçesi)	59
Şekil 4.51 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Unsurların Oranı (Yenişehir İlçesi).....	60
Şekil 4.52 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Unsurların Oranı (Bağlar İlçesi)	61
Şekil 4.53 İşletmelerin En Yüksek Maliyet Oranları (Sur İlçesi)	62
Şekil 4.54 İşletmelerin En Yüksek Maliyet Oranları (Kayapınar İlçesi).....	62
Şekil 4.55 İşletmelerin En Yüksek Maliyet Oranları (Yenişehir İlçesi)	63
Şekil 4.56 İşletmelerin En Yüksek Maliyet Oranları (Bağlar İlçesi).....	64
Şekil 4.57 Sözleşmeli Üretim Oranı (Sur İlçesi).....	65
Şekil 4.58 Sözleşmeli Üretim Oranı (Kayapınar İlçesi).....	65
Şekil 4.59 Sözleşmeli Üretim Oranı (Yenişehir İlçesi).....	66
Şekil 4.60 Sözleşmeli Üretim Oranı (Bağlar İlçesi).....	67

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Son 9 Yıl Ekim Alanları	5
Tablo 1.2 Diyarbakır İl Genelinde Son Üç Yılda Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Ekiliş Alanları.....	6
Tablo 3.1 Diyarbakır’ın İlçelerine Göre Aktar Sayıları.....	18
Tablo 4.1 Sur İlçesinde Tıbbi ve Aromatik Bitki Satışı Yapılan Aktarlarda En Çok Satışı Yapılan 3 Tane Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Bilimsel İsimleri, Kullanım Amaç ve Biçimleri.....	68
Tablo 4.2 Kayapınar İlçesinde Tıbbi ve Aromatik Bitki Satışı Yapılan Aktarlarda En Çok Satışı Yapılan 3 Tane Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Bilimsel İsimleri, Kullanım Amaç ve Biçimleri	69
Tablo 4.3 Yenişehir İlçesinde Tıbbi ve Aromatik Bitki Satışı Yapılan Aktarlarda En Çok Satışı Yapılan 3 Tane Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Bilimsel İsimleri, Kullanım Amaç ve Biçimleri	70
Tablo 4.4 Bağlar İlçesinde Tıbbi ve Aromatik Bitki Satışı Yapılan Aktarlarda En Çok Satışı Yapılan 3 Tane Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Bilimsel İsimleri, Kullanım Amaç ve Biçimleri.....	71

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Simge	Açıklama
%	Yüzde
Kısaltma	Açıklama
kg	Kilogram
M.Ö.	Milattan Önce
IFOAM	Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
gps	Küresel Konumlama Sistemi
FİBL	Research Institute Of Organic Agriculture
da	Dekar
ha	Hektar
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme

ÖZET

DİYARBAKIR MERKEZ İLÇE AKTARLARININ MEVCUT DURUMU VE PAZARLAMA DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ

BAKIN, Seval

Yüksek Lisans, Tarla Bitkileri Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Özlem, TONÇER

Haziran 2024, 94 sayfa

Dünyada olduğu gibi ülkemiz florasında da kendiliğinden yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler, halk arasında tedavi, gıda, çay, baharat, kozmetik ihtiyaçlarını gidermek için, amacıyla geleneksel olarak kullanılmaktadır. Bu araştırma Diyarbakır'ın dört merkez ilçelerinde (Kayapınar, Yenişehir, Sur, Bağlar) tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan 37 aktar işletmeleriyle yüz yüze anket çalışması yapılarak yürütülmüştür. Araştırmada 18 sorudan oluşan anket uygulanmış olup verilere hem sosyal bilimler hem de fen bilimlerinde sıkça kullanılan tanımlayıcı istatistik olarak da adlandırılan deskriptif istatistik uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ankete katılan işletmecilerin %86,5'i erkek, %13,5'inin kadın olduğu, yaş durumlarına bakıldığında %64,9'unun 32 yaş ve üzeri oldukları, eğitim durumu olarak %56,8'inin lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Aktarcıların %48,9'unun kendini geliştirerek bir meslek haline getirdikleri, %54'ünün bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerinin internet ve yazılı kaynaklardan aldıklarını bildirmiştir. İşletmelerin %78,4'ü 2002 tarihinden sonra kurulduğu görülmektedir. İşletmecilerin %51,4'ü ürünleri satıcı firma-toptancılardan tedarik ettiklerini, %62,1'inin ürünleri kuru şekilde satışını gerçekleştirdiklerini, %29,7'si bitkileri poşetlerde sakladıklarını belirtmişlerdir. Aktarcıların %62,2'si tüketicilerin üst solunum yolu rahatsızlarında tıbbi bitkileri tercih ettiklerini bildirmişlerdir. İşletmecilerin %43,3'ü hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar marjlarının daha yüksek olduğunu, %43,3'ü piyasanın durumuna göre bitkilerin satış fiyatının belirledikleri görülmektedir. İşletme sahiplerinin ürün maliyetleri haricinde en yüksek maliyetlerinin kira olduklarını, %70,3'ünün sözleşmeli üretim yapmadıkları görülmüştür. En çok satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler ıhlamur, kekik, adaçayı, zencefil, zerdeçal, rezene, tarçın ve yeşil çay olarak bildirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi ve aromatik bitki, aktar, sözleşmeli üretim, piyasa analizi

ABSTRACT

DETERMINATION OF THE CURRENT SITUATION AND MARKETING BEHAVIOR OF DIYARBAKIR CENTRAL DISTRICT HERBALIST

BAKIN, Seval

Master of Science in Department of Field Crops

Supervisor: Prof. Dr. Özlem, TONÇER

June 2024, 94 pages

Medicinal and aromatic plants that grow spontaneously in the flora of our country, as well as in the world, are traditionally used by the public for treatment, food, tea, spices and cosmetic needs. This research was conducted through a face-to-face survey of 37 herbalists selling medicinal and aromatic plants in the four central districts of Diyarbakır (Kayapınar, Yenişehir, Sur, Bağlar). In the research, a survey consisting of 18 questions was used and descriptive statistics, which is often used in both social and natural sciences, was applied to the data. According to the results of the research, it was found that 86.5% and 13.5% of the operators who participated in the survey were women, 64.9% were 32 years and above and 56.8% were high school graduates in terms of education. . It was reported that 48.9% of the herbalists had trained and turned it into a profession and 54% reported that they obtained detailed information about plants from the internet and written sources. It can be seen that 78.4% of the businesses were established after 2002. 51.4% of the operators stated that they obtained the products from vendors-wholesalers, 62.1% of them sold the products in dry form and 29.7% of them stored the plants in bags. 62.2% of herbalists reported that consumers prefer medicinal plants for upper respiratory tract diseases. It can be seen that 43.3% of the operators have higher profit margins for plants with low raw material and labour costs, and 43.3% of them determine the selling price of the plants according to the market situation. It was found that the highest cost for business owners, other than product costs, was rent, and 70.3% of them did not engage in contract production. The most sold medicinal and aromatic plants were reported to be linden, thyme, sage, ginger, turmeric, fennel, cinnamon and green tea

Keywords: Medicinal and aromatic plants, herbalism, contract production, market analysis

1. GİRİŞ

Tıbbi ve aromatik bitkiler birçok sektörde ve alanda kullanılan insanlığın her döneminde tedavi amaçlı beslenme ve kozmetik alanlarında kullanılan bitkilerdir. Doğada kendiliğinden yetişen tıbbi bitkilerin bir kısmı da kültüre alınarak tıbbi ve sanayi alanında üretimi yapılmaktadır. İnsan sağlığı tedavisinde özellikle kullanılan ve araştırmaya konu olan şifalı bitkiler tedavi amaçlı kullanımında modern tıbbi destekleyici etkisi olmuştur. İlkel kabilelerdeki toplumlarda tedavi amaçlı olarak kullanılan tıbbi bitkiler günümüz modern dünyasında da birçok gelişmiş ülkede doğal tedavi ve tamamlayıcı tedavi yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Tıbbi bitkilerin hastalıkları iyileştirmede kullanılması insanlığın varoluş süreci kadar eskidir. Amerikalı kazıbilimci Dr. Rolph Solecki'nin "Shanidar: The First Flower People" isimli eserinde bahse konu ettiği insanlar gıda ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlık sorunlarına çözüm bulabilmek için doğada kendiliğinden yetişen otlardan şifa aramışlardır. Ülkemize komşu sınırimız olan Kuzey Irak'ta Şanidar Mağarası'nda 1957 senesinde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkan şamanizm dinine ait olduğu düşünülen kabirde, çok yıllık bitki türlerinden olan kandil çiçeği, kanarya otu, deve gülü, mavi kantoron, Kömeç ve deniz üzümü gibi türlerin içinde yer aldığı görülmüş olup antik çağdan bu yana çeşitli rahatsızlıklarda tedavi amaçlı olarak kullanılmıştır.

Çağımızdan yaklaşık 60 bin yıl önce olduğu, radyokarbon yöntemiyle tespit edilen mezarda bulunan bitkilerin, günümüzde de bu tıbbi bitkilerin insan sağlığı arasındaki ilişkinin kökenine ait ilk bulguların ortaya çıkışı olarak kabul görmektedir. Doğada kendiliğinden yetişen şifalı bitki türlerinin günümüzde de grip, nezle soğuk algınlığı, ağrı kesici, cilt bakımı, kalp sağlığı, sindirim sistemi ve romatizma ağrılarında vb. hastalıklarda da destekleyici ve tamamlayıcı olarak günümüzde de önemini korumaktadır. Hayatlarını kaybetmiş insanların toprağın içine yerleştirmeye başlayan ve ölen kişinin yeniden doğduğuna inanılan görüşün hâkim olduğu ilkel kavim toplumlarında ölümlerini gömdükleri mezarın içine bırakıldığı arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkan yabancı otların, tüketilen ve tedavi edici olanlar diye kullanılarak başlandığının olduğu öngörülmüştür (Kendir ve Güvenç 2010, Anonim 2014a). Şifalı bitkilerin tarihsel süreci milattan öncesine dayalı olup yapılan araştırmalar sonucunda ilk yazılı bulguların Sümerlere ve Çinlilere ait olduğu görülmüştür. Sümerlere ait olanı

yazılı metinler şeklinde olup, M.Ö. 4000, Çinlilere ait olanı da M.Ö. 3700 yıllarına tekabül etmektedir.

İnsanlar ilk başta kendi doğal çevrelerinde büyüyüp gelişen şifalı bitkiler tedavide kullanırken, daha sonraları kendi aralarında takas usulüyle alışverişlerinde kullanmış ve ticaretin gelişmesini sağlamış olup buna bağlı olarak ülkeler arasında yaygınlaşan bitkiler de alternatif tıbbın gelişmesini sağlamıştır. İlkel toplumlarda insanlar hastalık ve yaralarını iyileştirmek ve ölüm oranlarını azaltmak için tedaviyi doğadaki bitkilerden faydalanarak şifayı bulmuştur. Bugün bile geleneksel tıptan yararlanılarak modern tıba katkı sunmuştur (Arslan 2007, Arslan vd., 2000).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından 1970'li yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda doğada yetişen 21.000 tedavi edici otların olduğu 2000 yılından sonra yapılan şifalı bitkilerin doğada yetişen 442.000 bitki türünde ortalama %12,5'i olan 52.885 tanesinin tedavi edici şifalı bitki olarak kullanılabilir tür olduğu ve bunlardan %8'inin tehdit altında olduğu tespit edilmiştir (Schippmann vd., 2002).

Tıbbi ve aromatik bitki çeşitlerinin ve ekim-dikiminin en çok üretildiği ülkeler Çin ve Hindistan'dır. Çin'de en fazla olarak üretilen 1.000 adet şifalı bitkinin 800 türünün doğadan elde edilerek insanların kullanımına sunulmaktadır. Bir başka üretim yapan ülke Hindistan ise tıbbi bitki üretim alanında 1.000 adet türünü doğadan elde etmektedir (Schippmann vd., 2002). Avrupa ülkelerinde yaklaşık 2.000 türün ticareti amaçlı yapıldığı bunların %60'ı doğadan toplanmaktadır. Avrupa ülkelerinden doğadan toplanan şifalı bitkilerin en fazla üretildiği Bulgaristan da 750 adet tür elde edilmektedir. Bulgaristan'dan sonra 350 tür üretimiyle Romanya gelmektedir. Avrupa genelinde kültürü yapılan tür sayısı yaklaşık 140 adet olup oldukça düşük seviyede kalmıştır. Organik Tarım Araştırma Enstitüsü (FİBL-IFOAM) tarafından yayınlanan The World of Organic Agriculture 2020 raporunda, 186 ülkenin 2018 verilerine göre toplam organik tarım üreticisi 2,8 milyon olup ilk sırada Hindistan yer almaktadır.

Organik tarım üretimi 71,5 milyon hektar alan üretimi ile 2018 yılı 2017 yılına göre yüzde 2,9'luk bir artış göstermiştir. Bu alan içerisinde organik tıbbi ve aromatik bitki üretimi 2017 yılına göre %16,9 artış göstererek 286,4 bin hektar alanda üretilmiştir. IFOAM'a göre kendiliğinden yetişen ve doğadan toplanan organik kanunlarla düzenlenmiş 2018 üretimi 35 milyon hektar alanda arıcılık faaliyetinin de olduğu

doğadan toplama yoluyla organik üretim yapılmıştır. 35 milyon hektar alanda üretimi yapılan organik üretimin 3,4 milyon hektarı tıbbi ve aromatik bitkilere aittir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre dünyadaki nüfusun, istatistiksel verilere göre %80'i tedavi ve tamamlayıcı kullanmak üzere, kökeni bitkisel olan ilaçlara bağımlı haldedir (Bhagirathy, 2003; Kaya, 2006).

İnsan tedavisinde kullanılan beşerî ilaçların gelişmiş ülkelerde %20'si gelişmekte olan ülkelerde ise %75'i bitki ve bitkilerin türevlerinden elde edilmektedir (Farnsworth vd., 1985; Bann, 1998). Doğada yetişen bitki türlerinin 20 ile 70 bine yakını tedavi edici olarak insana uygulanan doğal kaynaklı etkin madde/maddeler olarak kullanılmaktadır. (Toksoy vd., 2003). T.C. Sağlık Bakanlığı, Tarafından 2011 yılında tıbbi özelliği bilimsel olarak kabul görmüş şifalı bitkiler ve bu şifalı bitkilerden elde edilmiş ilaçların insan sağlığı üzerinde olumlu etki yapıldığını belirten bir yönetmenlik yayınlanmış ayrıca bu yönetmelikte 2013 yılında yapılmış olan bir çalışma ile "Geleneksel Tamamlayıcı Tıp" ismi altında 14 adet tedavi yöntemi yer almaktadır (Özkan, 2014). Türkiye, coğrafi yapısı nedeniyle hem genetik çeşitlilik hem de endemizm bakımından zengin bir ülkedir (Bayraktar vd., 2017).

Avrupa da yetişen toplam 12000 dolaylarında bitki türünün yaklaşık 2500 türünün sadece Avrupa da yetişen endemik bitki türüdür. Ülkemizde ise 11148 bitki türünün yetiştiği ve bunun 3616'sının endemik bitkidir. Ülkemiz bitki türü bakımından dünya da yetişen bitki türlerinin üçte birinin yetiştiği çeşitliliği bol olan bitki florası geniş olan ılıman kuşağın en zengin biyolojik çeşitliliğe sahip ender ülkelerinden biridir. Bitki florası zengin olan ülkemiz, iklim farklılığı, Avrupa ile Asya arasında geçiş bölgesinde olması, yükseltinin fazla olması rakım farklılıklarının olması (Dönmez vd., 2016) ve birçok bitki türünün anavatanı olması sebebiyle bitki türü çeşitliliği fazladır.

Ülkemiz tıbbi bitkiler ve aromatik bitki ticaretinde dünyada önemli bir yere sahiptir. İthalat ve ihracat açısından 2012-2016 yılları baz alındığında, tıbbi bitki ihracatı %46 artmış ve 49.1 tona yükselmiştir. Aynı zamanda, tıbbi bitki ihracatının değeri yine %58 artarak 100 milyon dolardan 158 milyon dolara yükselmiştir. Tıbbi bitki ithalatı ise %50 artarak 25.5 tona çıkmış durumdadır. Tıbbi bitki ithalatının değeri %61 oranında artarak 41 milyon dolara çıkmıştır.

2016 yılında Ülkemizde en fazla ihracı gerçekleştirilen tıbbi ve aromatik bitkiler defne, anason, kekik ve kimyondur. 2016 yılında Ülkemizde en fazla ithal edilen tıbbi ve aromatik bitkiler ise zencefil, çörekotu ve karabiberdir. (Bayraktar vd., 2017). Ülkemizde tüketimi daha fazla olan tıbbi ve aromatik bitkiler kimyon, kekik, nane, anason, rezene, kişniş ve haşhaştır. Bu bitkilerin tarımsal üretimi de yapılmaktadır. Marmara, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde tarımı yapılmadan doğadan toplanarak elde edilen bitkiler ise adaçayı, kuşburnu, ıhlamur, biberiye ve defnedir (Bayram vd., 2010).

Türkiye coğrafi konumu, iklim ve bitki çeşitliliği, tarımsal potansiyeli, geniş yüz ölçümü sayesinde tıbbi ve aromatik bitkiler ticaretinde önde gelen ülkelerden biridir. Türkiye'nin bu önemi; gelişmiş ülkelerdeki yerleşmiş bitkisel ilaç, bitki kimyasalları, gıda ve katkı maddeleri, kozmetik ve parfümeri sanayilerinin girdisini oluşturan pek çok bitkisel ürünü veren bitkilerin ülkemiz florasında bulunmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu bitkiler çoğunlukla doğadan toplanarak pazarlanmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkiler ağırlıklı olarak Ege, Marmara, Akdeniz, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden toplanmaktadır. Tüketici ve sanayici taleplerine cevap veren kaliteli ve standart ürün için ıslah edilmiş çeşitlerin geliştirilmesi, uygun ekolojik koşulların belirlenmesi, doğal bitkilerin doğaya zarar vermeden zamanında toplanması, hasat sonrası işlemler ve işleme teknolojisinin belirlenmesi tıbbi ve aromatik bitkilerde üretim ve pazar olanaklarını arttıracaktır. Hatay İli sınırları içerisinde kalan, başta Amanos Dağları olmak üzere birçok dağ, plato ve vadi alanları içerisine alan bölge, tıbbi aromatik bitkiler yönünden en zengin yöreler içerisinde yer almaktadır.

Tablo1.1 Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin son 9 yıl ekim alanları

YILLAR	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Kırmızı biber	108 508	112 887	122 415	101 710	119 865	119 409	119 869	126 580	121 147	-%11,6
Anason	140 506	138 118	136 552	121 833	124 455	239 171	155 317	110 712	87 616	%37,6
Kimyon	224 421	270 247	268 849	267 358	361 761	321 889	212 132	155 122	131 100	%41,5
Kekik	92 959	104 863	121 127	121 472	139 061	157 074	184 711	199 573	218 330	- %134,8
Çörekotu	1 717	4 681	23 160	32 560	33 864	37 085	33 773	83 915	108	- %610,9
Kişniş	11	150	503	410	405	155	2 455	2 612	1 571	-1410,8
Rezene	15 848	15 512	17 503	16 525	23 400	33 859	22 204	13 285	11 875	%25
Oğul otu	505	512	213	207	172	209	284	534	702	-%39
Adaçayı	130	536	3 681	4 123	3 951	5 602	6 655	9 326	12 781	-%550
Gül(yağlık)	28 359	28 243	29 753	33 277	34 205	38 457	41 320	41 046	41 675	-%46,9
Lavanta	2 189	3 218	5 700	6 606	8 684	11 903	22 188	35 810	47 176	- %205,5

Tablo 1’deki Tük (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre Ülkemizde son 9 yılda bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin ekim alanları verilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü gibi kekik, çörekotu, adaçayı, gül(yağlık) ve lavanta bitkilerinin 2014’ten 2022’ye kadar ekim alanlarında artış olduğu görülmektedir.

Tablo 1.2 Diyarbakır il genelinde son üç yılda tıbbi ve aromatik bitkilerin ekiliş alanları

İlçe	Ürün	2022 Ekiliş Alanı (da)	2023 Ekiliş Alanı (da)	2024Ekiliş Alanı (da)
Bağlar	Susam	-	-	11,16
Bismil	Çörekotu	-	20	434,519
Bismil	Kimyon	-	-	53,896
Bismil	Safran	-	1	1
Bismil	Sarımsak	-	15,458	22,952
Bismil	Tıbbi Ve Aromatik Bitki	4	34,589	42
Çermik	Kimyon	-	-	14,746
Çermik	Sarımsak	94,4	48,258	18,735
Çermik	Sumak	17,4	29,054	48,722
Çermik	Susam	417,3	78,917	121,038
Çermik	Aronya	10,55	12,148	-
Çınar	Çörekotu	15,5	35,68	64,248
Çınar	Susam	30,2	-	-
Çüngüş	Aronya	8,1	-	8,16
Çüngüş	Sarımsak	2,6	11,258	1,4
Çüngüş	Sumak	3,1	3	-
Çüngüş	Susam	25,7	0,481	-
Dicle	Sarımsak	41,7	-	3,003
Eğil	Çörekotu	21,6	21,82	-
Eğil	Sumak	67,3	60	-
Ergani	Çörekotu	-	-	16,426
Ergani	Sarımsak	34	-	66,936
Ergani	Sumak	1,6	1,68	6,467
Ergani	Susam	108,6	31,136	105,547
Ergani	Aronya	-	5,443	-
Ergani	Lavanta	3,5	40,671	-
Hani	Kimyon	-	5,14	15,974
Hazro	Sarımsak	46,7	0,993	-
Hazro	Çörekotu	78,3	-	-
Kulp	Sarımsak	8,4	5,506	-
Lice	Çörekotu	97,8	136,894	55,389
Lice	Kimyon	30	26,683	33,289
Lice	Susam	22,1	-	-
Silvan	Lavanta	-	161,792	108,294
Silvan	Çörekotu	10	10	-
Sur	Çörekotu	45	69,035	109,051
Sur	Kekik	-	-	1,89
Sur	Lavanta	-	-	1
Sur	Sarımsak	1,6	55,778	33,186
Yenişehir	Çörekotu	12,4	38,971	4

Tablo 2’deki Tarım İl Müdürlüğünden alınan verilere göre Diyarbakır il genelinde son 3 yılın Tıbbi ve aromatik bitki ekiliş alanlarına bakıldığında bazı ürünlerin ticari amaçla yapıldığı bazılarının il genelinde bitkilerin elverişli olup olmadığı, bir şekilde deneme amaçlı olarak yapıldığı tahmin edilmektedir. Çörekotu ve kimyon bitkisinin yıl içerisinde ekiliş alanında artış olduğu gözlenmektedir. Lavanta bitkisinin 2023 yılında ekiliş alanında ciddi artış gösterirken 2024 yılında ekiliş alanı 2023’ün yaklaşık yarısı kadar bir düşüş göstermiştir. Susam bitkisinin 2022 yılındaki ekiliş alanı 604 da olurken susam bitkisinin ekiliş alanı 2023’te 111 dekara düşmüşken, 2024 yılında ise 238 da çıkmıştır. Sarımsak bitkisinin ekiliş alanının eldeki verilere göre yıl içerisinde düşüş gösterdiği görülmektedir. Tablo 2’deki verilere bakılarak Diyarbakır ilinde tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğinde çiftçiler tarafından bir eğilim gösterdikleri ve ilerleyen yıllarda bu eğilimin devam edeceği tahmin edilmektedir.

Tıbbi ve aromatik bitkiler kırsalda yaşayan insanların doğal ortamdan elde etme imkanları bulunmaktadır. Ancak şehirde yaşayan çoğu insanın bu imkânı olmamasına karşın bu bitkileri birçok yerden temin edebilirler. Aktarlar ise bitkilerin temin edildiği yerlerin başında gelmektedir. Aktarların özellikle tıbbi-aromatik bitkilere yoğunlaşmasının yanı sıra geçmişten günümüze adet, gelenek ve göreneklerinde önemli bir yere sahip olması ile diğer satış alanlarından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma ile aktarlar, günümüzde de insanların tıbbi-aromatik bitkileri temin etmesinde ve kullanmasında büyük öneme sahiptirler (Altan, 2008).

Son yıllarda doğal bitkilere ve doğal tedavi yöntemlerine olan ilginin sürekli artması gerek iç gerekse dış piyasalarda tıbbi ve aromatik bitkilere olan talep de artırmaktadır. Diğer yandan günümüzde sağlıklı yaşama verilen önemin artması, tüm dünyada tıbbi bitki pazarlarında satılan doğal bitkilerin kullanımını teşvik etmiştir. Tıbbi bitkilerin artan piyasa değerinde, ticarileşmesinde ve tüketicilere tıbbi bitkilerin temin edilmesinde önemli rol oynayan aktarlar, geleneksel bilginin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında da önemli rol oynamaktadırlar (Polatman ve Demir, 2023).

Diyarbakır ili nüfus sayısının artışı ile paralel olarak tıbbi bitki potansiyeli giderek artmaktadır. Nüfusuna paralel olarak bu faaliyet kolundaki işletmelerin varlığı ve

ticareti bakımından ilde aktarlarla ilgili yapılacak çalışmaların yapısal özellikler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Diyarbakır Sur, Yenişehir, Bağlar ve Kayapınar merkez ilçe aktarlarında satılan ve yerel halk tarafından tıbbi-aromatik amaçlarla kullanılan bitkilerin satış durumları, yöresel isimleri, kullanılan kısımları, temin yerleri, kullanım şekilleri ve kullanım alanlarını belirlemek, aktarların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, bitkiler konusundaki eğitimi, ürün taleplerinin mevsimsel değişimi , ürün temini ve en çok satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitki ve etnobotanik özellikleri gibi bilgiler belirlenmesi hedeflenmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Kızıl ve Ertekin (2003), çalışmalarında 16 familyaya ait ekonomik önem taşıyan toplam 37 cins 82 takson belirlemişlerdir. Diyarbakır ili tıbbi bitki potansiyeli bakımından oldukça zengin olup, burada sayfa sınırlaması nedeni ile sadece genel olarak kullanılan bitki türleri listeye alınmıştır. Tür sayısı bakımından en fazla bitki türü ihtiva eden familyalar sırası ile Lamiaceae ve Asteraceae familyaları olmuştur. Çok farklı kullanım alanı bulunan tıbbi bitkiler, alkaloid, baharat, boya, uçucu yağ sanayiinde kullanılmaktadırlar. Bu türlerden *Thymbra*, *Thymus*, *Satureja*, *Datura*, *Hyoscamus*, *Hypericum*, *Tanacetum*, *Caparis*, *Plantago*, *Glycyrrhiza*, *Reseda*, *Isatis*, *Rubia*, *Trigonella*, *Urtica*, *Gundelia* ve *Fritillaria* ekonomik öneme sahip olup kültüre alınabilecek türler olarak belirlenmiştir.

Kızıl ve Tonçer (2005), uyguladıkları anket çalışmaları ile Diyarbakır il genelinde bulunan aktarlarda satışı yapılan tıbbi ilaç ve baharat bitkilerinin iç piyasaya aktarılan miktarları, fiyatları, bitki droglarının elde edildiği yerler ve tavsiye edilen kullanım şekillerini belirlemişlerdir. Bununla birlikte, Diyarbakır ilinde var olan üretim ve tüketime ilişkin durum değerlendirmesi yapılarak, üretime alınabilecek bitki türlerinin neler olabileceği hakkında fikir edinilmiştir. Yapılan anket neticesinde; Diyarbakır'ın iç piyasasında aşağı yukarı 50-60 adet bitkinin işlem gördüğü tespit edilmiştir. Tüketim olarak en fazla ihtiyaç duyulan kekik, nane, reyhan gibi bitkilerin bile il sınırları dışından karşılandığı ve bazı aktarlarda nane ile kekiğin ortalama yıllık satış miktarlarının 500-1000 kg' a kadar çıktığı, görülmüştür. Satışı gerçekleştirilen bazı baharatların tavsiye edilen kullanım şekillerinde ticari endişeler yüzünden bazı sakıncalar ortaya çıkabildiği ve satış yapılan yerlerin mevcut durumunun bir standarda kavuşturulması gerektiği tespit edilmiştir.

Elçi ve Erik (2006), tarafından Ankara'nın Güdül ilçesi yöresinde bitki kullanımları hakkında çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucunda 23 bitkinin halk ilacı olarak; selen hastalığında, bronşit tedavisinde, kanser tedavisinde ve kalp rahatsızlığı gibi halk ilacı olarak 11 bitkinin besin olarak kullandıkları tespit edilmiştir.

Bayramoğlu (2007), Doğu Karadeniz B6lgesi'nde toplam 27 adet aktar ve 170 m6şterisi ile yaptığı çalışmasında b6lgedeki aktarların tamamının çok k66k işletmeler olduğunu, aktarların eğitim seviyesinin 9,5 yıl, T6rkiye'de ki KOBİ'lerin eğitim seviyesinin 6st6nde bir değer olduğunu bildirmiştir. Araştırıcı aktarlarda ortalama 284 bitkisel 6r6n6n bulunduğunu, aktarların en çok sattıkları 10 bitki t6r6n6 sıraladıklarında nane (%14,2), kuşburnu (%12,5) ve ıhlamur (%12,3)'un ilk sıralarda yer aldığını bildirmiştir. Çalışma m6şterilerin %17,6'sı sindirim sistemi, %17,1'i solunum sistemi, %7,6'sı sinir sistemi rahatsızlıklarından dolayı aktarlara gittiklerini, %69 fiyatları pazarlıksız kabul ettiğini, %42,78'i satın aldıkları 6r6nlerde kullanım s6resine dikkat ettiklerini belirttiklerini ortaya koymuştur.

Tulukcu ve Sağdıç (2011), 2008-2009 yıllarında yaz aylarında Konya ilinde bulunan 10 aktar ziyareti yapılarak t6keticilerin en çok tercih ettikleri tıbbi ve aromatik bitkileri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca aktar dışında tıbbi ve aromatik bitkiler satışının yapıldığı eczane, market ve halk pazarlarıyla da g6r6şme gerçekleşmiştir. Araştırma neticesinde aktarlarda t6keticilerin en çok tercih ettiği tıbbi ve aromatik bitkiler keten, 6rek otu, kekik, papatya ve ısırgan otu olarak belirlenmiştir. Aktarlarda satışı yapılan bitkilerin paketli ve açıkta, eczanelerde paketlenmiş şeklinde, halk pazarlarında ise açıkta satışı yapıldığı g6r6lm6řt6r.

Selvi vd., (2013), Yaptıkları alışmada Balıkesir ve Çanakkale sınırları içerisinde yer alan kaz dağları eteklerinde bulunan ilçe ve beldelerdeki 20 aktar ve 7 halk pazarıyla yaptıkları anket çalışmalarında t6keticilerin en fazla tercih ettikleri bitki ayı ile bu çayların hangi rahatsızlıklarda kullandıklarını belirlemek için yapılmıştır. Araştırma sonucunda t6keticilerin en fazla çay olarak tercih ettikleri tıbbi amaçlarla t6kettikleri Ballıbabagiller familyasına ait bitkilerdir. T6keticilerin bitki çaylarını daha çok midevi ve gribal enfeksiyonlarında kullandıkları tespit edilmiştir.

Sargin vd., (2013), Yaptıkları alışmada Alaşehir ve y6resinde bulunan ve y6re halkına satışını yaptığı tıbbi bitkileri belirlemek, hangi rahatsızlıklarda kullandıklarını ve kullanım metotlarını belirlemek için bu y6rede bulunan 4 aktar d6kk6nı belirlenip g6r6şme yapılmıştır. Araştırma sonucunda en fazla kullanımı olan t6rler Lamiaceae (%21), Asteraceae (%5.8), Fabaceae (%5.8) ve Zingiberidaceae'nin (% 5.8) olarak

belirlenmiştir. Aktarlarda satışı en fazla olan türler ise bilyalı kekik (*Origanum onites* L.), civanperçemi (*Achillea millefolium* L.) ve keten (*Linum usitatissimum* L.) olarak tespit edilmiştir. Ayrıca yöre halkı tarafından en çok üst solunum yolu, zayıflama ve romatizmal rahatsızlıklarda; daha çok infüzyon, dekoksasyon ve toz şeklinde kullanımını tercih ettikleri görülmüştür.

Korkmaz ve Karakurt (2014), Kelkit (Gümüşhane) aktarlarında satışı yapılan bitkilerin yöre halkı tarafından tıbbi amaçla tercih edilen bitkileri belirlemek amacıyla 48 familyaya ait 102 bitkini yöresel isimleri ve tıbbi kullanım amaçları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda bu familyalara ait bitkilerin yöre halkı tarafından çoğunlukla gribal enfeksiyon, sindirim sistemi rahatsızlıklarında ve böbrek taşı rahatsızlıklarında tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca bitkilerin en yaygın kullanım şekilleri çay şeklinde olduğu saptanmıştır.

Kılıçhan ve Çalhan (2015), Kayseri ilinde ikamet eden kişilerin baharat tüketim alışkanlıklarını tespit etmek amacıyla araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda 18 yaş ve üzeri kişilerin en çok tükettikleri üç baharat bitkisinin pul biber, karabiber ve nane oldukları belirlenmiş olup baharatları satın alırken dikkat ettikleri üç nokta koku, tat ve tazelik oldukları belirlenmiştir.

Korkmaz ve Alparslan (2015), yaptıkları çalışmada Erzincan ili sınırlarında yer alan Ergen Dağlarının eteklerindeki köylerde yetişen bitkilerin yörede yaşayan insanlar tarafından etnobotanik kullanım alanlarını tespit etmek amacıyla araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda yöre halkı tarafından bitkilerin etnobotanik kullanım alanları sırasıyla; tıbbi, gıda, eşya, yem ve yakacak amacıyla kullandıklarını tespit etmişlerdir.

Kocabaş ve Gedik (2016), Kahramanmaraş ilinin semt pazarlarında bitki satışını yapanlardan ve tüketicilerden aldıkları bilgiler doğrultusunda etnobotanik bitkilerin tüketim nedenlerini incelemişler ve aldıkları bilgilere göre bitkilerin; sanayi, süs ve gıda amacıyla kullandıkları sonucuna varmışlardır.

Akbulut ve Özkan (2016), Yapmış oldukları bu çalışmada Kahramanmaraş ilinde bulunan 9 aktarcı ve 99 aktarcı müşterisiyle yapılan anket çalışması neticesinde aktarların satışını en fazla yaptığı ve tüketicilerin üst solunum yolları rahatsızlıkları için en fazla satın aldığı tıbbi ve aromatik baharat türü olarak nane, kekik ve ıhlamur çeşitleri olduğu belirlenmiştir.

Adıgüzel ve Kızılaslan (2016), Yaptıkları çalışmada İstanbul'un 10 ilçesinde bulunan 75 aktarla anket yoluyla yapılan araştırmada; İşletmelerin yapısal özelliklerini, işletmelerin fiziki yapısı ve satışa sunulan ürünlerin tedarik etme şekilleri belirlenmiştir. Yapılan anketlerin neticesinde; İşletme sahiplerinin çoğunluğunun erkek olduğu, öğrenim durumlarının genellikle Lise mezunu olduğu, mesleki tecrübelerinin ortalama 13 yıl olduğu, mesleği aktarlarda çalışarak öğrendikleri, işletme periyotlarının 12 yıl olduğu ve ürünlerin daha çok toptancılardan, az da olsa köy toplayıcılarında tedarik ettikleri görülmüştür. İşletmelerinde sattıkları ürün ile ilgili bilgi verdikleri de kaydedilmiştir.

Gül ve Dinler (2016), tarafından 2014-2015 yılları arasında Ordu ilinin Kumru ilçesinde yetişen tıbbi ve aromatik bitkileri tespit amacıyla çalışma yapılmıştır. Yöre halkının bu bitkileri kullanım amacını belirlemek için yörede bulunan aktarlar ve semt pazarında yöresel ürün satışı yapan yöre halkıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışma neticesinde yörede 54 adet tıbbi ve aromatik bitkiler tespit edilmiş olup bu bitkilerin çoğunun ilaç olarak kullanıldığını az miktarda da olsa baharat olarak kullandıklarını belirlemişlerdir.

Kızıloğlu vd., (2017), yaptıkları çalışmada Kahramanmaraş ili sınırlarında yaşayan tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanımında tüketici davranışlarının belirlenmesi amacıyla 762 hane halkıyla yüz yüze anket çalışması yapmışlardır. Elde edilen bulgular neticesinde tüketicilerin en çok tercih ettikleri ve sıklıkla kullandıkları tıbbi ve aromatik bitkiler kekik, reyhan ve kırmızı pul biberi olarak belirlenmiştir.

Öner vd., (2017), Ordu ilinde bulunan aktarların genel durumu ve tüketicilerin tercihlerini etkileyen unsurları belirlemek amacıyla 7 aktar ile anket görüşmesi gerçekleştirmişlerdir. Çalışma neticesinde bir aktar hariç diğer katarların tıbbi ve

aromatik bitkilerle ilgili kurs aldıklarını belirlemişlerdir. Bitki satışlarında tüketicilerin özellikle kış mevsiminde soğuk algınlığına karşı bitki satın aldıklarını tespit etmişlerdir.

Asil ve Taşgın (2018), tarafından Hatay ili bağlı Antakya merkezi yöresinde bulunan aktarcılardan satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanım şekilleri ve aktarcıların sosyo-ekonomik analiz değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda aktar işletmecilerinin çoğunun erkek olduğu ve aktarcılık mesleğini öğrenme şeklinin daha çok babasından ve ustasından öğrendiği belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçlara göre oğul otu ve zerdeçal tedavi amaçlı tercih edilirken, yabani mersini ve reyhan gıda katkı maddesi olarak tercih edilmektedir. Defne ve böğürtlen baharat olarak, avakado ve karaçalı kozmetik sektöründe tercih edilmektedir.

Kurt ve Karaoğul (2018), Bartın ili aktarlarında tıbbi amaçla satışı yapılan bitkilerin envanterinin çıkartılması, bu bitkilerin fitoterapik özelliklerinin belirlenmesi ve bazı belli başlı tıbbi ve aromatik bitkilerin ülkemizdeki ithalat ve ihracat açısından pazar paylarının analizinin yapılmasını hedeflemişlerdir. Bu kapsamda Bartın il sınırlarında bulunan aktarlar ziyaret edilip, işletmelerde bulunan ürünler listelenip envantere geçirilmiştir. Bu bitkileri tercih eden yöre halkı, tıbbi bitkileri genellikle üst solunum yolu rahatsızlıkları sindirim sistemi ve böbrek rahatsızlıklarında tercih etmektedirler. Bitkilerin kullanımı yaygın olarak genellikle damar yolu ve kaynatma şeklindedir. Araştırmacılar, yaptıkları çalışmada bitkilerin dal, çiçek, yaprak ve sap kısımlarının ne amaçla kullanıldıklarını da belirtmişlerdir.

Çelik vd., (2019), tarafından Aydın yöresinde faaliyet gösteren 15 aktarın yaşı, cinsiyeti, mesleği öğrenme şekli, eğitimleri ve ürünleri nereden tedarik etme şekillerini sorgulanmıştır. Çalışmaya katılan aktarların işletme sahiplerinin çoğunluğunun erkek olduğu, yaş ortalamalarının 39, bu işte ortalama 16,26 yıldır çalıştıkları tespit edilmiştir. Mesleği öğrenme şekillerinin ustalarından veya ailelerinden öğrendiği ve hiçbirinin üniversite eğitimi almadığı belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ilkökul ve lise aralığında olup, hiçbirisi üniversite mezunu değildir. 8'i mesleki işleriyle ilgili geçerli bir sertifikaya sahip iken; diğerleri mesleği ustalarından veya ailelerinden öğrendiklerini söylemişlerdir. Ayrıca, aktarların çoğunun geçimini sadece bu işten

sağladığı ve aktar olmadan önce diğer işlerde çalıştıkları belirlenmiştir. Ürün teminini genellikle yerel toptancılardan elde edildiği, aktarlardan hiçbirinin bitkileri kendilerinin toplamadığı ve yarısının para karşılığı bitki toplattığı sonucuna varılmaktadır.

Yüzbaşıoğlu ve Kızıloğlu (2019), Erzurum ili merkez ilçelerinde yaptıkları araştırmada kentsel kesimde yaşayan kişilerin tıbbi ve aromatik bitkileri tercih etmelerinde bilinç seviyelerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Yaptıkları araştırmada oransal örnekleme metodu kullanılarak 272 kişi belirlenerek bu örnek metodu ilçelere anket yoluyla eşit şekilde uygulanarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre insanların bilinçli olarak tıbbi ve aromatik bitkileri satın almalarını olumlu yönde etkileyen faktörler satışı yapılan yerler ve mevsimsel tüketim istatistiği olarak belirlenmiştir.

Kayıran ve Kırıcı (2019), yapmış oldukları çalışmada Adana ilinde yer alan 20 farklı aktar ziyaretini gerçekleştirmişlerdir. Aktar ziyaretlerinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan 142 bitki türünün olduğu belirlenmiştir. Araştırmacılar, satılan örneklerin en çok kanser tedavisinde, kalp hastalıkları, diyabet, romatizmal rahatsızlıklarda, üriner sistem rahatsızlıkları ve zayıflama amaçlı kullanıldığını belirlemişlerdir. Ayrıca satışı gerçekleştirilen aktarlarda tıbbi aromatik bitkilere standart bir paketlenme yapılmadan açıktan satışı yapıldığı görülmüş olup; bu uygulamaların insan sağlığı açısından önemli ölçüde risk oluşturduğunu vurgulamışlardır.

Varlı vd., (2020), tarlada ekilişinden hasadına ve hatta depolanma sürecine kadar üretimi yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerin kalite ve verimlilik süreçlerinin önemini vurgulamak amacıyla yaptıkları çalışmalarında bir kısım tıbbi ve aromatik bitkilerin birçok alanda kullanım alanları, tarladan ekilişinden hasadına kadar olan üretimi ve finansal açısından önemi ile ilgili bilgileri vermeye çalışmışlardır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin gıda sanayinde kullanım türlerinin uygun kalite ve standartlara göre üretimi yapılması ve ürünlerin işlenmesi önemlidir.

Gürdal ve Tunç (2020), tarafından Muğla'nın ilçesi Fethiye'de cuma günleri kurulan semt pazarlarında bitki satışı yapan kişilerle görüşülerek; bitkilerin kullanım kısımları,

kullanım amaçları ve hazırlanış metotları ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Araştırma neticesinde bitkilerin en çok toprak üstü kısımları tercih edilmektedir. Ayrıca tüketiciler tarafından tıbbi ve aromatik bitkileri en çok üst yolunum rahatsızlarında tercih ettikleri ve bitkileri hazırlanış metotları infüzyon ve dekoksasyon olduğu belirlenmiştir.

Akay ve Yılmaz (2020), yaptıkları çalışmada; Edirne ili çevresinde solunum sistemi rahatsızlıklarına karşı kullanılan tıbbi ve aromatik bitkileri araştırmak için Edirne merkez ve ilçelerinde yaşayan 384 kişiye anket uygulanmıştır. Yapılan çalışma neticesinde; Grip rahatsızlığı için ıhlamur, soğuk algınlığı için nane ve limon, sinüzit rahatsızlığı adaçayı ve acı kavun, bronşit rahatsızlığı için ebegümeci ve astım rahatsızlıklarında en çok kekik ve lavanta bitkisinin tercih ettiklerini belirlemişlerdir.

Kadıoğlu vd., (2021), Erzurum ilinin tıbbi ve aromatik bitkileri tüketiminin kullanıcılar açısından tüketim alışkanlıklarını ortaya çıkarabilmek için yaptıkları bu çalışmada materyal olarak 384 anket modeli uygulamışlardır. Uyguladıkları anket çalışmalarında likert tutum ölçeği ve logit regresyon modelini kullanmışlardır. Çalışma neticesinde tıbbi ve aromatik bitki tüketicilerinin %88,4 oranında olumlu tutum sergilediği belirlenmiştir.

Özkan ve Deniz (2021), İstanbul ilinde rastgele 20 ilçede gerçekleştirilen, 200 aktarla yapılan anket neticesinde tüketiciler tarafından en fazla tercih edilen tıbbi ve aromatik bitkilerin ıhlamur, zencefil ve adaçayı olduğu, en fazla satış yapıldığı zamanın kış mevsiminde olduğu ve tüketicilerin satın alırken dikkat en çok dikkat ettiği faktörün fiyat olduğunu ve aktarların en çok solunum sistemi hastalıkları için iyi gelen tıbbi ve aromatik bitkilerin satışını yaptıklarını ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar çalışmaya dahil olan aktarların % 96'sının erkek ve % 87'sinin evli, yaş aralıklarının 22-76 ve yaş ortalamasının 41 olduğunu bildirmişlerdir.

Güneri vd., (2022), tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zengin Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde yaşayan yerel halkın bitkisel ürünler ve bu ürünlerin bazı hastalıklardaki uygulama şekline yönelik görüş ve önerilerini inceledikleri çalışmalarında, tıbbi ve aromatik bitkilerin yöre halkı tarafından tedavide yaygın bir şekilde kullanıldığını,

özellikle yörede yetişen kekik, adaçayı, dağ çayı ve ıhlamur bitkilerini demleme şeklinde sığıla yağı, kantaron gibi bitkileri ise yaraların tedavisinde kullandıklarını belirlemişlerdir. Araştırmacılar soğuk algınlığı, öksürük, yara tedavisi ve ağrı giderici gibi rahatsızlık durumlarında katılımcıların ilk başvurdukları yöntemin bitkisel tedavi yöntemi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Polatman ve Demir (2023), Aksaray ilinde yetişen tıbbi bitkileri belirleyerek, bu bitkilerin aktarlarda satılan kısımları, satılma amaçları, ortalama satış miktarlarını araştırmışlardır. Aksaray'da yetişen ve aktarlarda tedavi amaçlı satılan 26 familyaya ait 54 bitki türü olduğunu, en fazla türe sahip familyaların Asteraceae (9 tür), Lamiaceae (6 tür) ve Rosaceae(5 tür) olduğu, en çok satılan tıbbi bitki türlerinin sarı kantaron, altın otu, civanperçemi olduğunu tespit etmişlerdir. Kullanılan tıbbi bitkilerin çoğunlukla gastrovasküler ve solunum yolu hastalıklarında kullanıldığını, tüketici taleplerinin belirlenmesinde, ambalaj, fiyat ve son kullanım tarihinin belirleyici olduğunu vurgulamışlardır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışmanın ana kütesini Diyarbakır ilinde faaliyet gösteren aktarlar oluşturmaktadır. Diyarbakır'ın dört merkez ilçesinde Diyarbakır Tarım İl Müdürlüğünde kayıtlı 37 adet aktar çalışmanın ana kütesini oluşturmaktadır. Bu sayı ulaşılabilir bir rakam olması nedeniyle ve çalışmanın temsil kabiliyetinin artırması bakımından ayrıca örneklem alınmamış tam sayım yöntemiyle 37 aktarın tamamıyla yüz yüze anket görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Anket formu hazırlanırken konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş, deneme anketine çıkılmış ve akabinde 18 sorudan oluşan anket formuna son hali verilmiştir. Aktarlara yönelik uygulanan anket sorularında; aktarların demografik özelliklerini, aktarcılık mesleğini öğrenme durumlarını, işletme yılı periyotlarını, bitkilerle ilgili bilgi edinme yerlerini, ürünlerin tedarik, muhafaza ve satış şekillerini, daha çok hangi hastalıklarda drog satışını yapıldığını, bitkilerin bilimsel ismini bilenleri, drog satışını en çok etkileyen (artıran yada azaltan) faktörleri, tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimlerini, ekonomik olarak getirisi en çok olan bitkilerin hangileri olduğu, bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenleri, bitki satış fiyatlarının neye göre belirlendiği, ürün maliyetleri haricinde işletmelerin en yüksek maliyetlerinin ne olduğu, sözleşmeli üretim yapılıp yapılmadığını ve en çok satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitki ve etnobotanik özellikleri araştırılmıştır.

Diyarbakır'ın 4 ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan 37 aktar işletmelerin ilçelere göre dağılımı Çizelge 1'deki gibi dağıtılmıştır. Tarım ilçe müdürlüklerinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan aktar işletmeleri alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Alınan işletme verilerine göre Yenişehir ilçesinde 2023 yılı tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan 9 aktar işletmesi görünürken, yapılan görüşmelerde 3 aktar dükkanının ekonomi ve depremden kaynaklanan nedenlerden faaliyet göstermedikleri bu yüzden sadece Yenişehir ilçesinde faaliyet gösteren 6 aktar işletmesiyle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Diyarbakır ilinde bulunan aktar satışı gerçekleştirilen birkaç işletmenin Diyarbakır'ın Yenişehir, Kayapınar ve Sur ilçelerinde de şubeleri olduğu ve bu işletmelerle yüz yüze anket görüşmeleri gerçekleştirilmiştir

Tablo 3.1 Diyarbakır'ın ilçelerine göre aktar sayıları

İlçeler	Aktar sayıları
Yenişehir	6
Kayapınar	9
Sur	13
Bağlar	9
Toplam	37

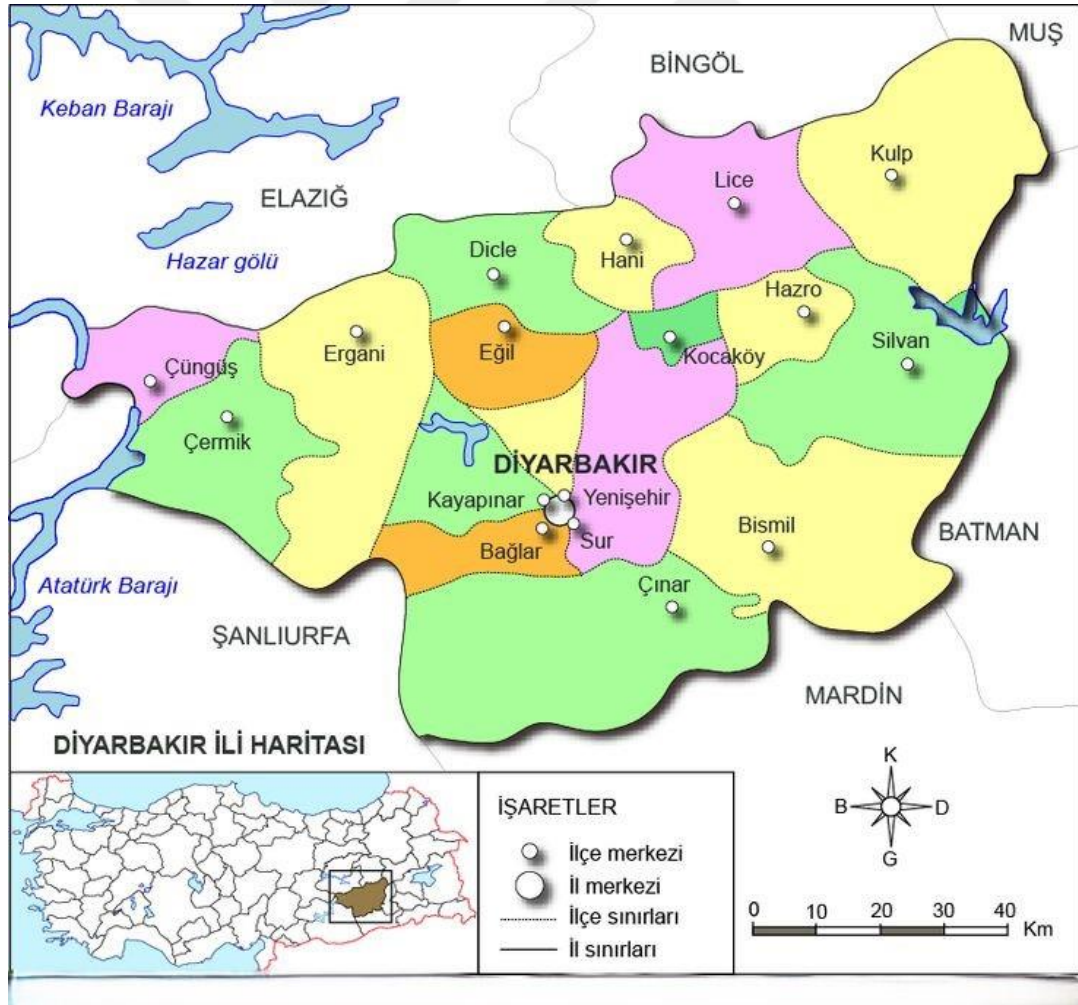

Şekil 3.1 Diyarbakır'daki bazı aktar işletmelerin görselleri

3.2 Çalışma Alanı

Araştırma alanı coğrafyasını içinde barındıran, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Diyarbakır ili, 37.52 kuzey enlemlerinde, 40.13 doğu boylamlarında bulunmaktadır (Şekil 3.1). Kenti doğudan Batman, Muş; güneyinde Mardin, batısında Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya; kuzeyinde Elâzığ ve Bingöl sarmaktadır. İlde yüzey şekilleri oldukça sadedir. Çevresi yüksekliklerle kuşatılmış ortası çukur bir havza durumundadır. Diyarbakır havzası olarak bilinen bu çukuru batı-doğu doğrultulu geniş Dicle Vadisi oluşturur. Kent kuzeyden Güneydoğu Toroslar yayı ile kuşatılmıştır. Bu dağlar Doğu Anadolu Bölgesi'yle Güneydoğu Anadolu'ya birbirinden ayırır. Diyarbakır havzasının güneybatısında ise Karacadağ kütleli yükselir. Karacadağ, koyu renkli lavların yığılmasıyla oluşmuş eski bir volkan kütlelidir (Diyarbakirkulturturizm.org, 2024).

Şekil 3.2 Diyarbakır ili haritası (Coğrafyaharita.com, 2024)

3.3 Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde hem sosyal bilimler hem de fen bilimlerinde sıkça kullanılan tanımlayıcı istatistik olarak da adlandırılan deskriptif istatistik uygulanmıştır. Deskriptif analizler herhangi bir konuyla ilgili verilerin toplanması, düzenlenmesi, özetlenmesi ve söz konusu verilerin tablo ve grafikler hâlinde gösterilmesi olarak tanımlanabilir (Ültay, Dönmez Usta ve Durmuş, 2017). Çalışmada verilerin Frekans ve % dağılımları incelendikten sonra tablo ve grafik dağılımları verilmiştir.

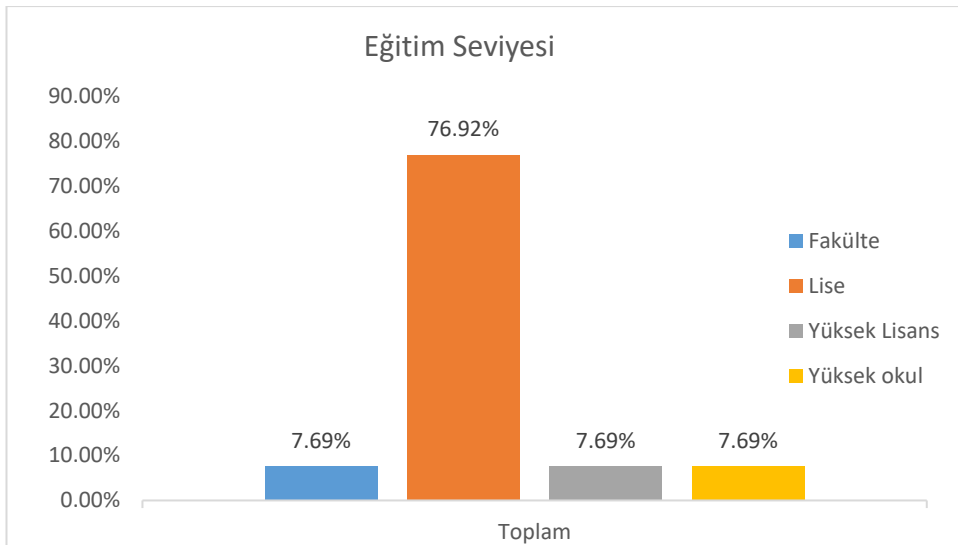
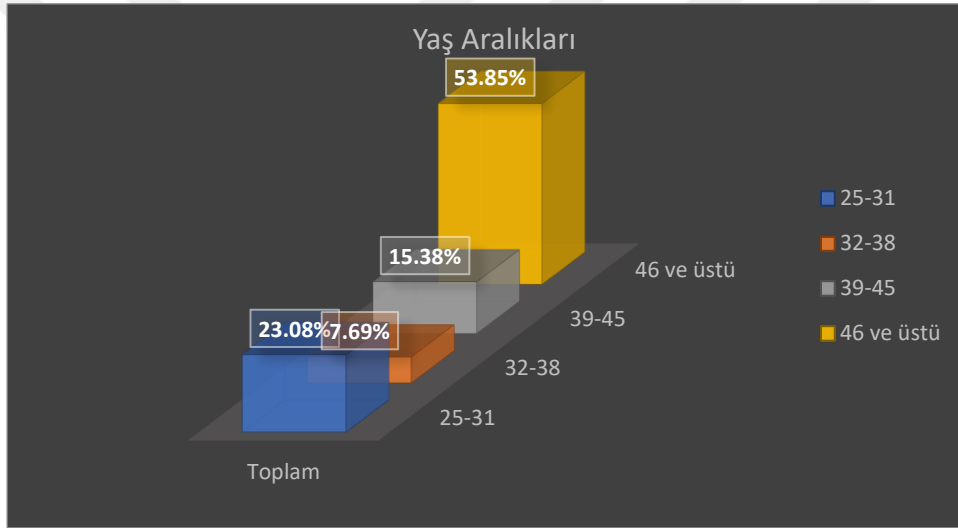
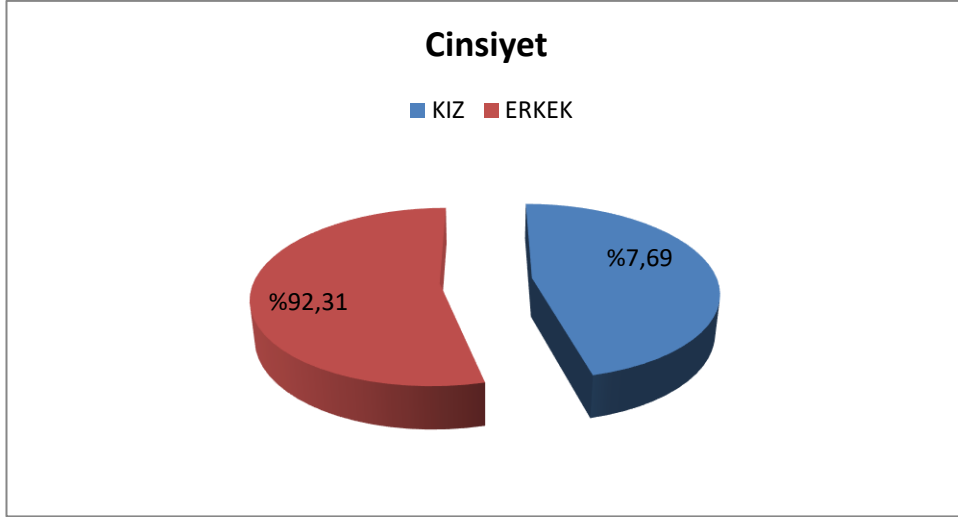
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları Diyarbakır Sur, Kayapınar, Yenişehir ve Bağlar ilçelerinde yapılmış olan anket çalışmasından elde edilen veriler şeklinde anket soruları alt başlık oluşturacak şekilde gruplandırılarak verilmiştir.

4.1 İşletmecilerin Demografik Özelliklerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur (Merkez) İlçesi Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almakta olup, Sur ilçesi Diyarbakır iline bağlıdır. Sur yüzölçümü 1,227 km² alan olup, alan olarak Türkiye'nin 237. en büyük ilçesidir. Sur haritası konumu ise 38° 3' 35 1396" Kuzey ve 40° 23' 18.9708" Doğu gps koordinatlarıdır. Sur ilçesi bağlı olduğu Diyarbakır iline 22 kilometre mesafe uzaklıktadır. Sur ilçesinde toplam 86 belde/semte bulunmaktadır (HaritaTR.com, 2024).

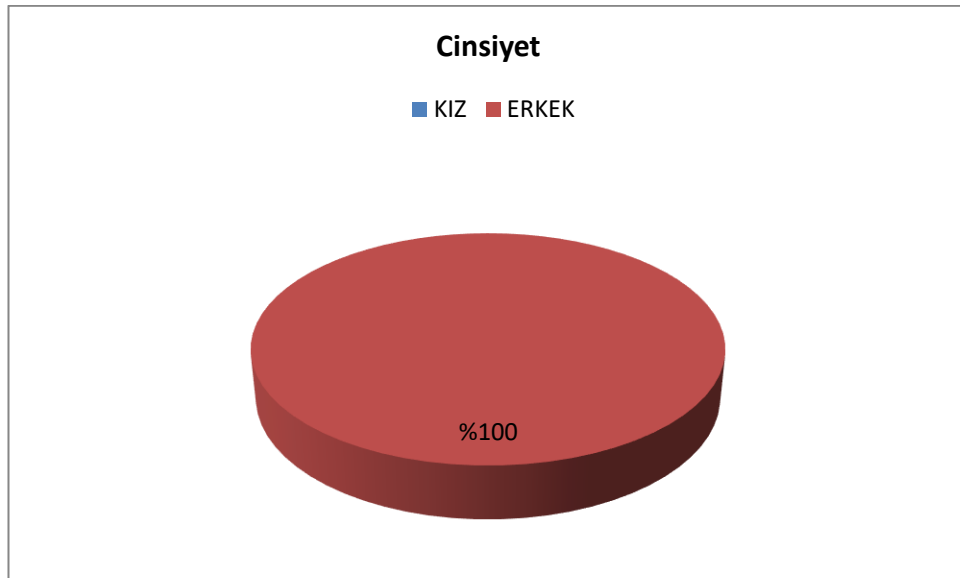
Diyarbakır Sur merkez ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan 11 aktar işletmecisiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet bakımından %92,31 erkek, %7,69'u kadından oluşmaktadır. Katılımcıların %53,85'inin 46 ve üzeri yaş aralığı oluştururken bunu sırasıyla %15,38'ini 39-45 yaş aralığı, %23,08'ini 25-31 yaş aralığı ve %7,69'u 32-38 yaş aralığından oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; %76,92 'si lise mezunu, %7,69'u fakülte mezunu, %7,69 yüksek lisans mezunu ve %7,69'unun da yüksek okul mezunu oldukları tespit edilmiştir. Çelik vd., (2019) yılında Aydın yöresinde yapmış oldukları çalışmada, işletme sahiplerinin çoğunluğunun erkek olduğu, yaş ortalamalarının 39, mesleği öğrenme şekillerinin ustalarından veya ailelerinden öğrendiği ve hiçbirinin üniversite eğitimi almadıklarını belirlemişlerdir. Yapılan çalışma sonucuna göre demografik özelliklere ve eğitim durumlarına ait bilgilere Şekil 4.1'de yer verilmiştir.

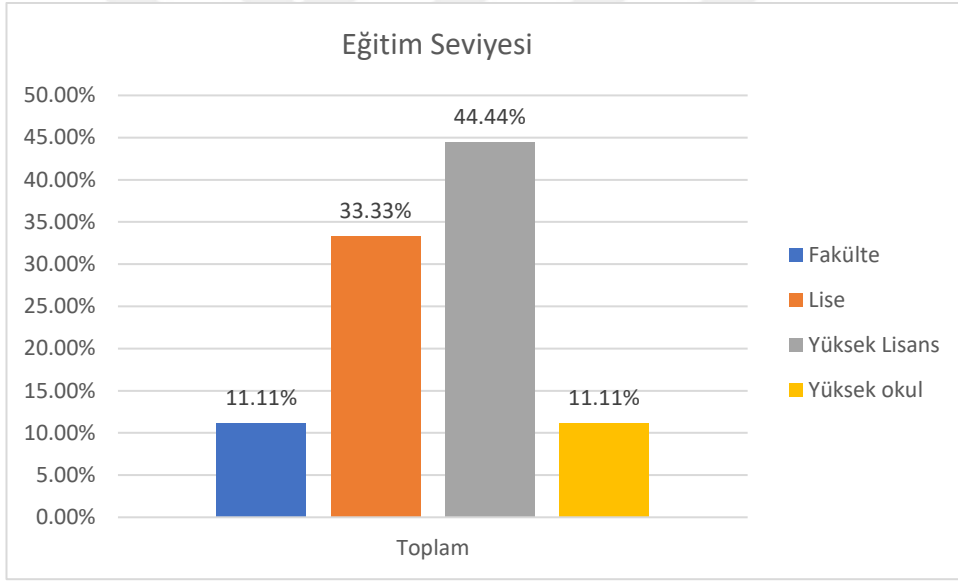
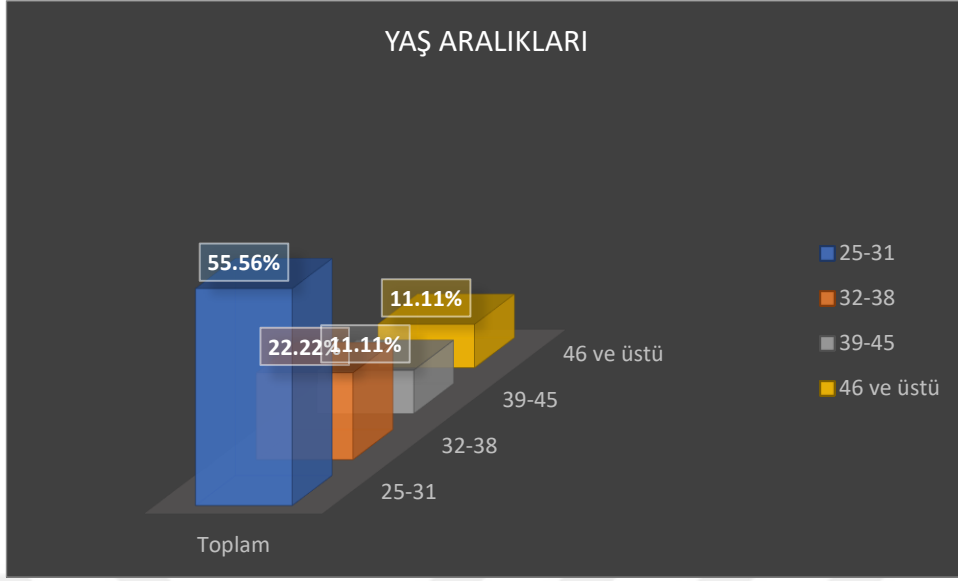

Şekil 4.1 Aktarcılara ait demografik veriler (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almakta olup, Kayapınar ilçesi Diyarbakır iline bağlıdır. Kayapınar yüzölçümü 480 km² alan olup, alan olarak Türkiye'nin 584. en büyük ilçesidir. Kayapınar haritası konumu ise 37° 55' 29.9028" Kuzey ve 40° 12' 39.5388" Doğu gps koordinatlarıdır. Kayapınar ilçesi bağlı olduğu Diyarbakır iline 0 kilometre mesafe uzaklıktadır. Kayapınar ilçesinde toplam 30 belde/semte bulunmaktadır (HaritaTR.com, 2024).

Diyarbakır Kayapınar merkez ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan 9 aktar işletmecisiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet bakımından %100'ü erkek işletmecilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %55,56'sını 25-31 yaş aralığı oluştururken bunu sırasıyla yaklaşık %22,22'sini 32-38 yaş aralığı, %11,11'ini 39-45 ve %11,11'ini de 46 ve üzeri yaş aralığında oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; yaklaşık %33,33 'ünü lise mezunu bunu sırasıyla yaklaşık olarak %44,44'ünü yüksek lisans, %11,11'ini yüksek okul ve %11,11'ini de fakülte mezunu oldukları yapılan anket sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre demografik özelliklere ve eğitim durumlarına ait bilgilere Şekil 4.2'de yer verilmiştir.

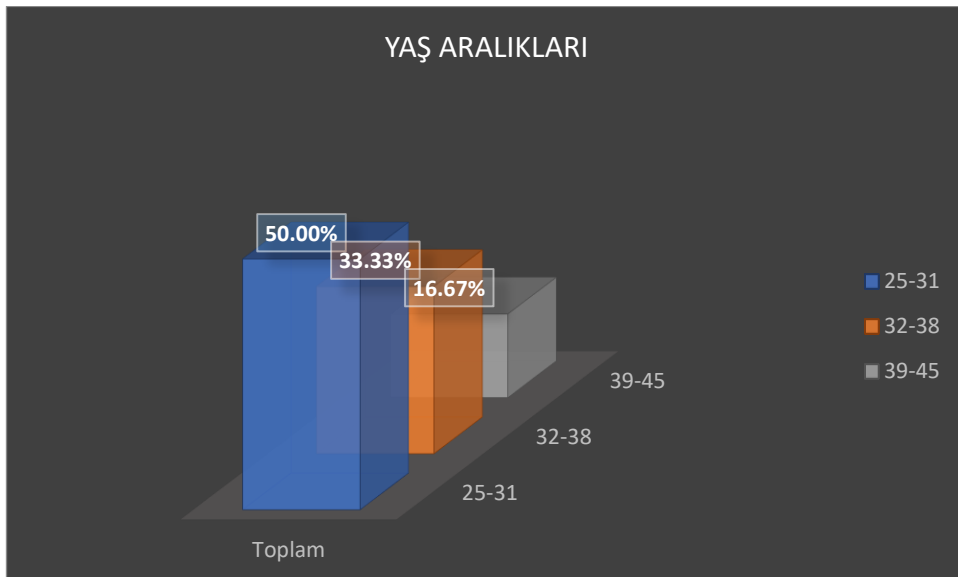
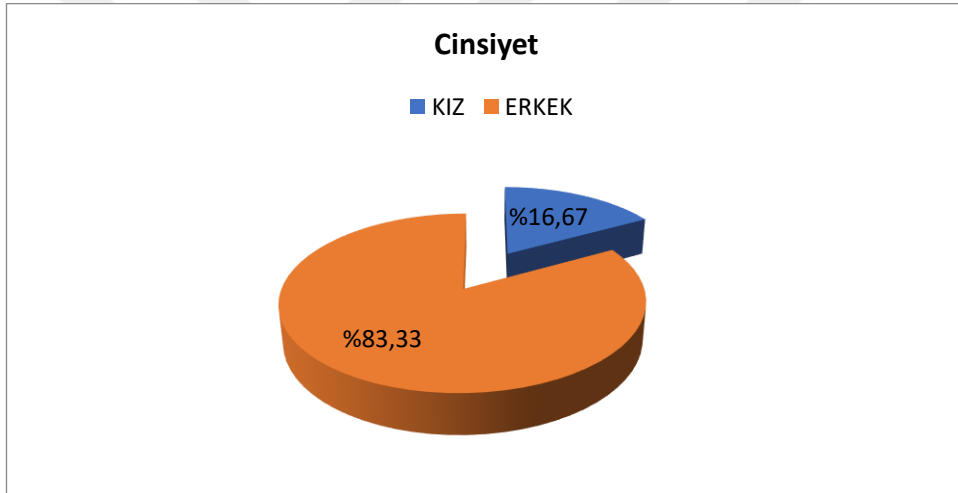

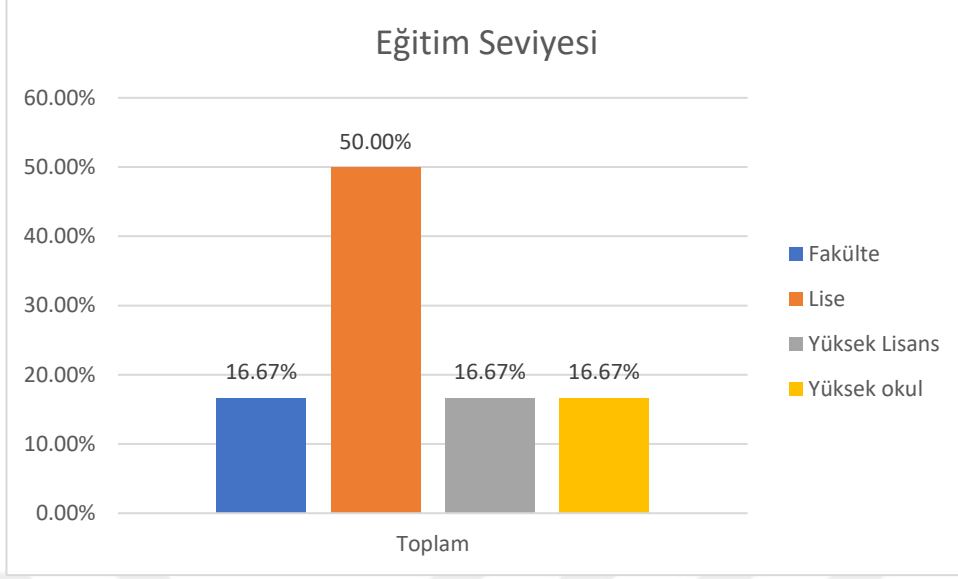

Şekil 4.2 Aktarıcılara ait demografik veriler (Kayapınar ilçesi)

Yenişehir Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almakta olup, Yenişehir ilçesi Diyarbakır iline bağlıdır. Yenişehir yüzölçümü 358 km² alan olup, alan olarak Türkiye'nin 693. en büyük ilçesidir. Yenişehir haritası konumu ise 37° 55' 29.9028" Kuzey ve 40° 12' 39.5388" Doğu gps koordinatlarıdır. Yenişehir ilçesi bağlı olduğu Diyarbakır iline 0 kilometre mesafe uzaklıktadır. Yenişehir ilçesinde toplam 64 belde/semte bulunmaktadır (HaritaTR.com, 2024).

Diyarbakır Yenişehir merkez ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan 6 aktar işletmecisiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet bakımından yaklaşık %83,33'ü erkek, %16,67'si de kadın işletmecisinden oluşmaktadır. Katılımcıların %50'sini 25-31 yaş aralığı yani daha genç kesim oluştururken bunu sırasıyla %33,33'ünü 32-38 yaş aralığı ve %16,67'sini de 39-45 yaş aralığından oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; %50 'si lise mezunu, %16,67'si fakülte mezunu, %16,67'si yüksek lisans mezunu ve %16,67'sinin de yüksek okul mezunu oldukları tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre demografik özelliklere ve eğitim durumlarına ait bilgilere Şekil 4.3'te yer verilmiştir.

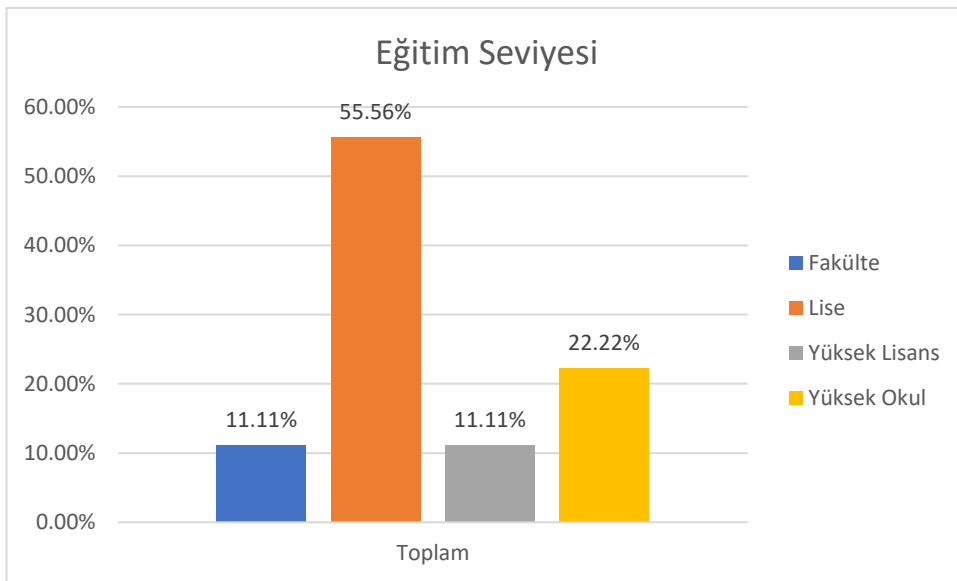
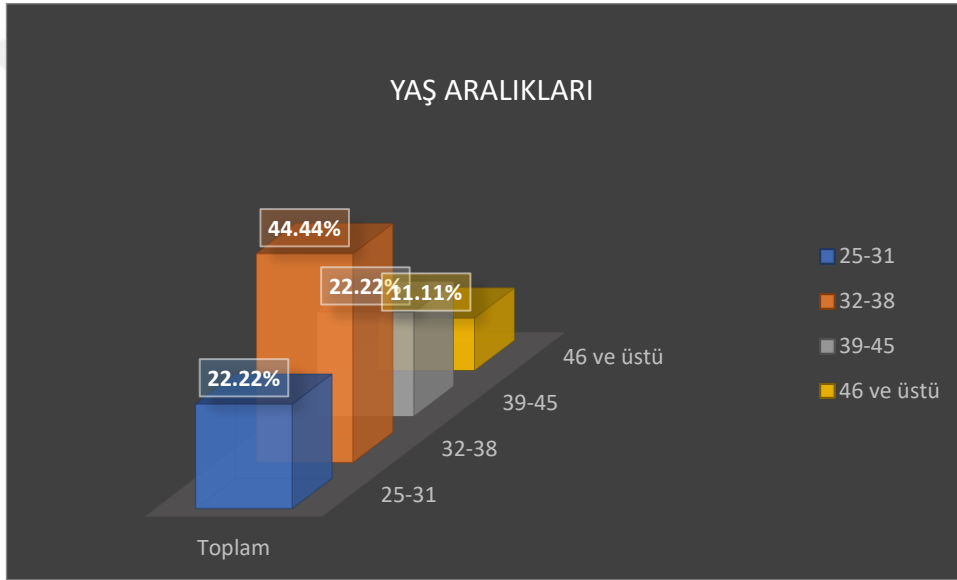
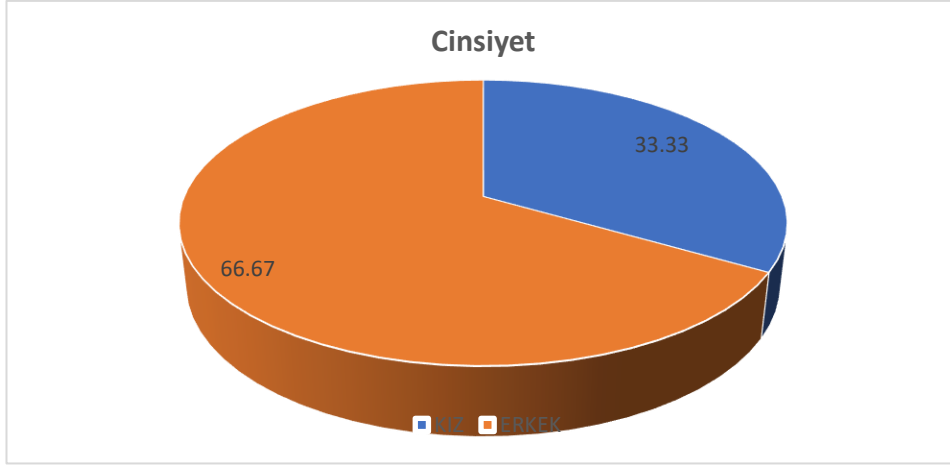

Şekil 4.3 Aktarcılara ait demografik veriler (Yenişehir ilçesi)

Diyarbakır Bağlar Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almakta olup, Bağlar ilçesi Diyarbakır iline bağlıdır. Bağlar yüzölçümü 429 km² alan olup, alan olarak Türkiye'nin 627. en büyük ilçesidir. Bağlar haritası konumu ise 37° 55' 29.9028" Kuzey ve 40° 12' 39.5388" Doğu gps koordinatlarıdır. Bağlar ilçesi bağlı olduğu Diyarbakır iline 0 kilometre mesafe uzaklıktadır. Bağlar ilçesinde toplam 30 belde/semte bulunmaktadır (HaritaTR.com, 2024).

Diyarbakır Bağlar ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan 9 aktar işletmecisiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet bakımından %66,67'si erkek, %33,33'ü kadın işletmecisinden oluşmaktadır. Katılımcıların %44,44'ünün 32-38 yaş aralığı oluştururken bunu sırasıyla %22,22'sini 25-31 yaş aralığı, %22,22'sinin 39-45 yaş aralığını ve %11,11'ini de 46 yaş üstü oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; %55,56'sını lise mezunu, %22,22'sini yüksek okul, %11,11'ini fakülte mezunu ve %11,11'ini de yüksek lisans mezunu oldukları tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre demografik özelliklere ve eğitim durumlarına ait bilgilere Şekil 4.4'te yer verilmiştir.

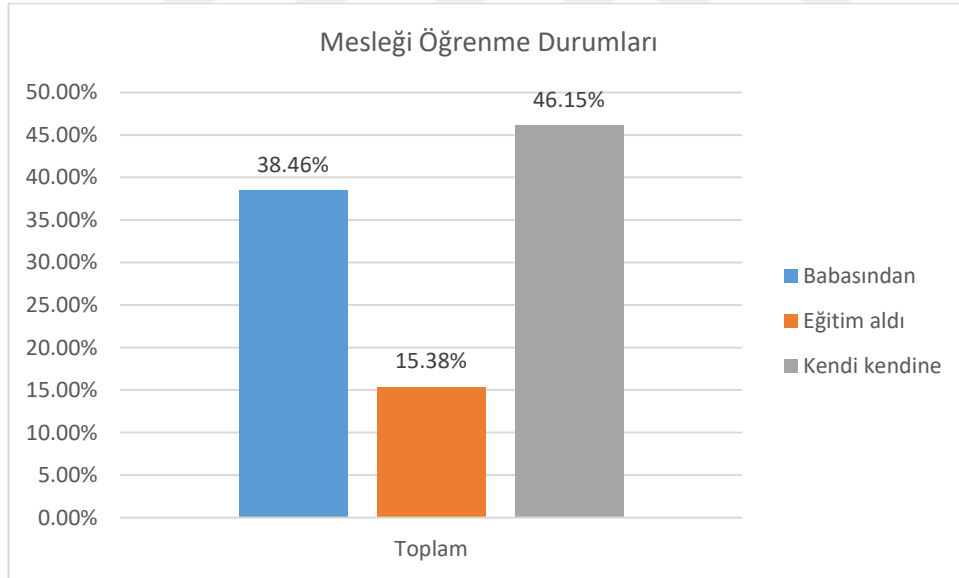

Şekil 4.4 Aktarcılara ait demografik veriler (Bağlar ilçesi)

Çelik vd., (2019), tarafından Aydın yöresinde faaliyet gösteren 15 aktarın yaşı, cinsiyeti, mesleği öğrenme şekli, eğitimleri ve ürünleri nereden tedarik etme şekilleri sorgulanmıştır. Çalışmaya katılan aktarların işletme sahiplerinin çoğunluğunun erkek olduğu, yaş ortalamalarının 39 olduğu bildirilmiştir. Deniz ve Özcan (2021), İstanbul ili aktarlarından çalışmaya dahil olan aktarların % 96'sının erkek ve % 87'sinin evli, yaş aralıklarının 22-76 ve yaş ortalamasının 41 olduğunu bildirmişlerdir.

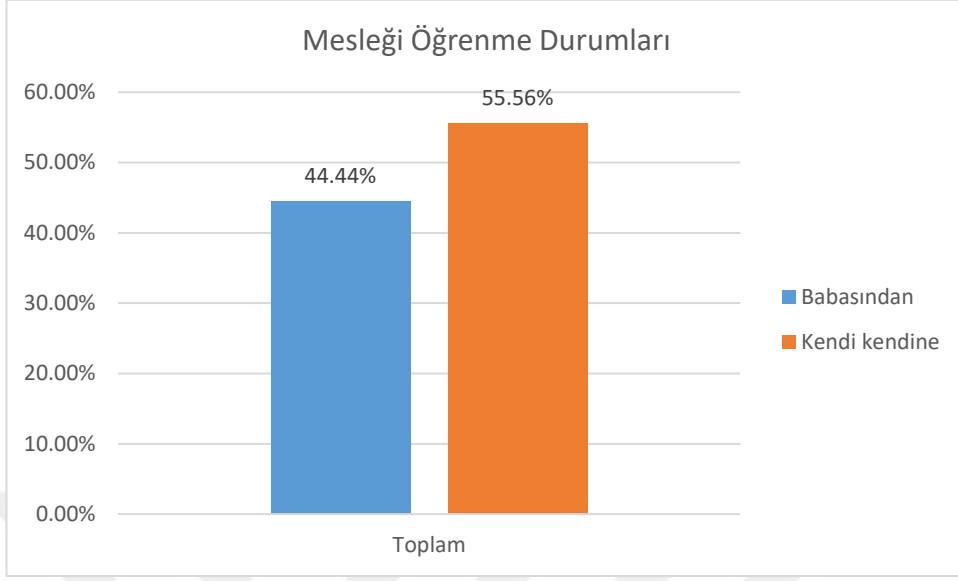
4.2 Aktarcılık Mesleğini Öğrenme Şekillerine Ait Bilgiler

Diyarbakır (Sur) merkez ilçesinde aktarcılara mesleğini öğrenme şekilleri sorulduğunda çoğunluğunun kendi kendilerini geliştirerek meslek haline getirdikleri verdikleri cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Çalışma sonucunda Sur ilçesinde verilen cevaplar neticesinde aktarcılık mesleğini; %46,15'i kendi kendini geliştirerek, %15,38'i eğitim alarak ve %38,46'ünde babasından kalan mesleği devam ettirdikleri tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre mesleği öğrenme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.5'te yer verilmiştir.

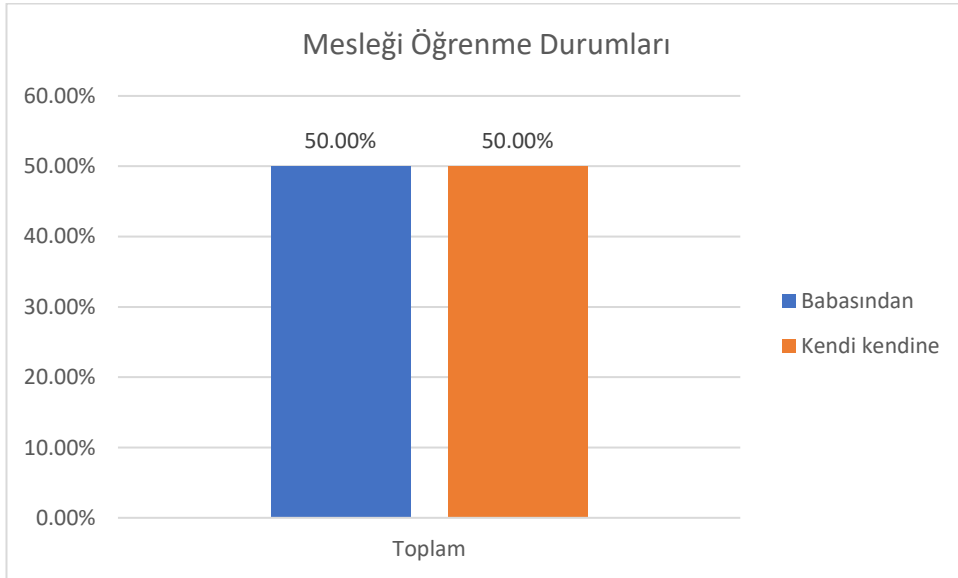
Şekil 4.5 Aktarcıların mesleği öğrenme şekilleri (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesinde verilen cevaplar neticesinde aktarcılara mesleğini öğrenme şekilleri sorulduğunda çoğunluğunun kendi kendilerini geliştirerek bir meslek haline getirdikleri, %44,44'ünde babasından kalan mesleği devam ettirdikleri verilen cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre mesleği öğrenme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.6'da yer verilmiştir.

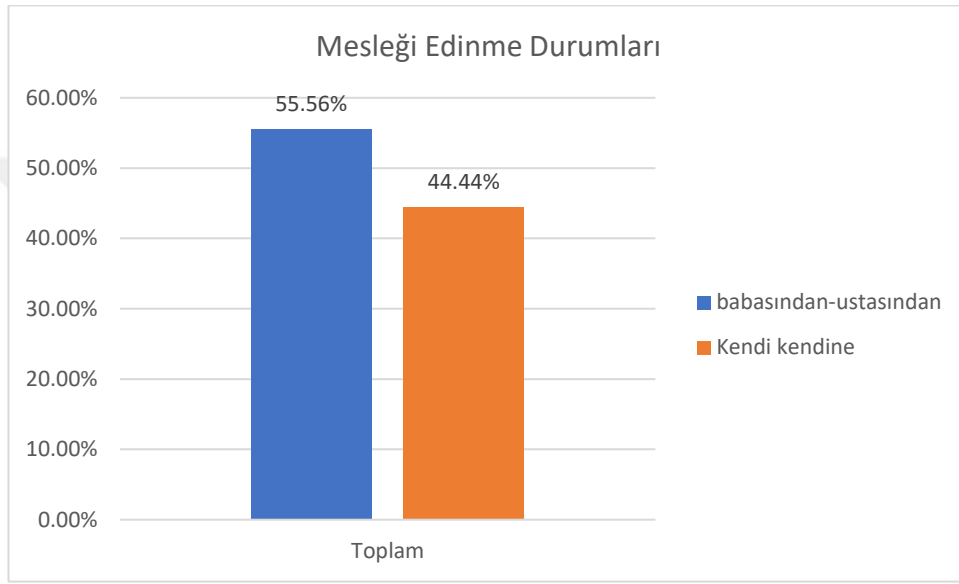
Şekil 4.6 Aktarcıların mesleği öğrenme şekilleri (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara mesleğini öğrenme şekilleri sorulduğunda %50'sinin kendi kendilerini geliştirerek meslek haline getirdikleri, %50'sinin de babasından kalan mesleği devam ettirdikleri şeklinde bilgiler kaydedilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre mesleği öğrenme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.7'de yer verilmiştir.

Şekil 4.7 Aktarcıların mesleği öğrenme şekilleri (Yenişehir ilçesi)

Diyarbakır Bağlar İlçesi aktarcılara mesleğini öğrenme şekilleri sorulduğunda çoğunluğunun babasından kalan mesleği devam ettirdikleri kaydedilmiştir. Çalışma sonucunda Bağlar ilçesinde verilen cevaplar neticesinde aktarıcılık mesleğini, %55,56'sı babasından kalan mesleği devam ettirmekte olduğunu %44,44'ü de kendi kendini geliştirerek meslek haline getirdikleri kaydedilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre mesleği öğrenme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.8'de yer verilmiştir.

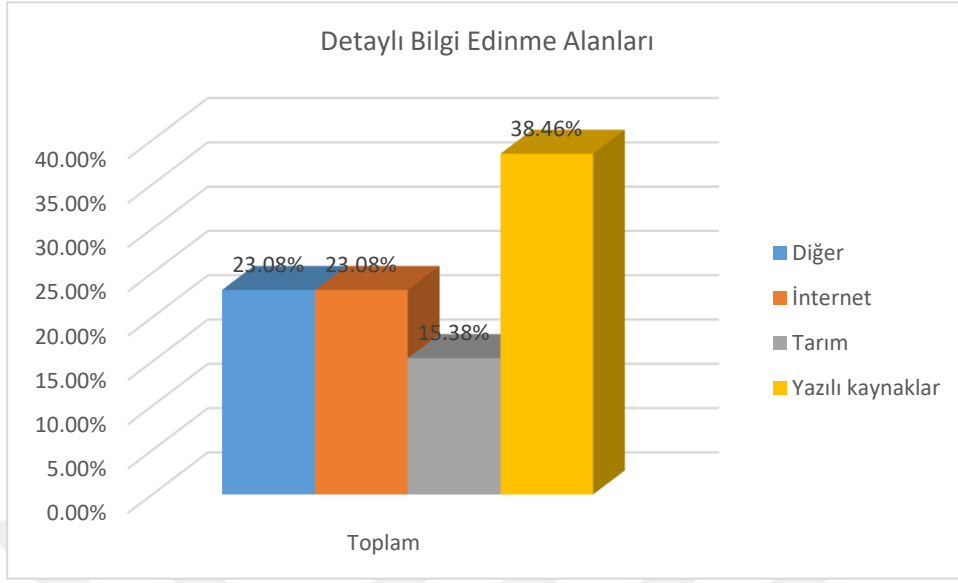

Şekil 4.8 Aktarcıların mesleği öğrenme şekilleri (Bağlar ilçesi)

Çalışmamıza benzer şekilde farklı yörelerde yürütülen çalışmalarda; Adıgüzel ve Kızılaslan (2016), benzer şekilde mesleki tecrübelerinin ortalama 13 yıl olduğunu, mesleği aktarlarda çalışarak öğrendiklerini bildirmektedirler. Benzer şekilde Asil ve Taşgın (2018), Hatay ili bağlı Antakya merkezi yöresinde bulunan aktarcılardan aktarıcılık mesleğini öğrenme şeklinin daha çok babasından ve ustasından olduğunu bildirilmiştir.

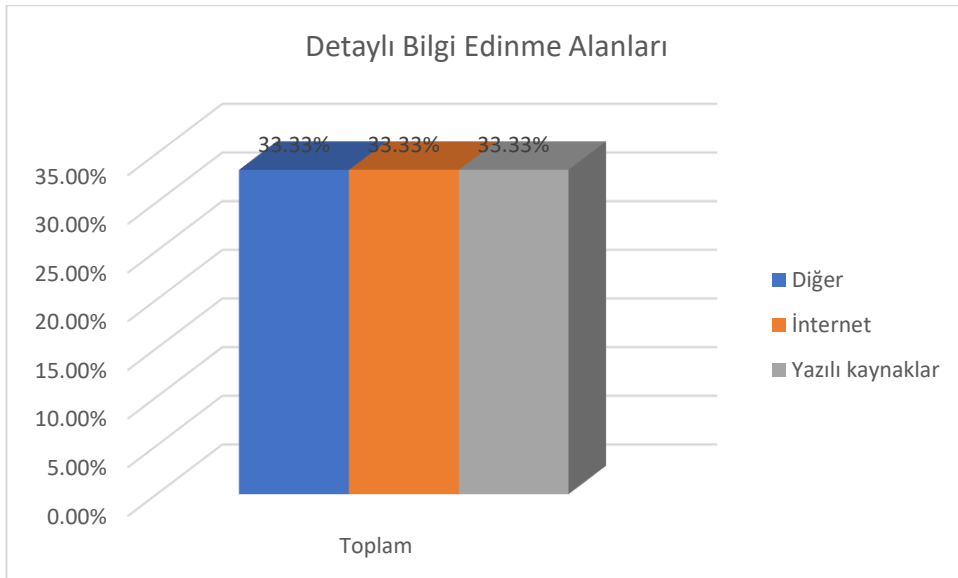
4.3 Aktarcıların Bitkilerle İlgili Detaylı Bilgi Edinme Yerlerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur İlçesi aktarcılara bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerleri sorulduğunda verdikleri cevaplar doğrultusunda %38,46'sının yazılı kaynaklardan bilgi aldıkları az sayıda işletmenin internet, tarım ilçe müdürlükleri ve farklı yerlerden bilgi aldıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerine ait bilgilere Şekil 4.9'da yer verilmiştir.

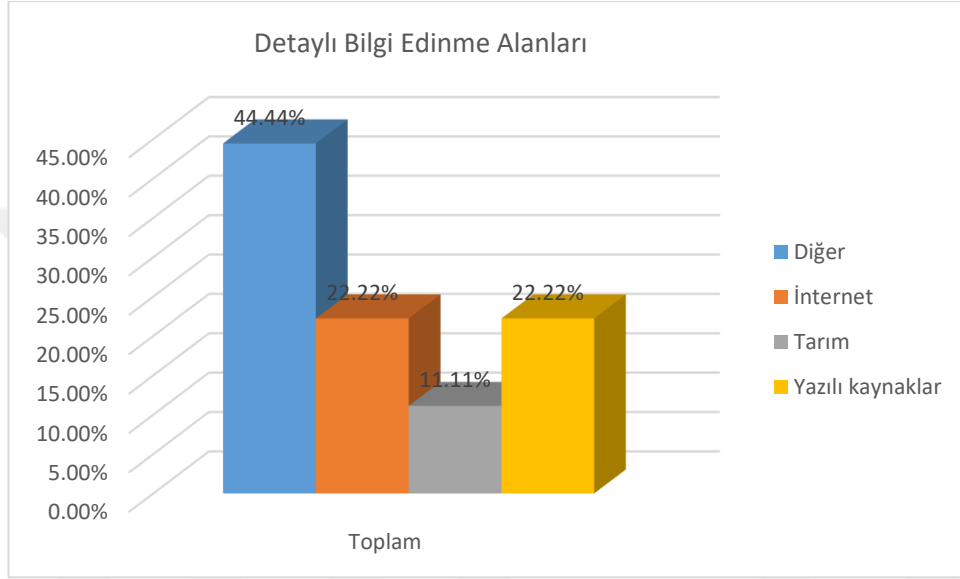
Şekil 4.9 Bitkiler hakkında bilgi kaynağı (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerleri sorulduğunda verdikleri cevaplar doğrultusunda işletmecilerin %33,33'ünün yazılı kaynaklardan, %33,33'ü internetten ve %33,33'ünün de farklı yerlerden bilgi aldıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerine ait bilgilere Şekil 4.10'da yer verilmiştir.

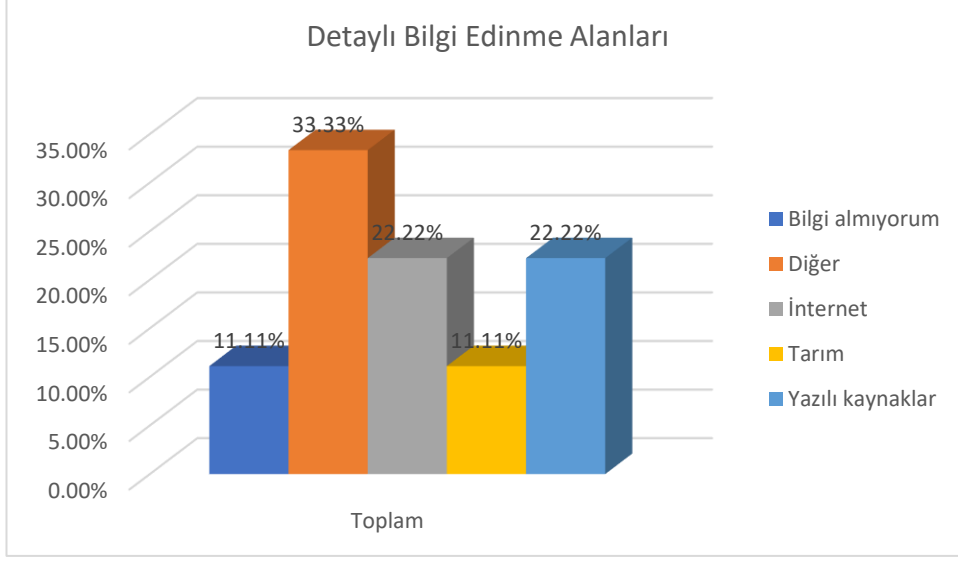
Şekil 4.10 Bitkiler hakkında bilgi kaynağı (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır ili Yenişehir İlçesi aktarcılara bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerleri sorulduğunda verdikleri cevaplar doğrultusunda çoğunluğunun farklı yerlerde bilgi aldıkları az sayıda işletmenin internet, yazılı kaynaklar ve tarım ilçe müdürlüklerinde bilgi aldıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerine ait bilgilere Şekil 4.11’de yer verilmiştir.

Şekil 4.11 Bitkiler hakkında bilgi kaynağı (Yenişehir ilçesi)

Diyarbakır İli Bağlar İlçesi aktarcılara bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerleri sorulduğunda verdikleri cevaplar doğrultusunda %33,33’ünün farklı kaynaklardan, %22,22’sinin internetten, %22,22’sinin yazılı kaynaklardan, %11,11’inin tarım ilçe müdürlüklerinden ve %11,11’inin de bilgi almadıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerine ait bilgilere Şekil 4.12’de yer verilmiştir.

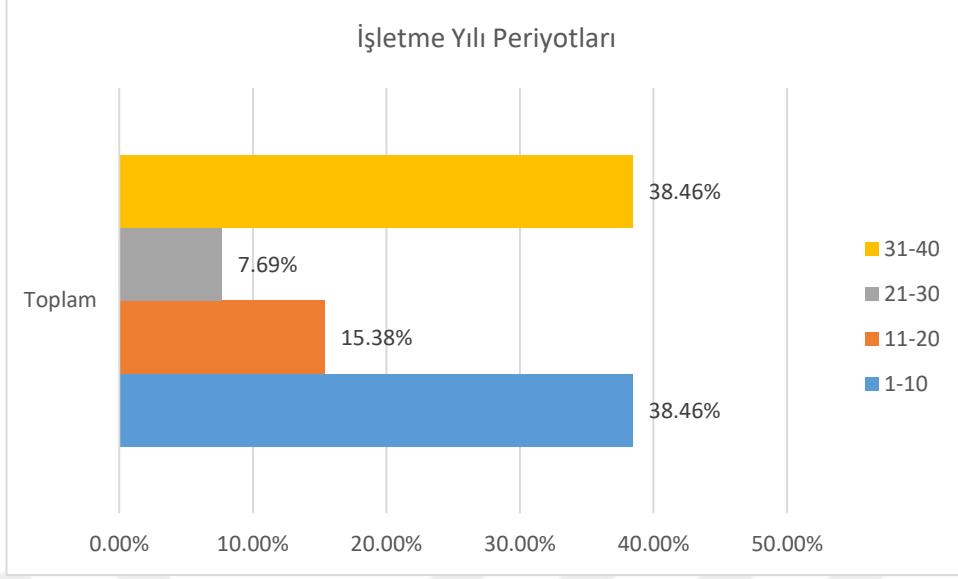

Şekil 4.12 Bitkiler hakkında bilgi kaynağı (Bağlar ilçesi)

Diğer yörelerde yapılan çalışmalar bu konuda benzer eğilimleri yansıtmaktadır. Nitekim, Öner vd., (2017), Ordu ilinde bulunan aktarların tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili kurs aldıklarını ve bilgi birikimlerini bu yolla zenginleştirmişlerdir. Asil ve Taşgın (2018)'de Hatay iline bağlı Antakya merkezi yöresinde yapmış oldukları çalışmada, aktarlar bilgi edinme şekillerinde en fazla internet yoluyla bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

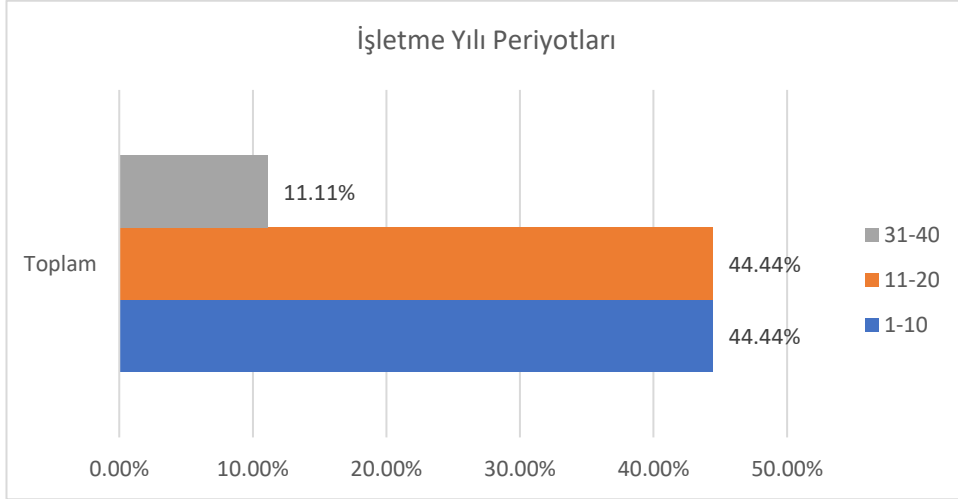
4.4 İşletme Yılı Periyotlarına Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur İlçesi aktarcılara işletme yılı periyotları sorulduğunda aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda yaklaşık %38,46 'sının 2000 tarihinden önce kurulduğu, %38,46'sının da son 10 yılda kurulduğu tespit edilmiştir. Adıgüzel ve Kızılaslan'ın 2016'da İstanbul'un 10 ilçesinde yapmış oldukları çalışmada, işletme periyotlarının ortalama 11.73 yıldır faaliyette olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışma sonucuna göre aktarcıların işletme yılı periyotları Şekil 4.13'te belirtilmiştir.

Şekil 4.13 Aktarcıların işletme yılı periyotları (Sur ilçesi)

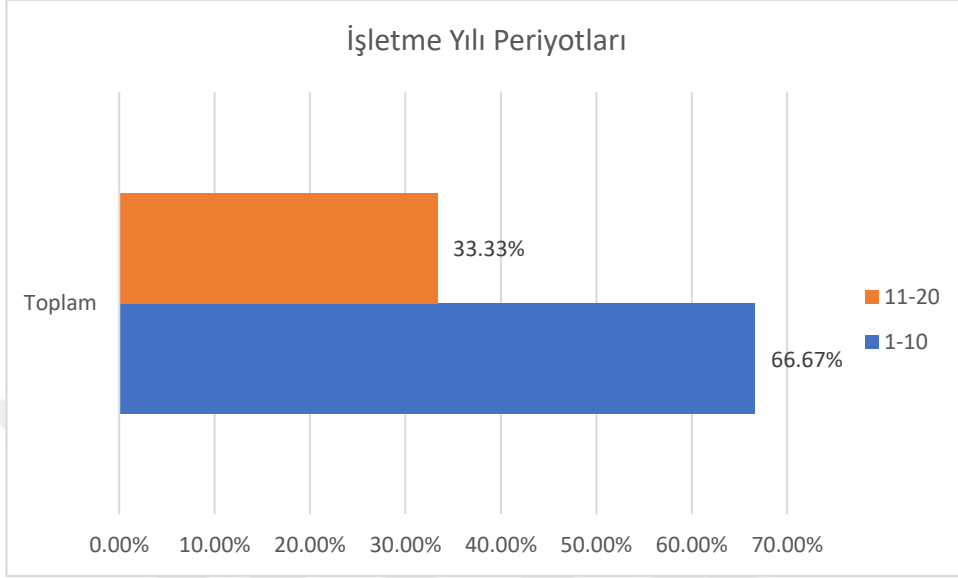
Diyarbakır Kayapınar İlçesi aktarcılara işletme yılı periyotları sorulduğunda aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda %88,88'inin 2002 tarihinden sonra kurulduğu, %11,11'ininde 2000 tarihinden önce kurulduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre aktarcıların işletme yılı periyotları Şekil 4.14'te belirtilmiştir.

Şekil 4.14 Aktarcıların işletme yılı periyotları (Kayapınar ilçesi)

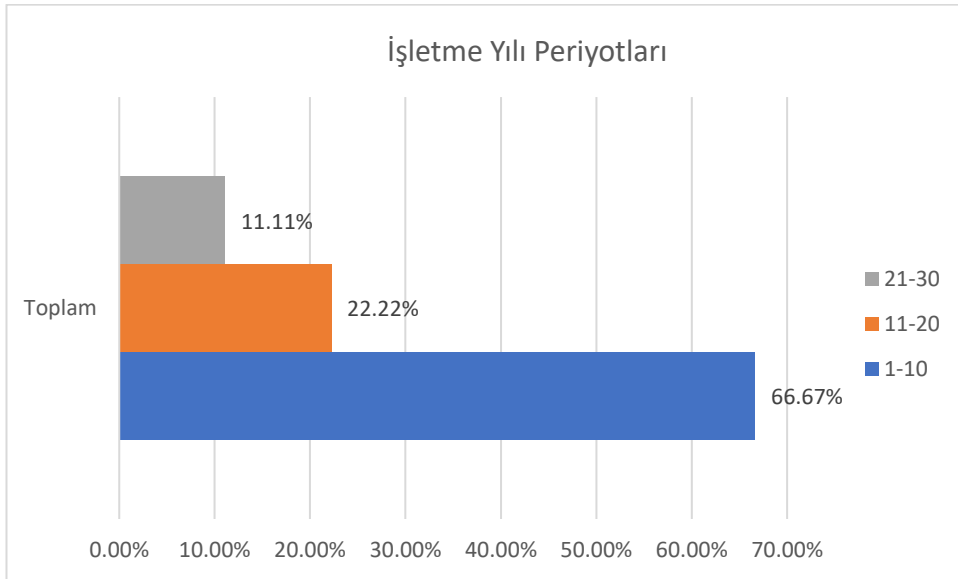
Diyarbakır İli Yenişehir ilçesi aktarcılara işletme yılı periyotları sorulduğunda aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda işletmelerin %66,67'sinin 2013 tarihinden sonra kurulduğu, işletmelerin %33,33'ünün de 2002 tarihinden önce

kurulduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre aktarcıların işletme yılı periyotları Şekil 4.15'te belirtilmiştir.

Şekil 4.15 Aktarcıların işletme yılı periyotları (Yenişehir ilçesi)

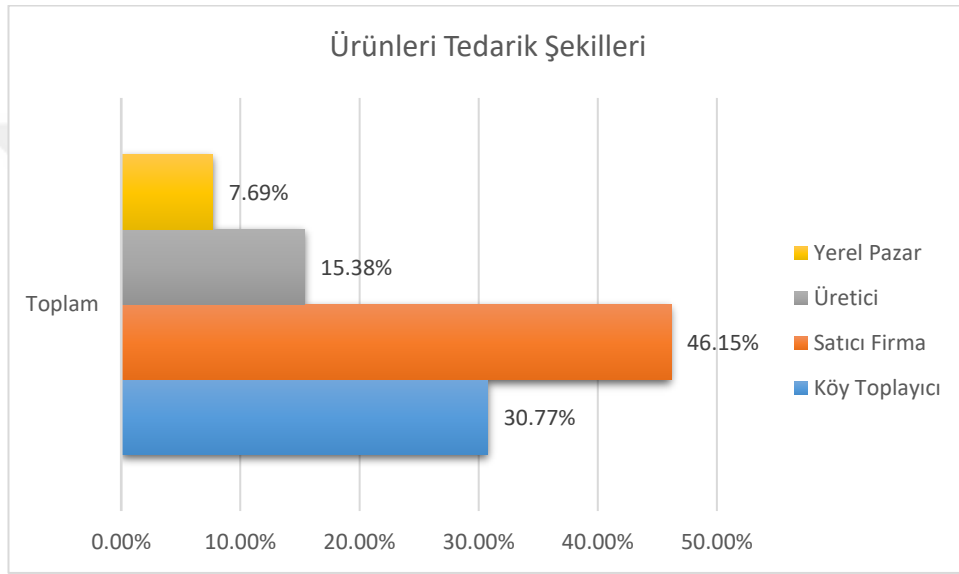
Diyarbakır İli Bağlar ilçesi aktarcılara işletme yılı periyotları sorulduğunda aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda %88,89'unun 2002 tarihinden sonra kurulduğu, %11,11'inin de 2000 tarihinden önce kurulduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre aktarcıların işletme yılı periyotları Şekil 4.16'da belirtilmiştir.

Şekil 4.16 Aktarcıların işletme yılı periyotları (Bağlar ilçesi)

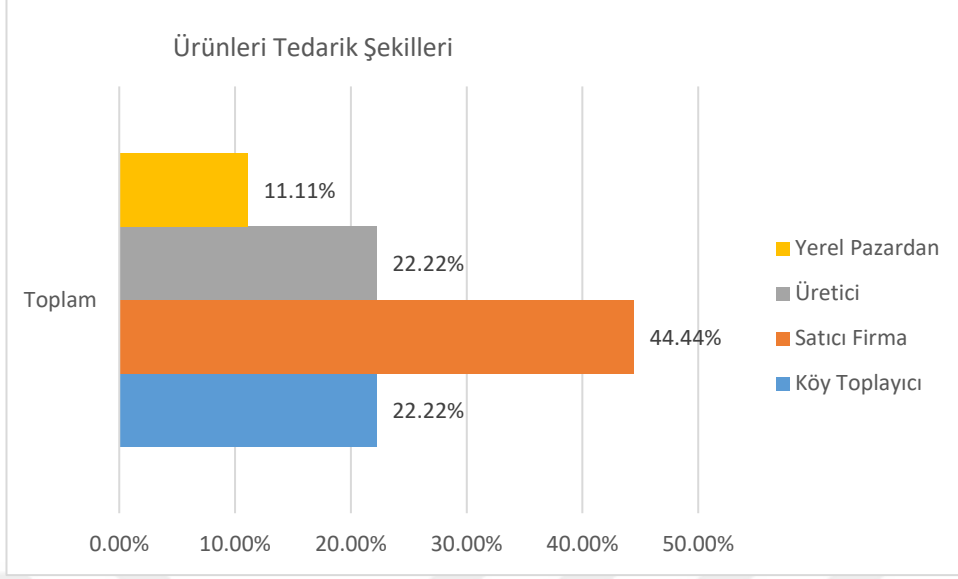
4.5 Ürünleri Tedarik Etme Şekillerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılarına ürünleri tedarik etme şekilleri sorulduğunda, %46,15'inin satıcı-firma, %30,77'sinin köy toplayıcısından, %15,38'inin üreticiden ve %7,69'unun da ürünleri yerel pazardan temin ettikleri verilen cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.17'de yer verilmiştir.

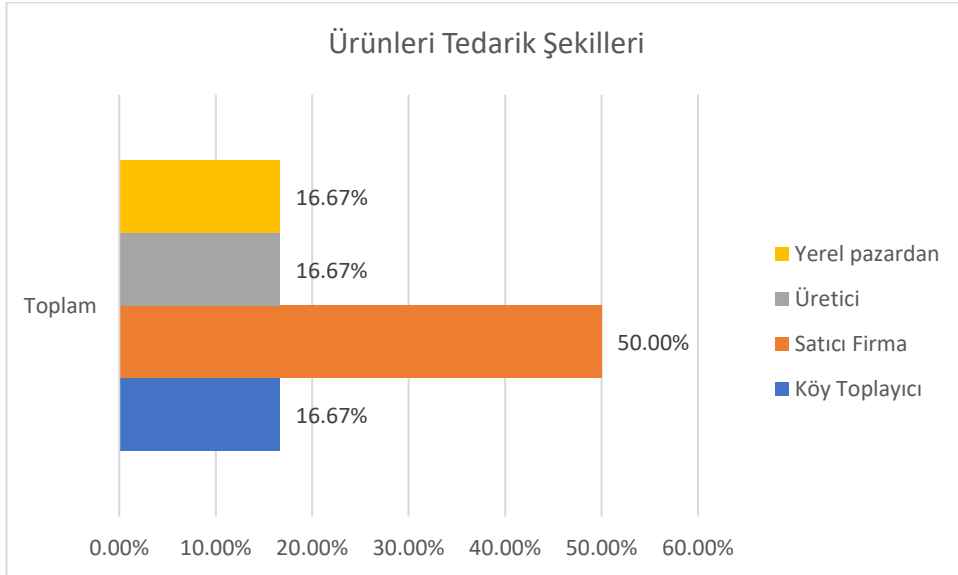
Şekil 4.17 aktarcıların ürünleri tedarik şekilleri (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara ürünleri tedarik etme şekilleri sorulduğunda, yaklaşık %44,44'ünün satıcı-firma, %22,22'nin köy toplayıcısından, %22,22'nin üreticiden ve %11,11'inin de yerel pazardan temin ettikleri verilen cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.18'de yer verilmiştir.

Şekil 4.18 Aktarcıların ürünleri tedarik şekilleri (Kayapınar ilçesi)

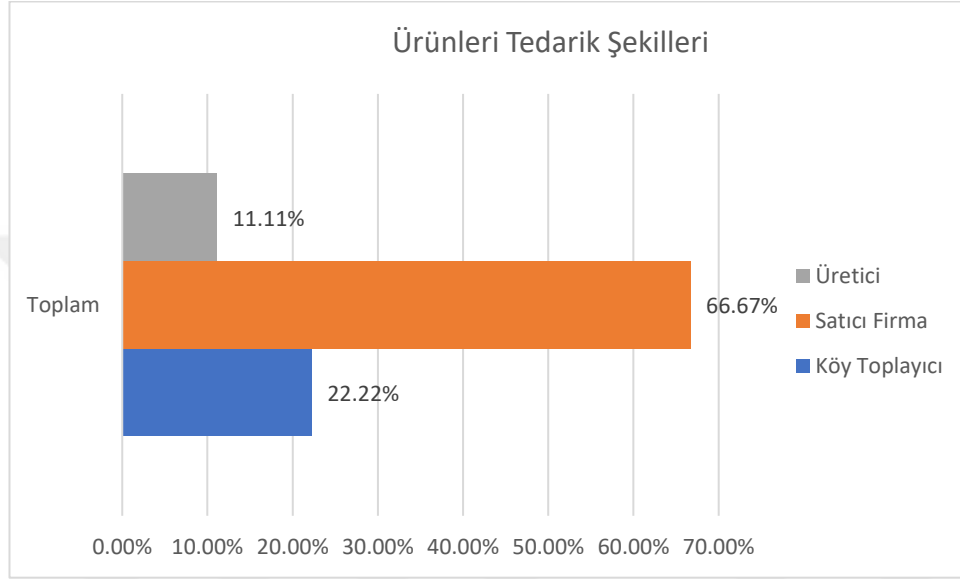
Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara ürünleri tedarik etme şekilleri sorulduğunda, %50'si satıcı-firmadan, %16,67'si köy toplayıcısından, %16,67'si üreticiden ve %16,67'si de yerel pazardan temin ettikleri verilen cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.19'da yer verilmiştir.

Şekil 4.19 Aktarcıların ürünleri tedarik şekilleri (Yenişehir ilçesi)

Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara ürünleri tedarik etme şekilleri sorulduğunda, %66,67'sinin satıcı-firma, %22,22'nin köy toplayıcısından ve %11,11'inni de üretici

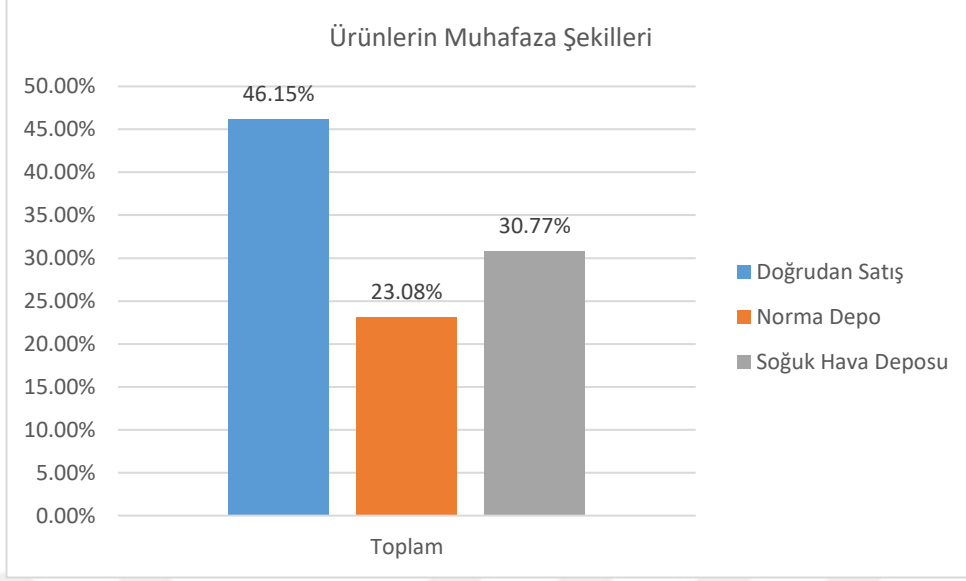
firmalardan temin ettikleri verilen cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.20’de yer verilmiştir. Çelik vd. (2019)’da Aydın yöresinde yapmış oldukları çalışmada, işletmelerin ürünleri tedarik etme şekillerinin genellikle yerel toptancılar olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 4.20 Aktarcıların ürünleri tedarik şekilleri (Bağlar ilçesi)

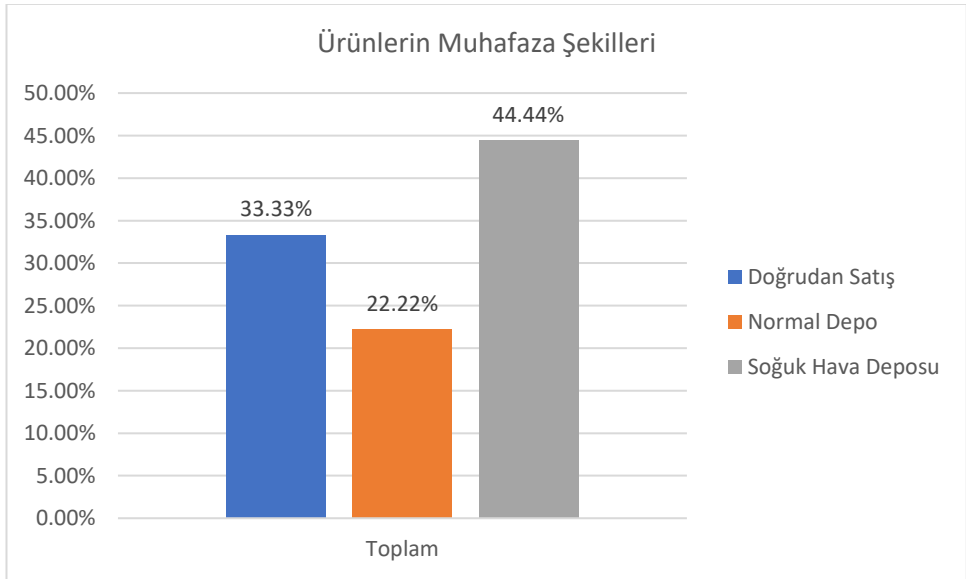
4.6 Ürünleri Muhafaza Şekillerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara ürünleri muhafaza etme şekilleri ile ilgili sorulan soruda verdikleri cevap doğrultusunda %46,15’inin ürünleri doğrudan satış yaptıkları tespit edilmiştir. %30,77’sinin soğuk hava deposunda, %23,08’inin de normal depoda ürünleri muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.21’de yer verilmiştir.

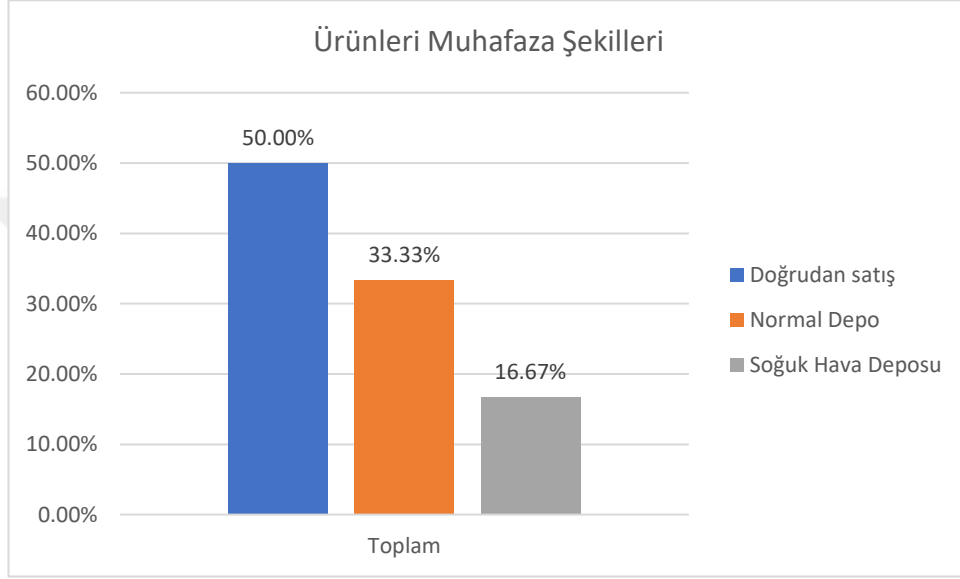
Şekil 4.21 Aktarcıların ürünleri muhafaza şekilleri (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara ürünleri muhafaza etme şekilleri ile ilgili sorulan soruda verdikleri cevap doğrultusunda %33,33'ünün ürünleri doğrudan satış yaptıkları tespit edilmiştir. %22,22'sinin normal depoda, %44,44'ünün de soğuk hava deposunda ürünleri muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Asil ve Taşgın 2018'de Hatay iline bağlı Antakya merkezi yöresinde yapmış oldukları çalışmada, aktarların %37'si ürünleri muhafaza şekil olarak normal depo sıcaklıklarında herhangi bir soğutma ve ısıtma kullanmadan depolama yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.22'de yer verilmiştir.

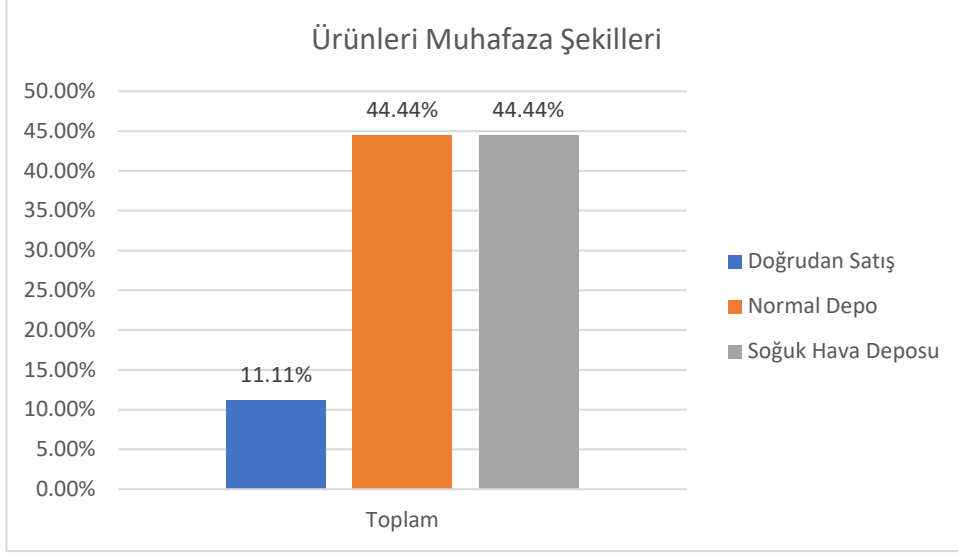
Şekil 4.22 Aktarcıların ürünleri muhafaza şekilleri (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara ürünleri muhafaza etme şekilleri ile ilgili sorulan soruda verdikleri cevaplar doğrultusunda %50'sinin ürünleri doğrudan satış yaptıkları tespit edilmiştir. %33,33'ü normal depoda, %16,67'si de soğuk hava deposunda ürünleri muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.23'te yer verilmiştir.

Şekil 4.23 Aktarcıların ürünleri muhafaza şekilleri (Yenişehir ilçesi)

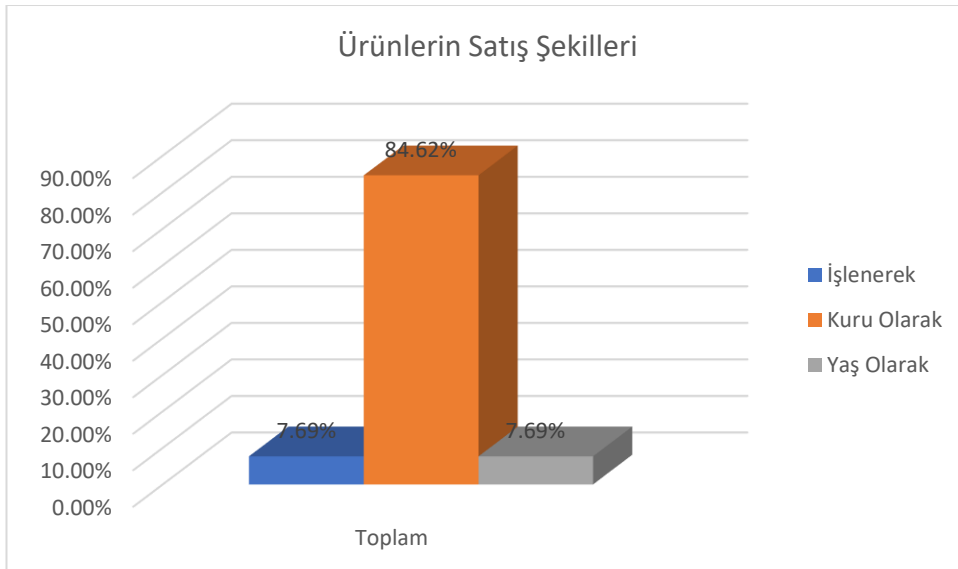
Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara ürünleri muhafaza etme şekilleri ile ilgili sorulan soruda verdikleri cevap doğrultusunda %11,11'inin ürünleri doğrudan satış yaptıkları tespit edilmiştir. %44,44'ünün normal depoda ve %44,44'ünün de soğuk hava deposunda ürünleri muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre ürünleri tedarik etme şekillerine ait bilgilere Şekil 4.24'te yer verilmiştir.

Şekil 4.24 Aktarcıların ürünleri muhafaza şekilleri (Bağlar ilçesi)

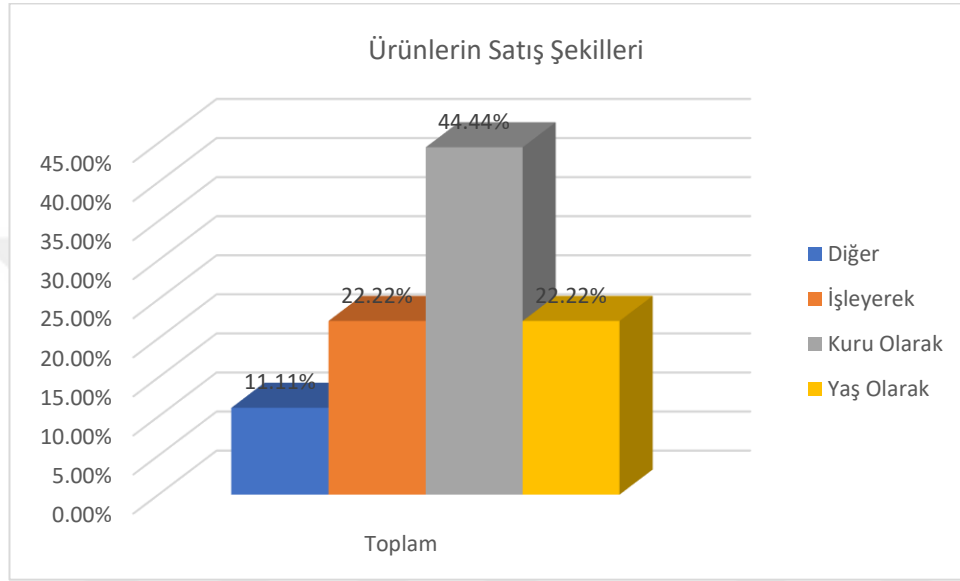
4.7 Ürünlerin Satış Şekillerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara ürünleri satış şekilleri sorulduğunda, %84,62'sinin daha çok kurutulmuş ürünlerin satışını gerçekleştirdikleri, %7,69'unun daha çok ürünlerin işlenmiş halde satışını yaptıklarını ve %7,69'unun da ürünlerin daha çok yaş olarak satışını gerçekleştirdikleri verdikleri cevaplar neticesinde anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalara göre ürünleri satış şekillerine göre ait bilgilere Şekil 4.25'te yer verilmiştir.

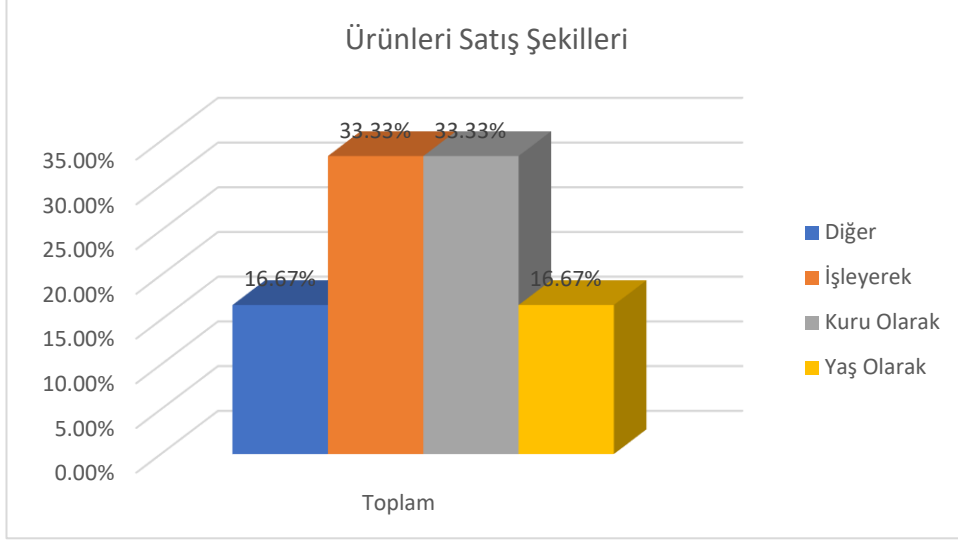
Şekil 4.25 aktarcıların ürünleri satış şekilleri (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara ürünleri satış şekilleri sorulduğunda, %44,44'ü ürünleri daha çok kuru olarak satışını yaptıkları %22,22'si yaş olarak, %22,22'si işleyerek ve %11,11'i de farklı şekillerde ürünlerin satışını yaptıkları verdikleri cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre ürünleri satış şekillerine göre ait bilgilere Şekil 4.26'da yer verilmiştir.

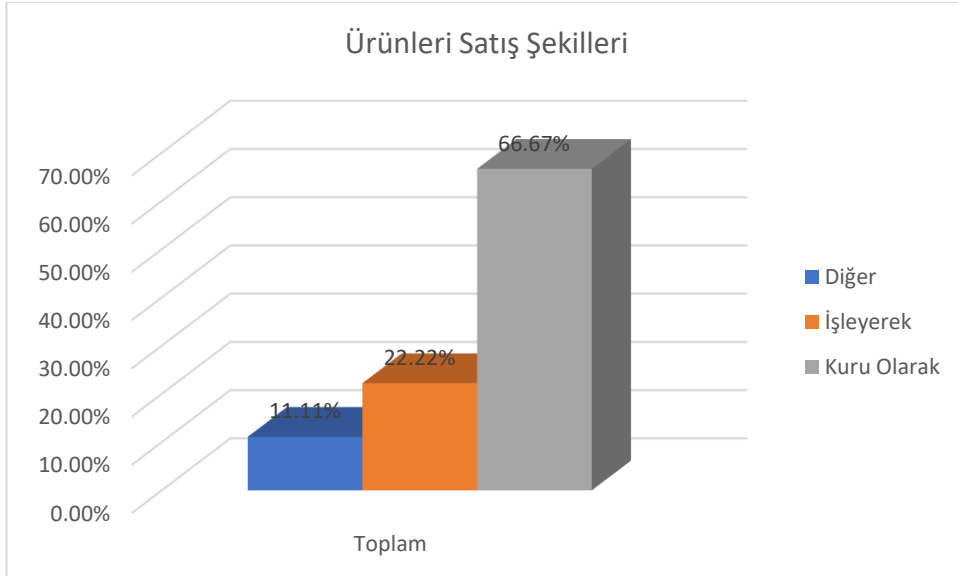
Şekil 4.26 Aktarcıların ürünleri satış şekilleri (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara ürünleri satış şekilleri sorulduğunda, %33,33'ü daha çok kurutulmuş ürünlerin satışını gerçekleştirdikleri, %33,33'ünün daha çok işlenmiş ürünlerin, %16,67'si daha çok yaş ürünlerin ve %16,67'si de daha çok farklı şekillerde ürün satışını gerçekleştirdiklerini vurgulamışlardır. Yapılan araştırmalara göre ürünleri satış şekillerine göre ait bilgilere Şekil 4.27'de yer verilmiştir.

Şekil 4.27 Aktarcıların ürünleri satış şekilleri (Yenişehir ilçesi)

Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara ürünleri satış şekilleri sorulduğunda, %66,67'si kurutulmuş ürünlerin satışını yaptıklarını, %22,22'si daha çok işlenmiş ürünlerin ve %11,11'de daha çok farklı şekillerde ürünlerin satışlarının yaptıklarını verdikleri cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre ürünleri satış şekillerine göre ait bilgilere Şekil 4.28'de yer verilmiştir.

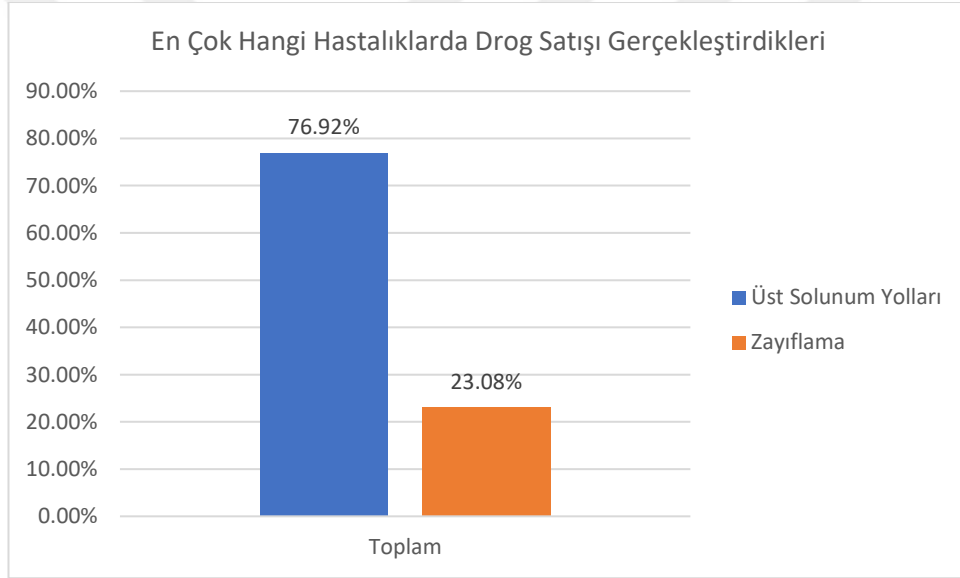

Şekil 4.28 Aktarcıların ürünleri satış şekilleri (Bağlar ilçesi)

Sonuçlarımız, Asil ve Taşgın (2018)'de Hatay iline bağlı Antakya merkezi yöresinde yapmış oldukları çalışmada, satışa sunulan ürünlerin daha çok (%63) kurutulmuş olarak satıldığını belirten sonuçla benzerlik göstermiştir.

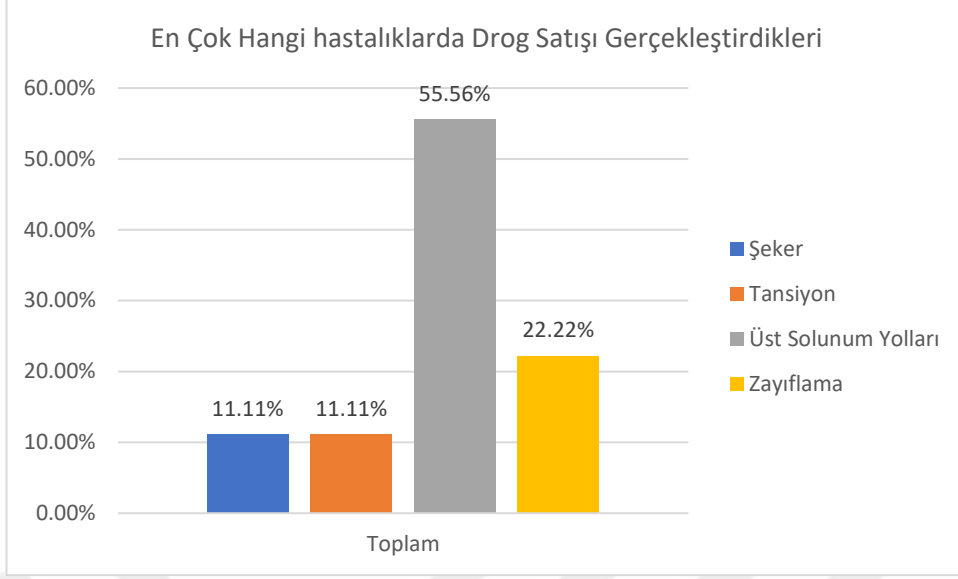
4.8 Tıbbi Bitki Kullanımında Tercih Edilen Hastalıklara Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara tüketicilerin en çok hangi hastalıklar için drog tercih ettikleri sorulduğunda, tüketicilerin en çok üst solunum yolu rahatsızlıkları için tercih ettikleri tespit edilmiştir. Tüketicilerin belli bir kısmı da zayıflama için drog tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara en çok hangi hastalıklar için drog satışı yapıldığına ait bilgilere Şekil 4.29'da yer verilmiştir.

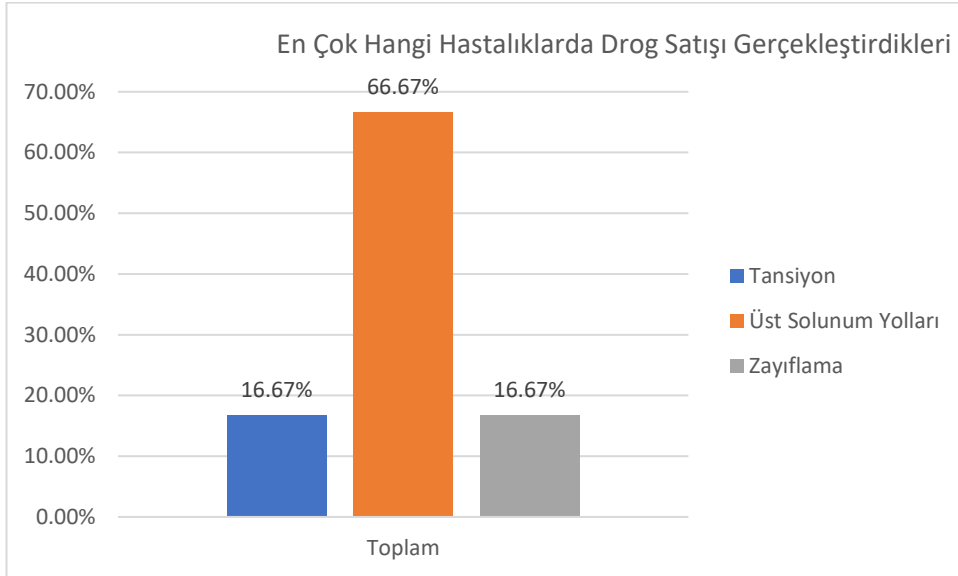
Şekil 4.29 Aktarcıların hangi hastalıklarda drog satışı gerçekleştirdiği (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi Aktarcılara tüketicilerin en çok hangi hastalıklar için drog tercih ettikleri sorulduğunda, tüketicilerin en çok üst solunum yolu rahatsızlıkları için tercih ettikleri tespit edilmiştir. Tüketicilerin belli bir kısmı da zayıflama, tansiyon ve şeker hastalıklarında drog tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara en çok hangi hastalıklar için drog satışı yapıldığına ait bilgilere Şekil 4.30'da yer verilmiştir.

Şekil 4.30 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Kayapınar İlçesi)

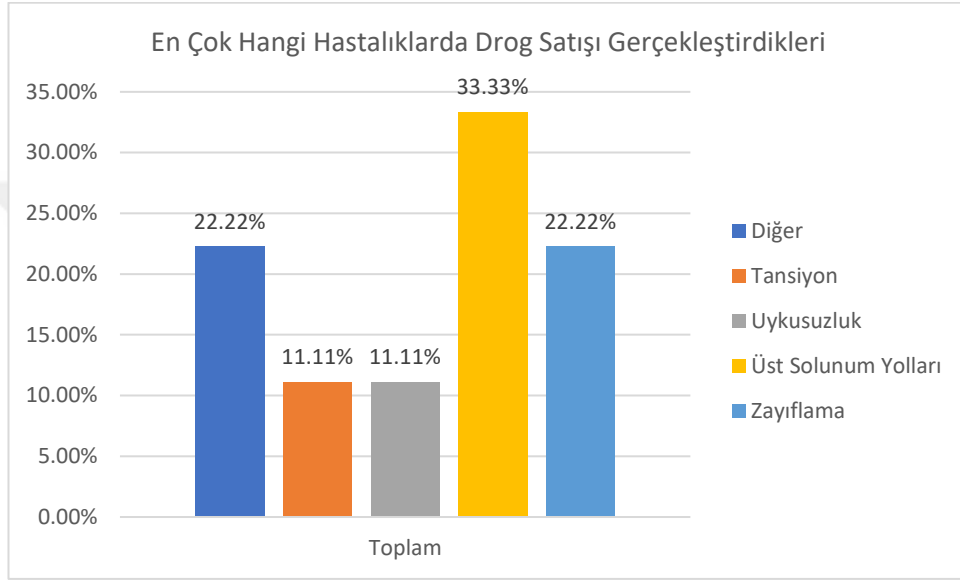
Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara tüketicilerin en çok hangi hastalıklar için drog tercih ettikleri sorulduğunda, tüketicilerin en çok üst solunum yolu rahatsızlıkları için tercih ettikleri tespit edilmiştir. Tüketicilerin belli bir kısmı da zayıflama ve tansiyon rahatsızlıklarında drog tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara en çok hangi hastalıklar için drog satışı yapıldığına ait bilgilere Şekil 4.31’de yer verilmiştir.

Şekil 4.31 Aktarcıların Hangi Hastalıklarda Drog Satışı Gerçekleştirdiği (Yenişehir İlçesi)

Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara en çok hangi hastalıklarda drog satışının en fazla gerçekleştirdikleri sorulduğunda, işletmecilerin %33,33’ü daha çok üst solunum yolu

rahatsızlıklarında, %22,22'si zayıflama olarak, %11,11'i tansiyon rahatsızlıklarında, %11,11'i uykusuzluk problemlerinde daha çok ve %22,22'si de daha çok farklı rahatsızlıklarda drog satışı gerçekleştirdikleri ettikleri tespit edilmiştir. Tüketicilerin belli bir kısmı da zayıflama, tansiyon ve şeker hastalıklarında drog tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara en çok hangi hastalıklar için drog satışı yapıldığına ait bilgilere Şekil 4.32'de yer verilmiştir.

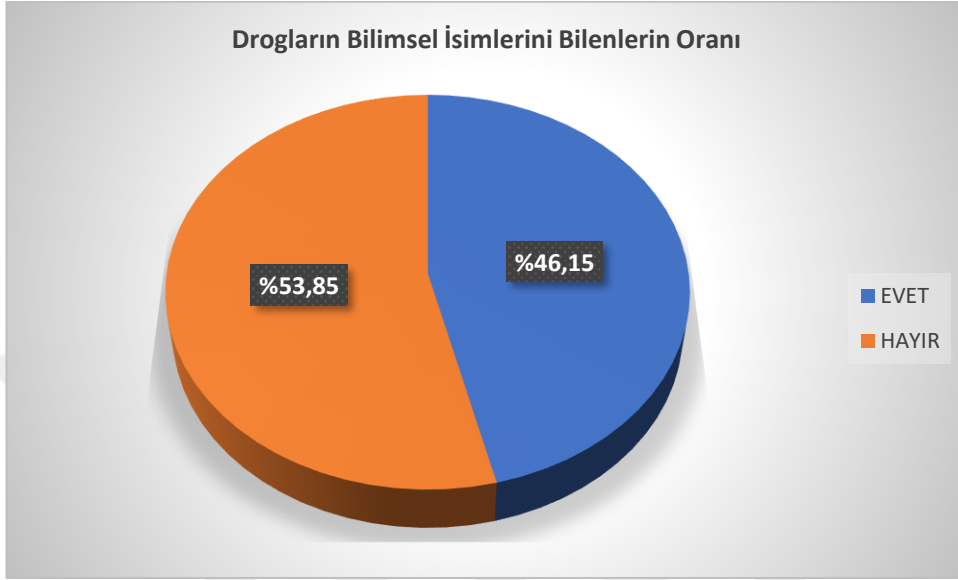
Şekil 4.32 Aktarcıların hangi hastalıklarda drog satışı gerçekleştirdiği (Bağlar ilçesi)

Kurt ve Karaoğul (2018)'de Bartın ilinde yapmış oldukları çalışmada, yöre halkının tıbbi bitkileri genellikle üst solunum yolu rahatsızlıkları, sindirim sistemi ve böbrek rahatsızlıklarında tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Sargın vd., 2013 yılında Alaşehir ve yöresinde yaptıkları araştırmayı karşılaştırdığımızda yöre halkı tarafından en çok üst solunum yolu, zayıflama ve romatizmal rahatsızlıklarda tercih ettikleri görülmüştür. Korkmaz ve Karakurt'un 2014 yılında Kelkit (Gümüşhane) de yapmış oldukları araştırmayı karşılaştırdığımızda bitkilerin yöre halkı tarafından çoğunlukla gribal enfeksiyon, sindirim sistemi rahatsızlıklarında ve böbrek taşı rahatsızlıklarında tercih ettiklerini belirlemişlerdir.

4.9 Satılan Drogların Bilimsel İsmine Bilinirliğine Ait Bilgiler

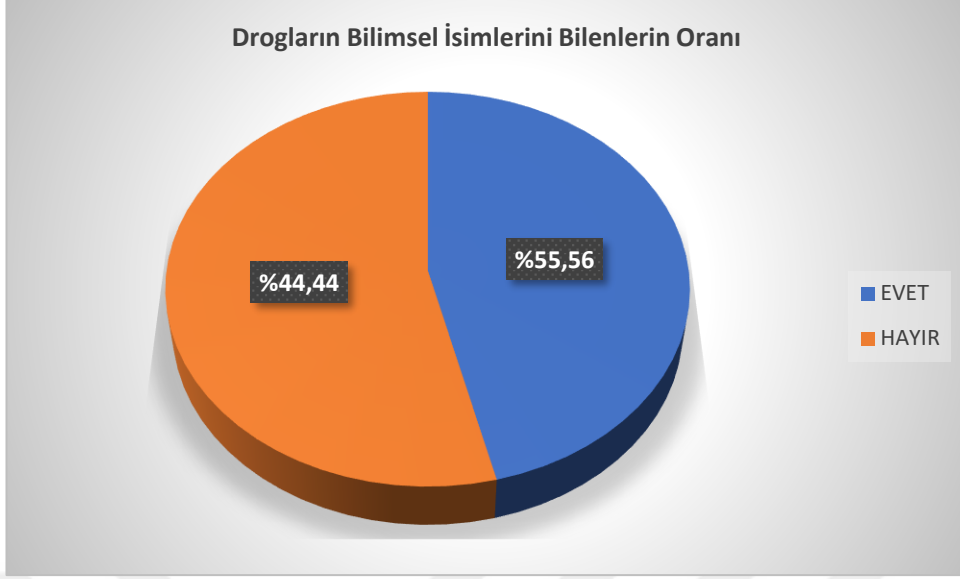
Diyarbakır Sur ilçesi Aktarcılara satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilip bilmedikleri ilgili sorulan soru doğrultusunda verdikleri cevaplarda aktarcıların

%46,15'inin drogların bilimsel isimlerini bildikleri, %53,85'inin de drogların bilimsel isimlerini bilmedikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilenlere ait bilgilere Şekil 4.33'te yer verilmiştir.

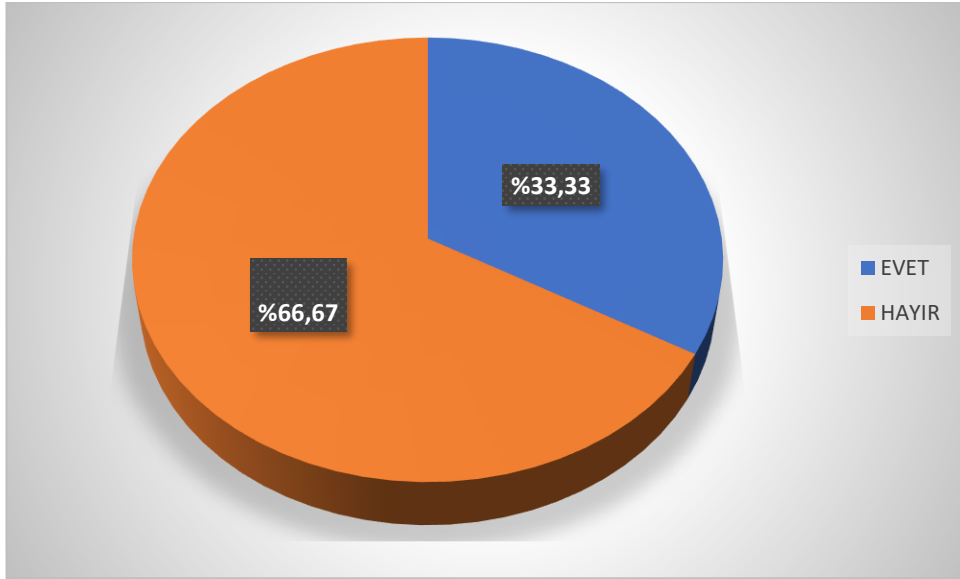
Şekil 4.33 Drogların bilimsel ismini bilenler (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilip bilmedikleri ilgili sorulan soru doğrultusunda verdikleri cevaplarda aktarcıların %55,56'sının drogların bilimsel isimlerini bildikleri, %44,44'ünün de drogların bilimsel isimlerini bilmedikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilenlere ait bilgilere Şekil 4.34'te yer verilmiştir.

Şekil 4.34 Drogların bilimsel ismini bilenler (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilip bilmedikleri ilgili sorulan soru doğrultusunda verdikleri cevaplarda işletme sahiplerinin %33,33'ünün drogların bilimsel isimlerini bildikleri, işletme sahiplerinin %66,67'sinin de drogların bilimsel isimlerini bilmedikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilenlere ait bilgilere Şekil 4.35'te yer verilmiştir.

Şekil 4.35 Drogların bilimsel ismini bilenler (Yenişehir ilçesi)

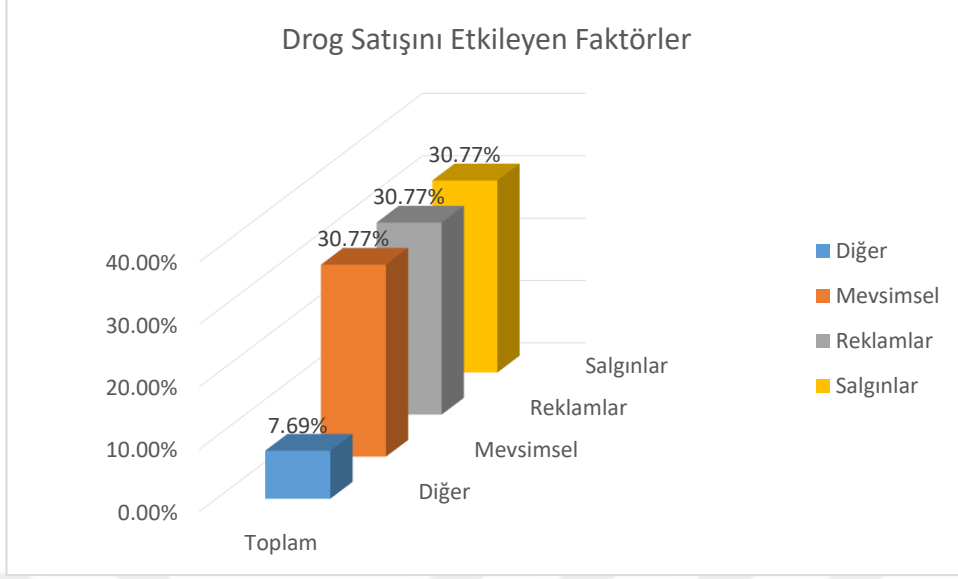
Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilip bilmedikleri ilgili sorulan soru doğrultusunda verdikleri cevaplarda aktarcıların tamamının drogların bilimsel (latince) isimlerini bilmedikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların satışı yaptıkları drogların bilimsel ismini bilenlere ait bilgilere Şekil 4.36’da yer verilmiştir.

Şekil 4.36 Drogların bilimsel ismini bilenler (Bağlar ilçesi)

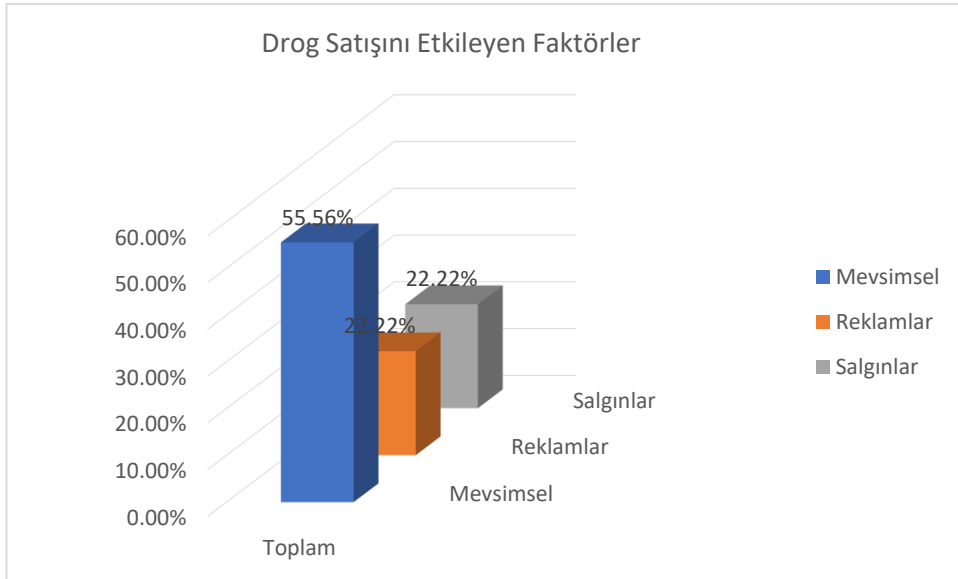
4.10 Drog Satışını En Çok Etkileyen (Artıran ya da Azaltan) Faktörler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara drog satışını etkileyen faktörler sorulduğunda; %30,77’si mevsimsel faktörler oluşturduğu, %30,77’si salgın hastalıklar döneminde gerçekleştiği, %30,77’si reklamlar sayesinde satışının olduğu ve %7,69’unun da başka faktörlerden bitki satışını gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre drog satışını en çok etkileyen faktörlere ait bilgilere Şekil 4.37’de yer verilmiştir.

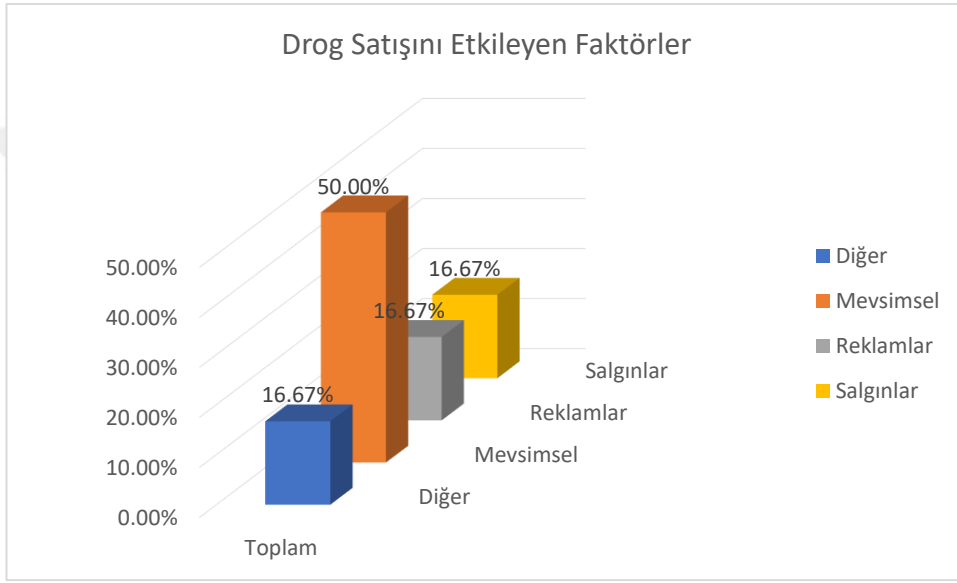
Şekil 4.37 Drog satışını etkileyen (artıran ya da azaltan) faktörler (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara drog satışını etkileyen faktörler sorulduğunda; %55,56'sının mevsimsel faktörler oluşturduğu ve kış mevsiminde daha çok drog satışı gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla %22,22'sinin salgın hastalıklar dönemi %22,22'sinin de reklamlar faktörü etkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre drog satışını en çok etkileyen faktörlere ait bilgilere Şekil 4.38'de yer verilmiştir.

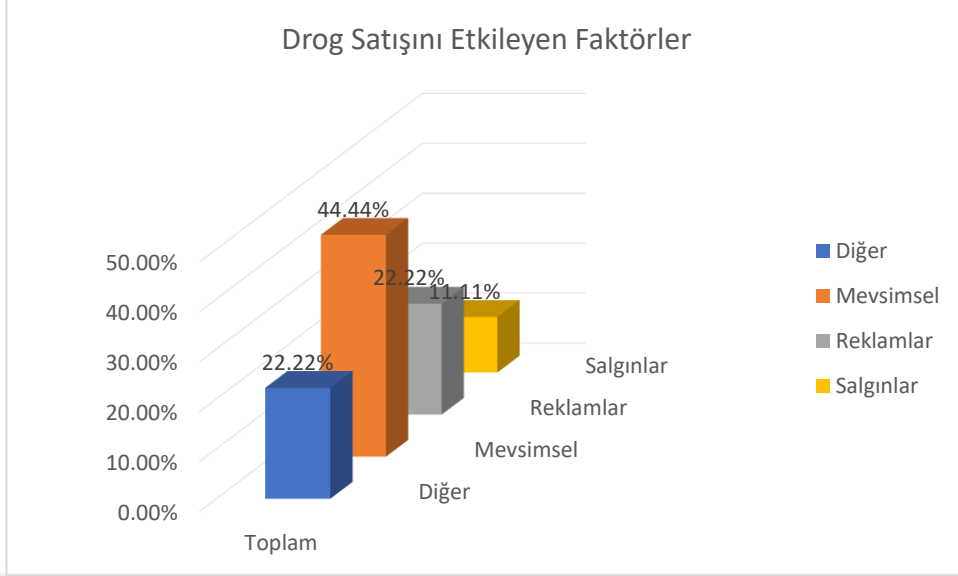
Şekil 4.38 Drog satışını etkileyen (artıran ya da azaltan) faktörler (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara drog satışını etkileyen faktörler sorulduğunda; %50'sini mevsimsel faktörlerin oluşturduğu ve kış mevsiminde daha çok drog satışı gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla işletmelerin %16,67'si salgın hastalıklar döneminde, %16,67'si reklam faktörü ve %16,67'si de diğer faktörlerin (birilerinin tavsiyesi, alışkanlıklar vb.) etkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre drog satışını en çok etkileyen faktörlere ait bilgilere Şekil 4.39'da yer verilmiştir.

Şekil 4.39 Drog satışını etkileyen (artıran ya da azaltan) faktörler (Yenişehir ilçesi)

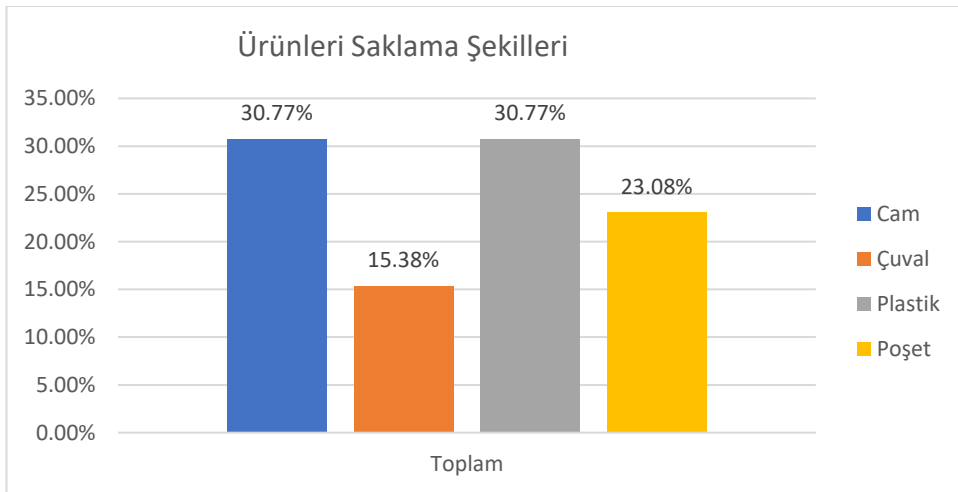
Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara drog satışını etkileyen faktörler sorulduğunda; %44,44'inin mevsimsel faktörler oluşturduğu ve kış mevsiminde daha çok drog satışı gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla %22,22'sinin reklam faktörleri etkili olduğu, %11,11'inin daha çok salgın döneminde ve %22,22'sininde farklı faktörler etkili (birilerinin tavsiyesi, alışkanlıklar vb.) olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre drog satışını en çok etkileyen faktörlere ait bilgilere Şekil 4.40'ta yer verilmiştir.

Şekil 4.40 Drog satışını etkileyen (artıran ya da azaltan) faktörler (Bağlar ilçesi)

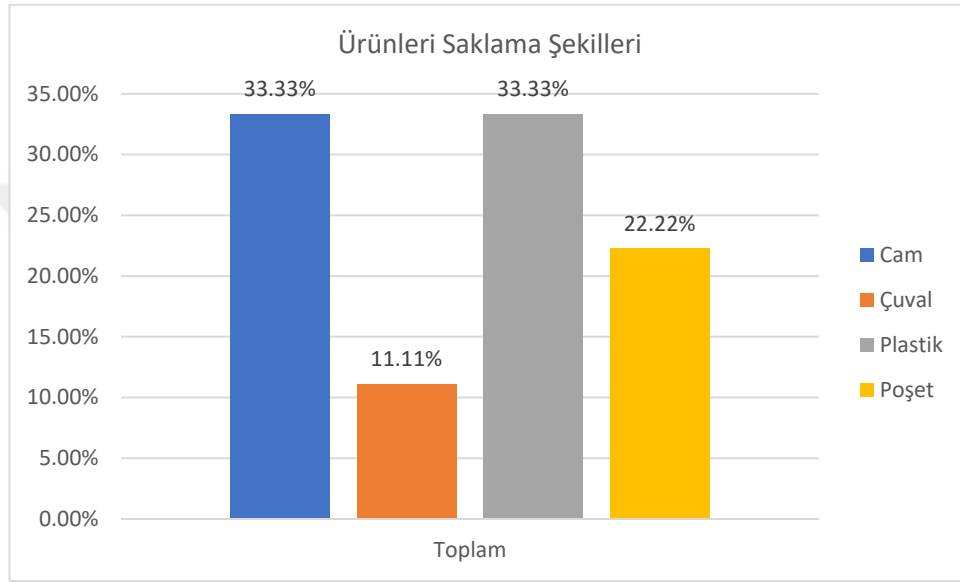
4.11 Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Saklama Biçimlerine Ait Bilgiler

Diyarbakır Sur ilçesi yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri sorulmuştur. 9 aktarıyla görüşme neticesinde aktarcıların %30,77'si ürünlerini plastik kaplarda muhafaza ederken, %15,38'i çuvallarda, %30,77'si cam kaplarda ve %23,08'i de poşetlerde muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimlerine ait bilgilere Şekil 4.41'de yer verilmiştir.

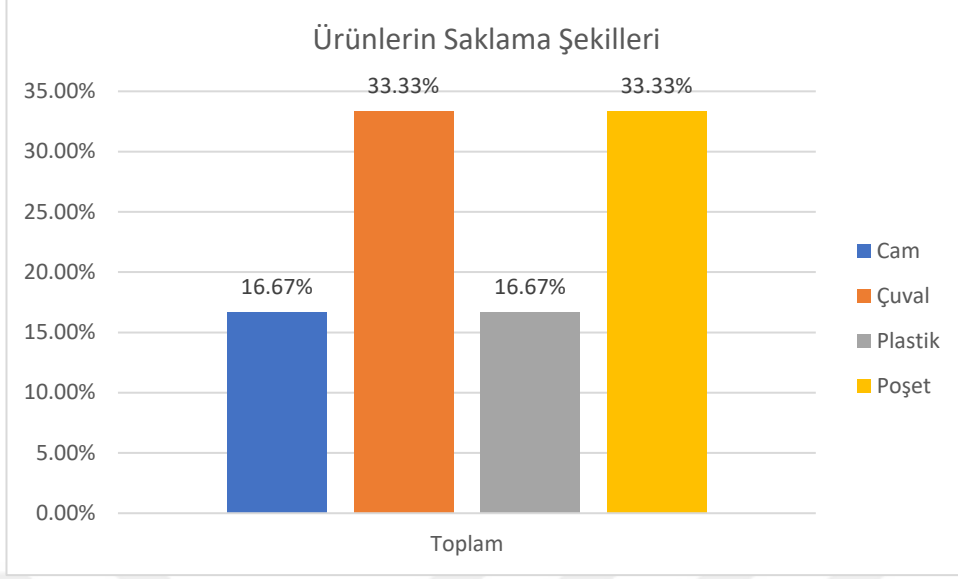
Şekil 4.41 Aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri sorulmuştur. 9 aktarıyla görüşme neticesinde aktarcıların %33,33'ü ürünlerini plastik kaplarda muhafaza ederken, %11,11'i çuvallarda, %33,33'ü cam kaplarda ve %22,22'si de poşetlerde muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimlerine ait bilgilere Şekil 4.42'de yer verilmiştir.

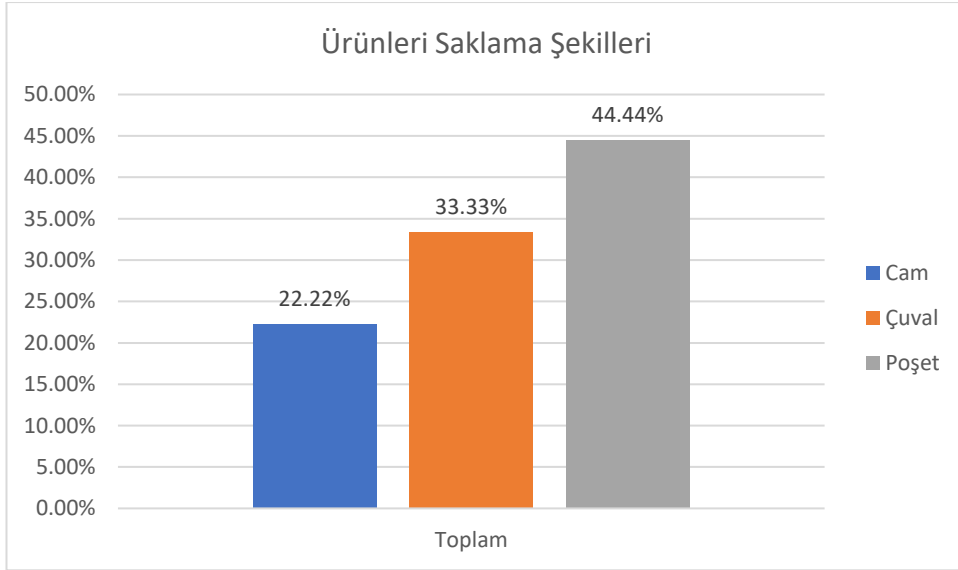
Şekil 4.42 Aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri (Kayapınar ilçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri sorulmuştur. 6 aktarıyla görüşme neticesinde aktarcıların % 33,33'ü ürünlerini çuvallarda muhafaza ederken, %33,33'ü poşetlerde, %16,67'si cam kaplarda ve %16,67'si de plastik kaplarda muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimlerine ait bilgilere Şekil 4.43'te yer verilmiştir.

Şekil 4.43 Aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri (Yenişehir ilçesi)

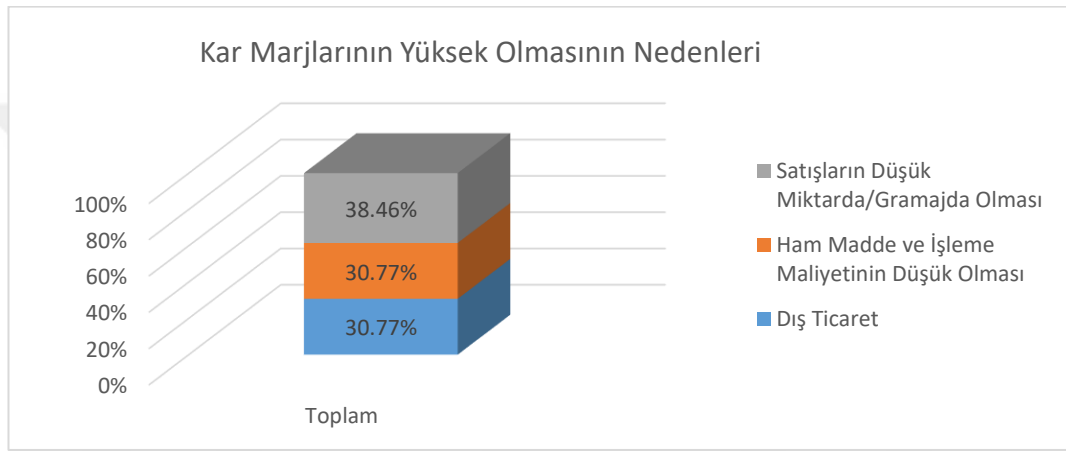
Diyarbakır Bağlar ilçesi yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri sorulmuştur. 9 aktarcıyla görüşme neticesinde aktarcıların %22,22'si ürünlerini cam kaplarda muhafaza ederken, %33,33'ü çuvalarda, ve %44,44'ü de poşetlerde muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimlerine ait bilgilere Şekil 4.44'te yer verilmiştir.

Şekil 4.44 Aktarcıların tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri (Bağlar ilçesi)

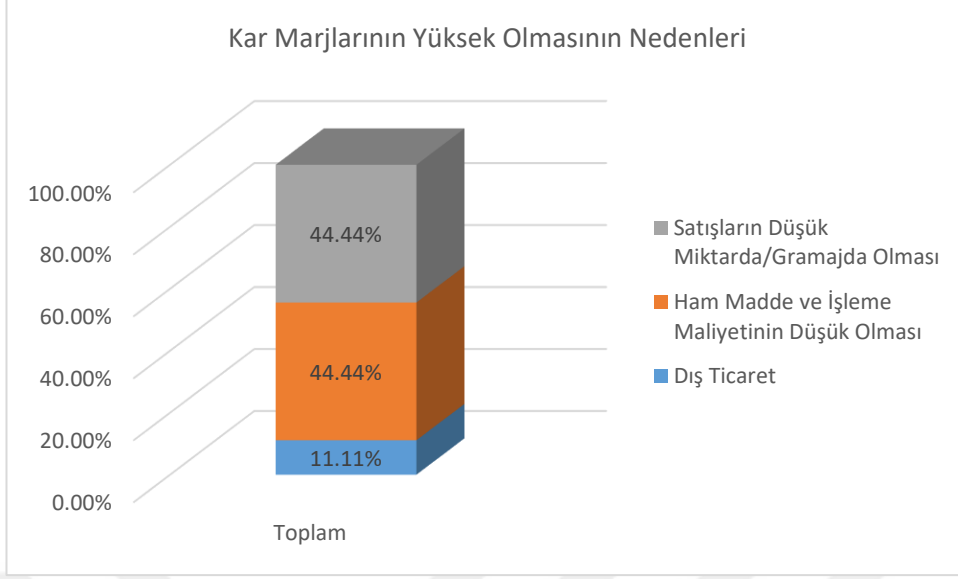
4.12 Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kar Marjlarını Etkileyen Faktörler

Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının sebepleri sorusu yöneltilmiştir. Aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda düşük gramaja sahip bitkilerin ve hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tıbbi ve Aromatik bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerine Şekil 4.45’te yer verilmiştir.

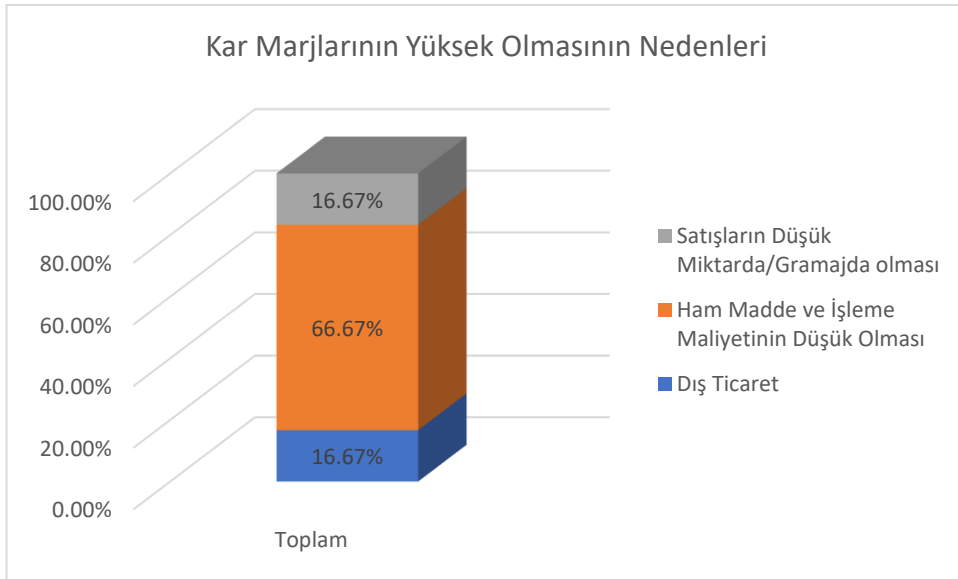
Şekil 4.45 Ürünlerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerinin oranı (Sur ilçesi)

Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının sebepleri sorusu yöneltilmiştir. Aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda düşük gramaja sahip bitkilerin ve hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tıbbi ve Aromatik bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerine Şekil 4.46’da yer verilmiştir.

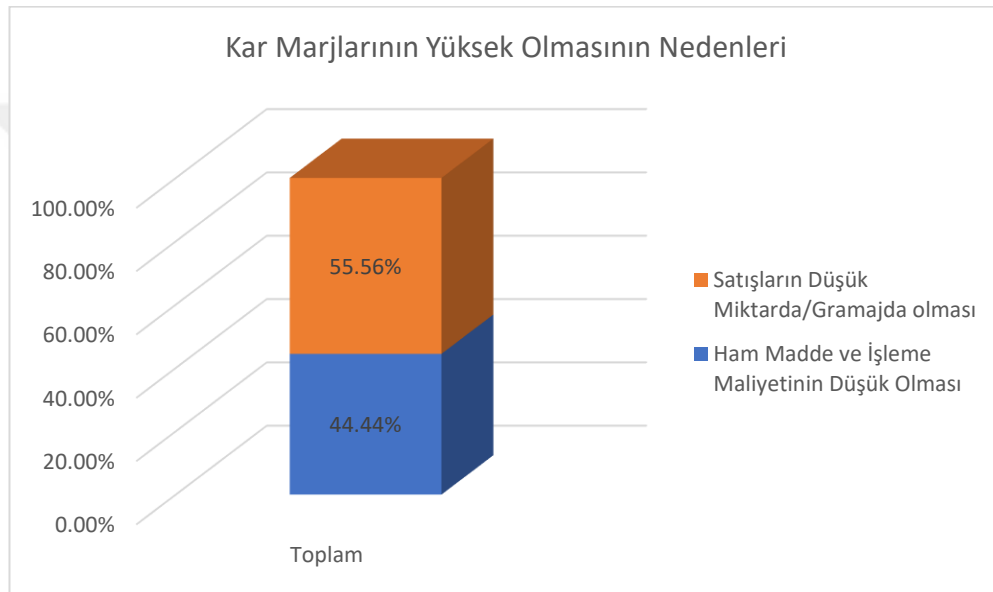
Şekil 4.46 Ürünlerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerinin oranı (Kayapınar İlçesi)

Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının sebepleri sorusu yöneltilmiştir. Aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda işletmelerin %66,67'si hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar oranlarının daha yüksek olduğunu, %16,67'si satışı yapılan ürünlerin düşük miktarda/gramajda olması ve %16,67'si de dış ticaretten dolayı ürünlerin kar marjlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tıbbi ve Aromatik bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerine Şekil 4.47'de yer verilmiştir.

Şekil 4.47 Ürünlerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerinin oranı (Yenişehir ilçesi)

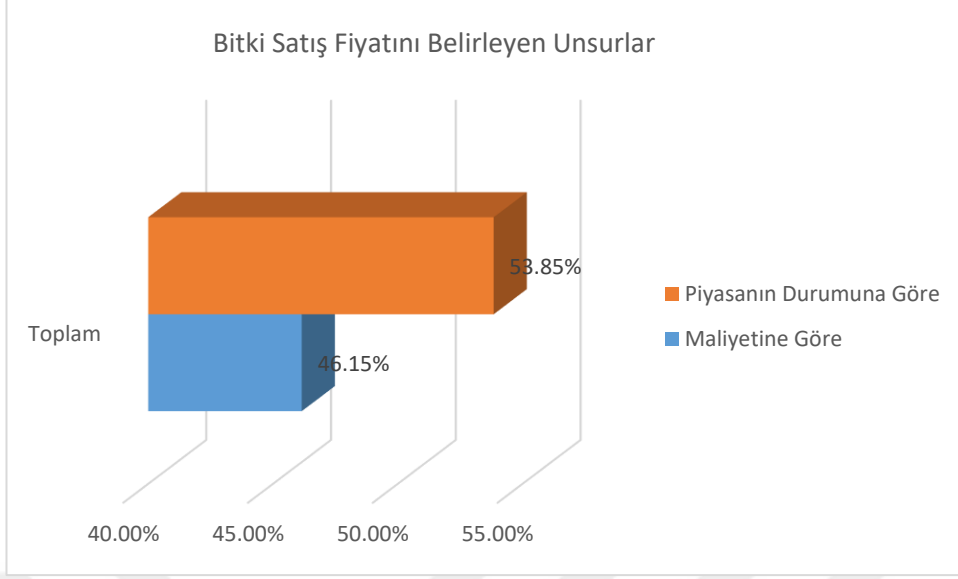
Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının sebepleri sorusu yöneltilmiştir. Aktarcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda düşük gramaja sahip bitkilerin ve hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tıbbi ve Aromatik bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerine Şekil 4.48’de yer verilmiştir.

Şekil 4.48 Ürünlerin kar marjlarının yüksek olmasının nedenlerinin oranı (Bağlar ilçesi)

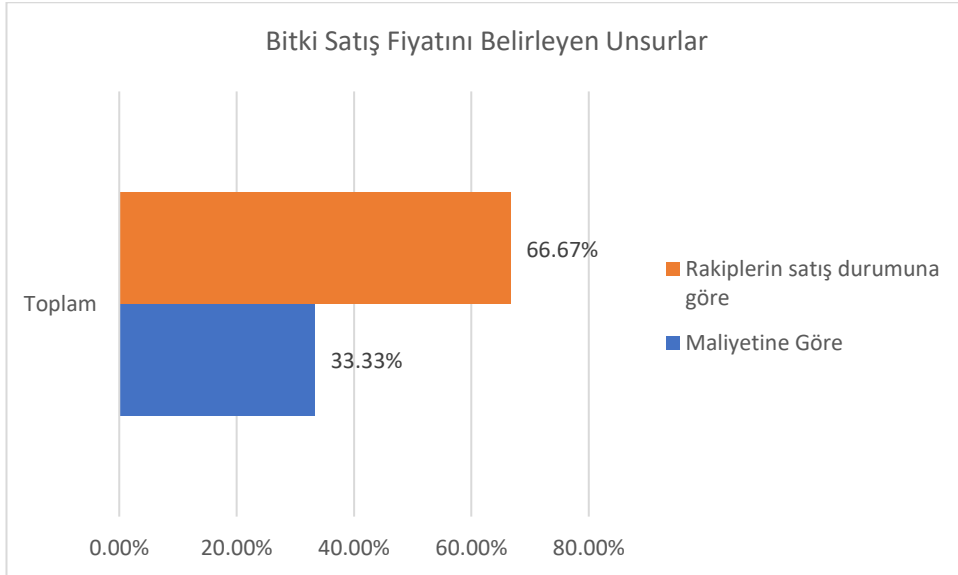
4.13 Bitki Satış Fiyatını Belirleyen Faktörler

Yapılan anket yöntemi çalışmasıyla Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara bitki satış fiyatını belirledikleri unsurların neler olduğu sorulduğunda; %53,85’i piyasanın durumuna göre, %46,15’i de bitkilerin maliyet tutarlarını baz alarak bitkilerin satış fiyatlarını belirledikleri tespit edilmiştir. Aktarcıların bitki satış fiyatlarını belirledikleri unsurlara Şekil 4.49’da yer verilmiştir.

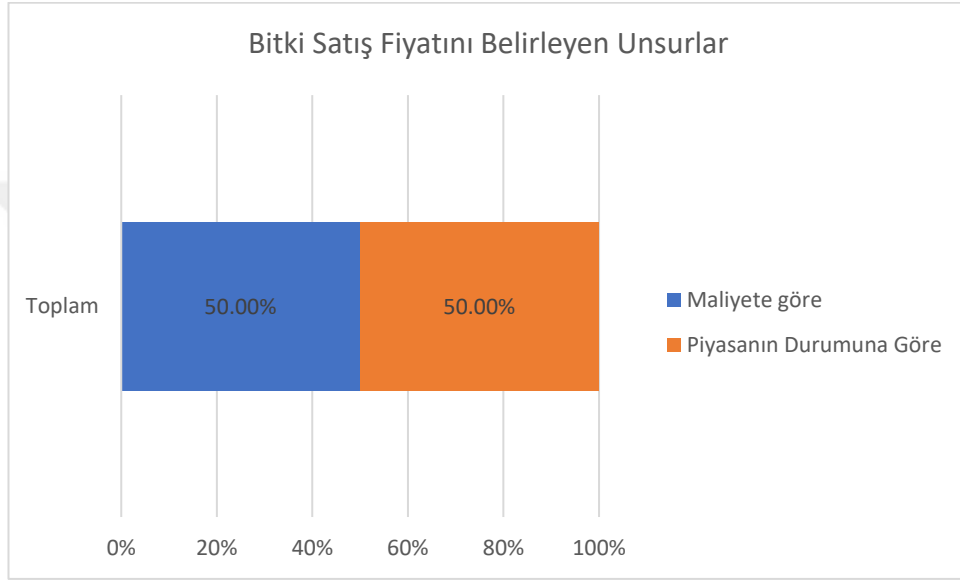
Şekil 4.49 Bitki satış fiyatını belirleyen unsurların oranı (Sur ilçesi)

Yapılan anket yöntemi çalışmasıyla Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara bitki satış fiyatını belirledikleri unsurların neler olduğu sorulduğunda; %66,67'si rakiplerinin satış fiyatına göre belirledikleri, %33,33'ü de bitkilerin maliyet tutarlarını baz alarak bitkilerin satış fiyatlarını belirledikleri tespit edilmiştir. Aktarcıların bitki satış fiyatlarını belirledikleri unsurlara Şekil 4.50'de yer verilmiştir.

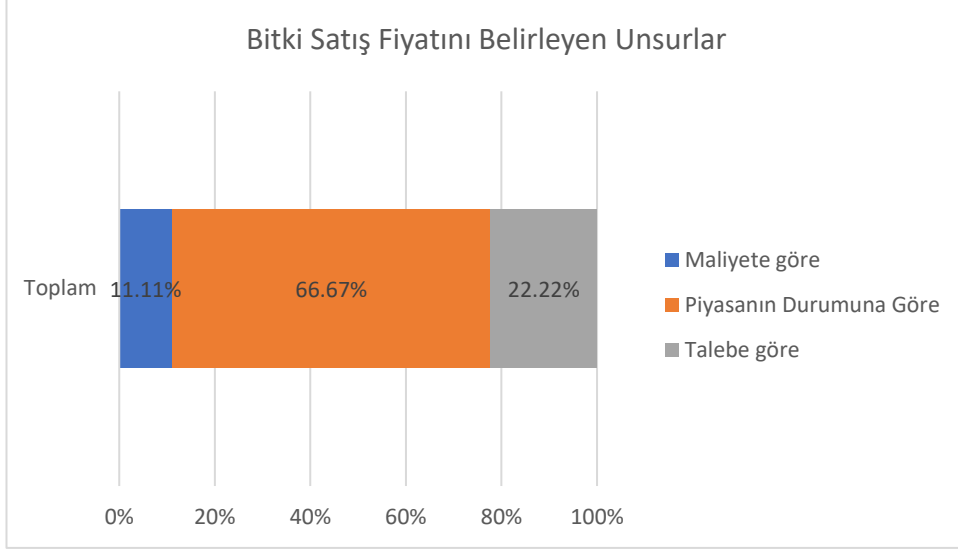
Şekil 4.50 Bitki satış fiyatını belirleyen unsurların oranı (Kayapınar ilçesi)

Yapılan anket yöntemi çalışmasıyla Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara bitki satış fiyatını belirledikleri unsurların neler olduğu sorulduğunda; işletmecilerin %50'si piyasanın durumuna göre fiyatı belirlerken, %50'si de maliyete göre ürünlerin fiyatlarını belirledikleri tespit edilmiştir. Tıbbi aromatik bitki satışı yapılan işletmecilerin bitki satış fiyatlarını belirledikleri unsurlara Şekil 4.51'de yer verilmiştir.

Şekil 4.51 Bitki satış fiyatını belirleyen unsurların oranı (Yenişehir ilçesi)

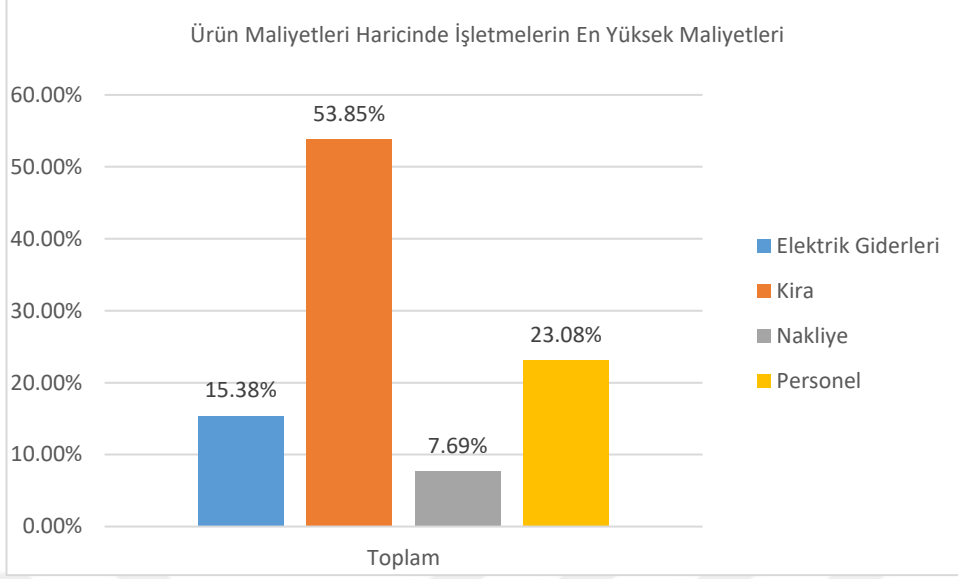
Yapılan anket yöntemi çalışmasıyla Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara bitki satış fiyatını belirledikleri unsurların neler olduğu sorulduğunda; %66,66'si piyasanın durumuna göre bitkilerin satış fiyatını belirlerken, %22,22'si tüketicilerin talebine göre ve %11,11'i de bitkilerin maliyet tutarlarını baz alarak bitkilerin satış fiyatlarını belirledikleri tespit edilmiştir. Aktarcıların bitki satış fiyatlarını belirledikleri unsurlara Şekil 4.52'de yer verilmiştir.

Şekil 4.52 Bitki satış fiyatını belirleyen unsurların oranı (Bağlar ilçesi)

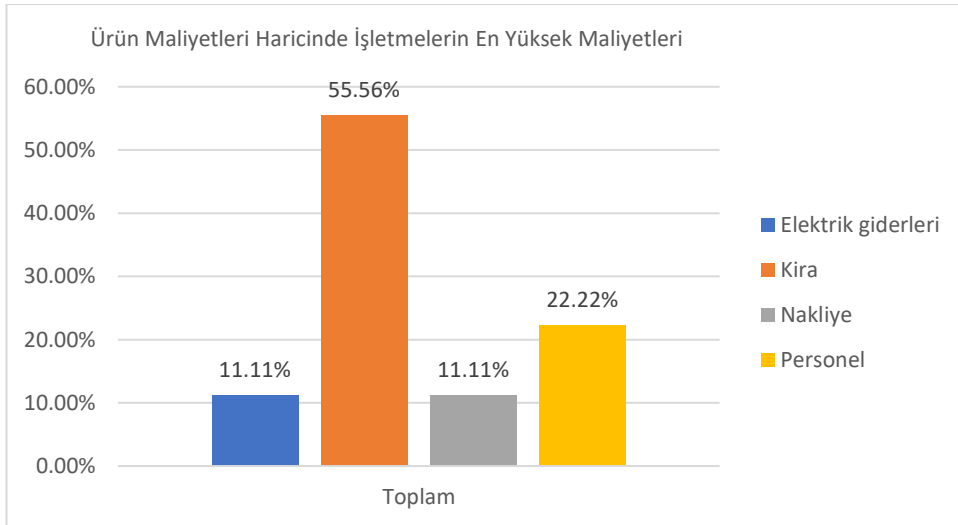
4.14 Ürün Maliyetleri Haricinde İşletmelerin Diğer Maliyetlerine Ait Bilgiler

Yüz yüze anket yöntemiyle Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada işletme sahiplerinin ürünlerin maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyet gideri sorusu yöneltilmiştir. İşletme sahiplerinin verdikleri cevap doğrultusunda %53,85'inin kira maliyetlerinin yüksek olduğunu, %23,08'i personel giderlerinin, %7,69'u nakliye bedelinin ve %15,38'i de elektrik giderlerinin fazla olduğunu vurgulamışlardır. Verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı gibi çoğunluğunun işletme yerinin sahibi olmadıkları, kirada oldukları anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyetlerine ait bilgilere Şekil 4.53'te yer verilmiştir.

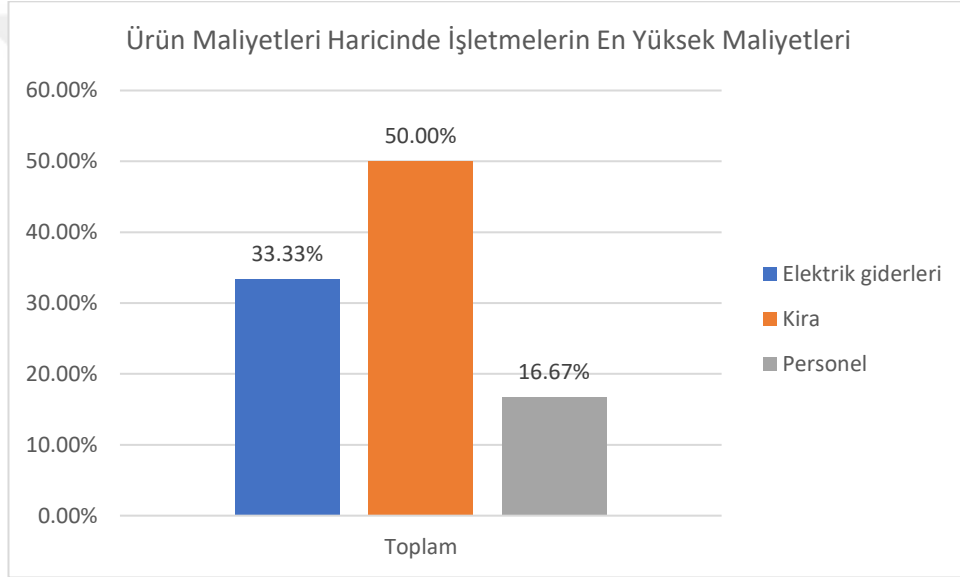
Şekil 4.53 İşletmelerin en yüksek maliyet oranları (Sur ilçesi)

Yüz yüze anket yöntemiyle Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarcılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada işletme sahiplerinin ürünlerin maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyet gideri sorusu yöneltilmiştir. İşletme sahiplerinin verdikleri cevap doğrultusunda %55,56'sı kira maliyetlerinin yüksek olduğunu, %22,22'si personel giderlerinin, %11,11'i nakliye bedelinin ve %11,11'i de elektrik giderlerinin fazla olduğunu vurgulamışlardır. Verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı gibi çoğunluğunun işletme yerinin sahibi olmadıkları, kirada oldukları anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyetlerine ait bilgilere Şekil 4.54'te yer verilmiştir.

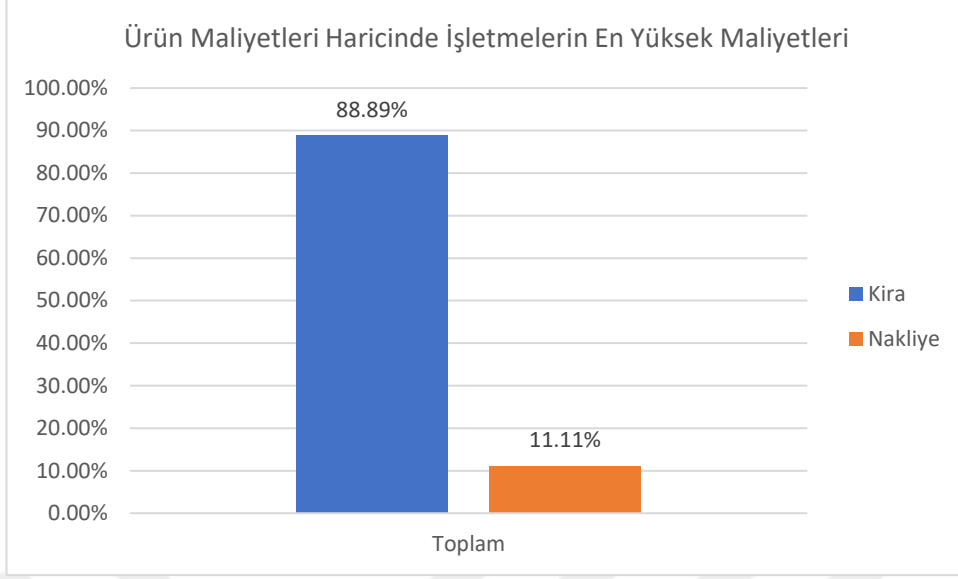
Şekil 4.54 İşletmelerin en yüksek maliyet oranları (Kayapınar ilçesi)

Yüz yüze anket yöntemiyle Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada işletme sahiplerinin ürünlerin maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyet gideri sorusu yöneltilmiştir. İşletme sahiplerinin verdikleri cevap doğrultusunda %50'si kira maliyetlerinin yüksek olduğunu, %16,67'si personel giderlerinin ve %33,33'ü de elektrik giderlerinin fazla olduğunu vurgulamışlardır. Verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı gibi çoğunluğunun işletme yerinin sahibi olmadıkları, kirada oldukları anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyetlerine ait bilgilere Şekil 4.55'te yer verilmiştir.

Şekil 4.55 İşletmelerin en yüksek maliyet oranları (Yenişehir ilçesi)

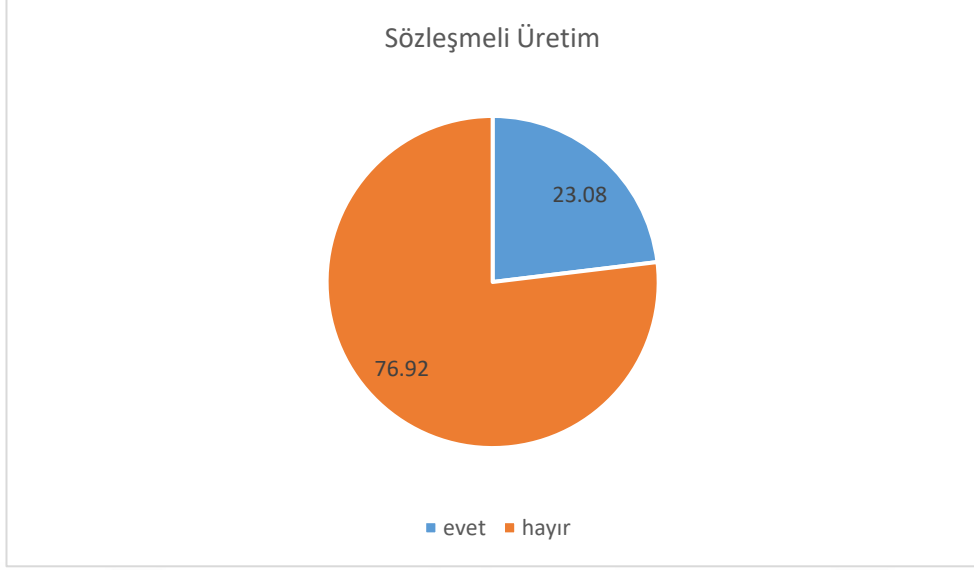
Yüz yüze anket yöntemiyle Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada işletme sahiplerinin ürünlerin maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyet gideri sorusu yöneltilmiştir. İşletme sahiplerinin verdikleri cevap doğrultusunda %88,89'u kira maliyetlerinin yüksek olduğunu ve %11,11'i de nakliye giderlerinin fazla olduğunu vurgulamışlardır. Verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı gibi çoğunluğunun işletme yerinin sahibi olmadıkları, kirada oldukları anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalara göre aktarcıların ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyetlerine ait bilgilere Şekil 4.56'da yer verilmiştir.

Şekil 4.56 İşletmelerin en yüksek maliyet oranları (Bağlar ilçesi)

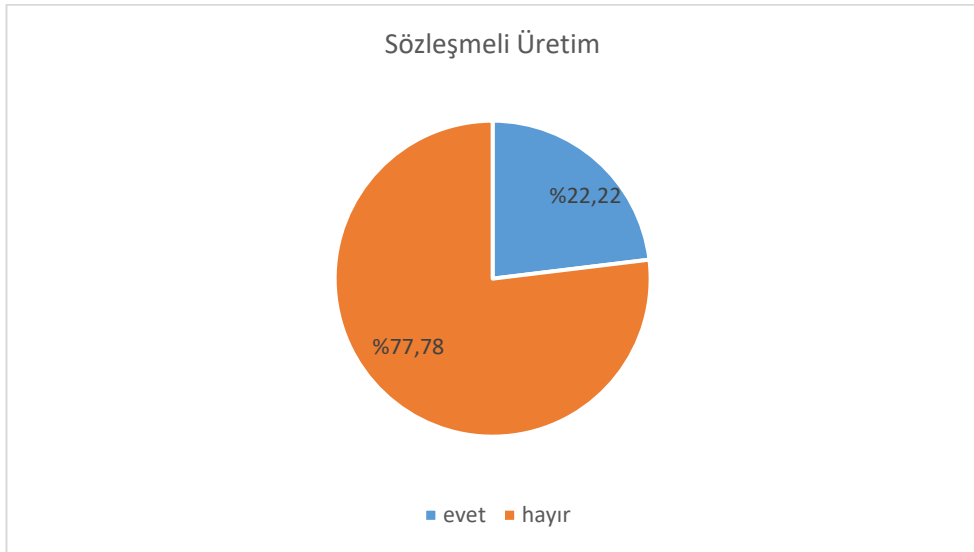
4.15 Sözleşmeli Üretime Ait Bilgiler

Yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada Diyarbakır Sur ilçesi aktarcılar ve üreticiler arasında ürünün ekim- dikim zamanında veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu yüklemesine karşın, aktarcıların da elde edilecek ürünü belirli şartlarda garantili almasına dayalı üretim ve pazarlama şekli sorulduğunda %23,08'inin bu tür bir üretim ve pazarlama şekli yaptıkları verdikleri cevaplar neticesinde belirlenmiştir. Yapılan araştırmada sözleşmeli üretim yapılıp yapılmadıklarına dair bilgilere Şekil 4.57'de yer verilmiştir.

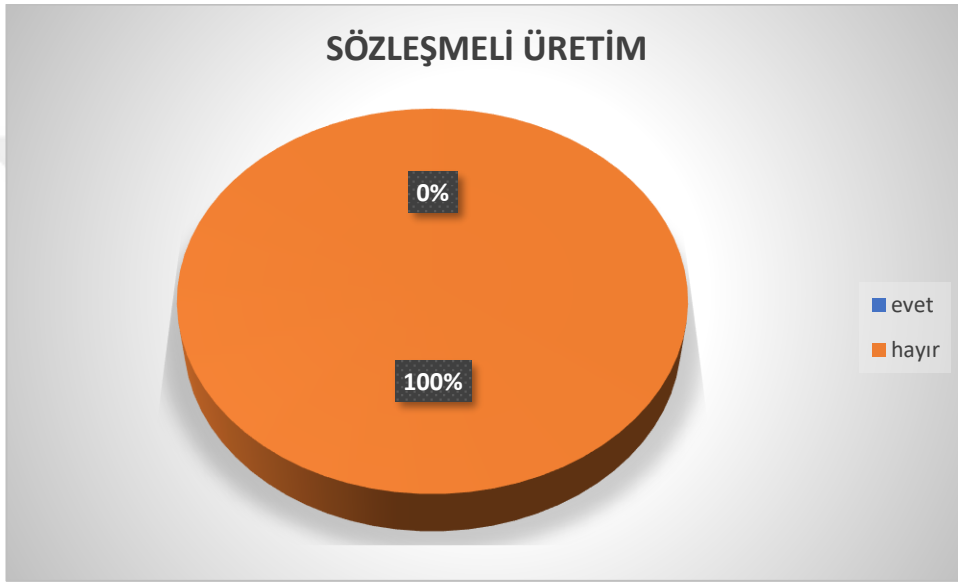
Şekil 4.57 Sözleşmeli üretim oranı (Sur ilçesi)

Yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada Diyarbakır Kayapınar ilçesi aktarıcılar ve üreticiler arasında ürünün ekim- dikim zamanında veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu yüklemesine karşın, aktarıcıların da elde edilecek ürünü belirli şartlarda garantili almasına dayalı üretim ve pazarlama şekli sorulduğunda %22,22'sinin bu tür bir üretim ve pazarlama şekli yaptıkları verdikleri cevaplar neticesinde belirlenmiştir. Yapılan araştırmada sözleşmeli üretim yapılıp yapılmadıklarına dair bilgilere Şekil 4.58'de yer verilmiştir.

Şekil 4.58 Sözleşmeli üretim oranı (Kayapınar ilçesi)

Yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada Diyarbakır Yenişehir ilçesi aktarcılar ve üreticiler arasında ürünün ekim- dikim zamanında veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu yüklemesine karşın, aktarcıların da elde edilecek ürünü belirli şartlarda garantili almasına dayalı üretim ve pazarlama şekli sorulduğunda işletmecilerin hepsi bu tür bir üretim ve pazarlama şekli yapmadıkları verdikleri cevaplar neticesinde belirlenmiştir. Yapılan araştırmada sözleşmeli üretim yapıp yapılmadıklarına dair bilgilere Şekil 4.59’da yer verilmiştir.

Şekil 4.59 Sözleşmeli üretim oranı (Yenişehir ilçesi)

Yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada Diyarbakır Bağlar ilçesi aktarcılar ve üreticiler arasında ürünün ekim- dikim zamanında veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu yüklemesine karşın, aktarcıların da elde edilecek ürünü belirli şartlarda garantili almasına dayalı üretim ve pazarlama şekli sorulduğunda işletmelerin tamamı bu şekilde bir üretim gerçekleştirmedikleri verdikleri cevaplar neticesinde belirlenmiştir. Yapılan araştırmada sözleşmeli üretim yapıp yapılmadıklarına dair bilgilere Şekil 4.60'ta yer verilmiştir.

Şekil 4.60 Sözleşmeli üretim oranı (Bağlar ilçesi)

4.16 En Çok Satışı Yapılan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri

Diyarbakır Sur (merkez) İlçesinde faaliyet gösteren aktar işletmelerine yönelik yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara en fazla satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkilere ait veriler Tablo 4.1’de sunulmuştur. Aktarlara sorulduğunda, ilk üç sırada Ihlamur, Kekik ve Zencefil bitkisi cevabı verilmiştir.

Bu bitkilerin Etnobotanik özelliklerine değindiğimizde ıhlamur bitkisinin Malvaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Tilia*’dır. Ihlamur bitkisinin çiçek kısmı kullanılmakta olup, kullanım şekli çay(içecek) şeklinde ve soğuk algınlığı amacıyla kullanılmaktadır. Kekik bitkisinin Lamiaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Thymus*’tur. Kekik bitkisinin yaprak kısmı kullanılmakta olup, baharat şeklinde kullanılmakta ayrıca aroma verici amacıyla kullanılmaktadır.

Zencefil bitkisinin Zingiberaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Zingiber officinal*’dir Zencefil bitkisinin kök kısmı kullanılmakta, ayrıca tıbbi olarak kullanım şeklinde olup ve üst solunum yolları rahatsızlıklarında kullanılmaktadır.

Tablo 4.1 Sur ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan aktarlarda en çok satışı yapılan 3 tane tıbbi ve aromatik bitkilerin bilimsel isimleri, kullanım amaç ve biçimleri

BİTKİ İSMİ	FAMİLYA	BİLİMSEL İSMİ	YÖRESEL İSMİ	KULLANILAN KISIM	KULLANIM ŞEKLİ	KULLANIM AMACI
IHLAMUR	Malvaceae	<i>Tilia</i>	Ihlamur	Çiçek	Çay(içecek)	Soğuk algınlığı
KEKİK	Lamiaceae	<i>Thymus</i>	Kekik	Yaprak	Baharat	Aroma verici
ZENCEFİL	Zingiberaceae	<i>Zingiber officinale</i>	Zencefil	Kök	Tıbbi	Üst Solunum Yolları

Diyarbakır Kayapınar (merkez) İlçesinde faaliyet gösteren aktar işletmelerine yönelik yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara en fazla satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkilere ait veriler Tablo 4.2’de sunulmuştur. Aktarlara sorulduğunda, ilk üç sırada Ihlamur, Adaçayı ve Zerdeçal bitkisi cevabı verilmiştir.

Bu bitkilerin Etnobotanik özelliklerine değindiğimizde ıhlamur bitkisinin Malvaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Tilia*’dır. Ihlamur bitkisinin çiçek kısmı kullanılmakta olup, kullanım şekli çay (içecek) şeklinde ve soğuk algınlığı amacıyla kullanılmaktadır. Adaçayı bitkisinin *Salvia* familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Salvia officinalis*’dir. Adaçayı bitkisinin yaprak kısmı kullanılmakta olup, koku ve lezzet şeklinde kullanılmakta ayrıca koku ve lezzet vermek amacıyla kullanılmaktadır. Zerdeçal bitkisinin Zingiberaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Tracheophyta*’dır. Zerdeçal bitkisinin çiçek kısmı kullanılmakta, ayrıca baharat şeklinde kullanılmakta ve yemeklerde çeşni amacıyla kullanılmaktadır.

Tablo 4.2 Kayapınar ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan aktarlarda en çok satışı yapılan 3 tane tıbbi ve aromatik bitkilerin bilimsel isimleri, kullanım amaç ve biçimleri

BİTKİ İSMİ	FAMİLYA	BİLİMSEL İSMİ	YÖRESEL İSMİ	KULLANILAN KISIM	KULLANIM ŞEKLİ	KULLANIM AMACI
IHLAMUR	Malvaceae	<i>Tilia</i>	Ihlamur	Çiçek	Çay(içecek)	Soğuk algınlığı
ADAÇAYI	Salvia	<i>Salvia officinalis</i>	Adaçayı	Yaprak	Koku ve lezzet	Koku ve lezzet
ZERDEÇAL	Zingiberaceae	<i>Tracheophyta</i>	Zerdeçal	Çiçek	Baharat	Yemeklere çeşni olarak

Diyarbakır Yenişehir (merkez) İlçesinde faaliyet gösteren aktar işletmelerine yönelik yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara en fazla satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkilere ait veriler Tablo 4.3'te sunulmuştur. Aktarlara sorulduğunda, ilk üç sırada Ihlamur, Tarçın ve Zencefil bitkisi cevabı verilmiştir.

Bu bitkilerin etnobotanik özelliklerine açısından ıhlamur bitkisinin Malvaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Tilia*'dir. Ihlamur bitkisinin çiçek kısmı kullanılmakta olup, kullanım şekli çay(içecek) şeklinde ve soğuk algınlığı amacıyla kullanılmaktadır. Tarçın bitkisinin Lauraceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Cinnamomum verum* 'dur. Tarçın bitkisinin gövde kısmı kullanılmakta olup, tıbbi ve baharat şeklinde kullanılmakta ayrıca zayıflamak amacıyla kullanılmaktadır. Zencefil bitkisinin Zingiberaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Zingiber officinale* dir. Zerdeçal bitkisinin kök kısmı kullanılmakta, ayrıca tıbbi amaçla üst solunum yolu rahatsızlıklarında kullanılmaktadır.

Tablo 4.3 Yenişehir ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan aktarlarda en çok satışı yapılan 3 tane tıbbi ve aromatik bitkilerin bilimsel isimleri, kullanım amaç ve biçimleri

Bitki İsmi	Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Kullanılan Kısım	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Ihlamur	Malvaceae	<i>Tilia</i>	Ihlamur	Çiçek	Çay(içecek)	Soğuk algınlığı
Tarçın	Lauraceae	<i>Cinnamomum verum</i>	Tarçın	Gövde	Tıbbi, Baharat	Zayıflama
Zencefil	Zingiberaceae	<i>Zingiber officinale</i>	Zencefil	Kök	Tıbbi	Üst Solunum Yolları

Diyarbakır Bağlar (merkez) İlçesinde faaliyet gösteren aktar işletmelerine yönelik yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada aktarcılara en fazla satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkilere ait veriler Tablo 4.4'te sunulmuştur. Aktarlara sorulduğunda, ilk üç sırada Ihlamur, Yeşil çay ve Rezene bitkisi cevabı verilmiştir.

Bu bitkilerin Etnobotanik özelliklerine değindiğimizde ıhlamur bitkisinin Malvaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Tilia*'dır. Ihlamur bitkisinin çiçek kısmı kullanılmakta olup, kullanım şekli çay (içecek) şeklinde ve soğuk algınlığı amacıyla kullanılmaktadır. Yeşil çay bitkisinin Theaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Camelia Sinensis*'dir. Yeşil çay bitkisinin yaprak kısmı kullanılmakta olup, çay şeklinde kullanılmakta ayrıca zayıflama amacıyla kullanılmaktadır. Rezene bitkisinin Apiaceae familyasına ait olduğu, Latince ismi de *Foeniculum vulgare* dir. Rezene bitkisinin tohum kısmı kullanılmakta, ayrıca çay şeklinde kullanılmakta ve mide ve bağırsak rahatsızlığı amacıyla kullanılmaktadır.

Tablo 4.4 Bağlar ilçesinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan aktarlarda en çok satışı yapılan 3 tane tıbbi ve aromatik bitkilerin bilimsel isimleri, kullanım amaç ve biçimleri

Bitki İsmi	Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Kullanılan Kısım	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Ihlamur	Malvaceae	<i>Tilia</i>	Ihlamur	Çiçek	Çay (içecek)	Soğuk algınlığı
Yeşilçay	Theaceae	<i>Camelia Sinensis</i>	Yeşilçay	Yaprak	Çay (içecek)	Zayıflama
Rezene	Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i>	Rezene	Tohum	Çay (içecek)	Mide ve bağırsak rahatsızlığı

Sargin vd., 2013'te Alaşehir ve yöresinde yapmış oldukları çalışmayla karşılaştırdığımızda, en fazla kullanımı olan türlerin bulunduğu familyaların Lamiaceae (%21) olduğu onu Fabaceae (%6) ve Zingiberidaceae (%6)'nin izlediği görülmüştür. Aktarlarda satışı en fazla olan türler ise Bilyalı Kekik (*Origanum onites* L.), Civanperçemi (*Achillea millefolium* L.) ve Keten (*Linum usitatissimum* L.) olarak tespit edilmiştir. Tıbbi bitkilerin aktarlar tarafından yöre halkına daha çok mide-bağırsak, soğuk algınlığı, gribal enfeksiyonlar, romatizma, bronşit ve zayıflama gibi rahatsızlıklar için satıldığı belirlenmiş ve bu bitkilerin daha çok infüzyon, dekoksiyon ve toz gibi yöntemlerle kullanıldığı görülmüştür.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Diyarbakır ilinin 4 merkez (Kayapınar, Yenişehir, Sur, Bağlar) ilçelerinde tıbbi ve aromatik bitki satışını yapan işletme sahiplerinin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bununla beraber tıbbi ve aromatik bitki satışını yapan aktar işletmecilerinin mesleği öğrenme şekillerine, bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerlerine, işletme yılı periyotlarına , ürünleri tedarik etme şekillerine, en çok hangi hastalıklar için drog satışı gerçekleştirdiklerine, drogların bilimsel isimlerini bilip bilmediklerine, drog satışını etkileyen faktörlere, tıbbi aromatik bitkilerin saklama biçimlerine ,bitkilerin kar marjlarının yüksek olmasının sebeplerine, bitkilerin satış fiyatının neye göre belirlediklerine, ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyetlerine, sözleşmeli üretim yapılıp yapılmadığına ve en çok satışı yapılan 3 tıbbi ve aromatik bitkinin etnobotanik özelliklerine değinerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanı olarak ele alınan Diyarbakır merkez ilçelerinde (Kayapınar, Sur, Bağlar, Yenişehir) ilçe tarım müdürlüklerine kayıtlı tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan 37 işletmenin işletme sahipleriyle yüz yüze anket çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan işletmelerin %35,2'si Sur ilçesinde, %24,3'ü Kayapınar ilçesinde, %24,3'ü Bağlar ilçesinde, %16,2'si Yenişehir ilçesinde bulunmaktadır. Araştırmaya ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitki satışını gerçekleştiren işletme sahiplerinin demografik özelliklerine değindiğimizde, Diyarbakır'ın dört merkez ilçesinde bulunan aktar işletmecilerin ortalamasına bakıldığında çoğunluğunun (%86,5) erkek işletmeden oluştuğu, yarısından fazlasının 32 yaş ve üzeri (%64,9) oldukları ve %56,8'inin lise mezunu olukları tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine aktarcılık mesleğini öğrenme şekli sorusu sorulduğunda işletmelerin çoğunluğu (%48,9) kendi kendini geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda olduğu gibi çoğunluğunun meslekle ilgili bir eğitim almadıkları çok az sayıda işletmelerin eğitim aldıkları tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine bitkilerle ilgili detaylı bilgi edinme yerleri sorulduğunda çoğunluğunun (%54) yazılı kaynaklar ve internetten bilgi aldıklarını beyan etmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik satışı yapan işletmelerin işletme yılı periyotlarını sorduğumuzda %78,5'i 2002 tarihinden sonra faaliyete başladığı, %21,5'i de 2002 tarihinden önce faaliyete başladıkları tespit edilmiştir. 40 yıldan daha fazla faaliyet gösteren işletme Diyarbakır'ın Sur ilçesinde faaliyet gösteren tanınmış işletme olan Kör Yusuf baharat işletmesidir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine ürünleri tedarik etme şekilleri sorusu yöneltildiğinde %51,4'ü satıcı firma-toptancılardan, %24,32'si de köy toplayıcılarından temin ettiklerini vurgulamışlardır.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine ürünleri muhafaza şekilleri sorulduğunda çoğunluğu ürünleri doğrudan satışa sunduklarını ve ürünleri normal depoda herhangi bir soğuk veya sıcak işlem uygulamadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine ürünlerin satış şekilleri sorulduğunda çoğunluğunun (%62,2) ürünlerin kurutulmuş halinde satışı gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine en çok hangi hastalıklarda drog satışını gerçekleştirdikleri sorusunu sorduğumuzda çoğunluğunun (%62,29) üst solunum yolu rahatsızlıklarında tüketicilerin tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine drogların bilimsel (Latince) isimlerini biliyor musunuz sorusu sorulduğunda %64'unun bilimsel isimlerini bilmediklerini, %35,1'inin bilimsel isimlerini bildiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine drog satışını etkileyen faktörler nelerdir diye sorusunu sorduğumuzda çoğunluğunun (%43,3) mevsimsel faktörler etkili olduğunu, mevsimsel faktörlerin drog satışını artırdığını belirtmişlerdir. İşletmecilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda anlaşıldığı gibi drog satışının mevsimsel geçiş ve kış aylarında artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine tıbbi ve aromatik bitkileri saklama biçimleri sorusunu sorduğumuzda %29,7'si poşetlerde, %27,1'i cam kaplarda, %21,6'sı plastik kaplarda, %21,6'sı da çuvallarda sakladıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine Tıbbi ve aromatik bitkilerin kar marjlarının yani işletme sahiplerinin işletme faaliyetlerinden elde ettiği kârın, satış gelirleri üzerindeki oranının yüksek olmasının sebebi yüksek olmasının sebepleri nelerdir sorusunu sorduğumuzda çoğunluğunun (%43,3) hammadde ve işçiliği düşük olan bitkilerin kar oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine bitki satış fiyatı neye göre belirlenir sorusunu sorduğumuzda çoğunluğunun (%43,3) piyasanın durumuna göre satış fiyatını belirlediklerini dile getirmişlerdir.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine ürün maliyetleri haricinde işletmenin en yüksek maliyeti sorusunu sorduğumuzda %40,5'inin kira, %37,9'unun da personel giderleri olduklarını belirtmişlerdir. Verilen cevaplarda Sur ve Kayapınar ilçelerinde bulunana tıbbi ve aromatik bitki satışı yapılan işletmelerin çoğunluğu en çok kira maliyeti olduklarını vurgulamış olup Sur ve Kayapınar işletmecilerinin işletme yerinin mülk sahibi olmadıkları anlaşılmıştır. Bağlar ilçesinde de çoğunluğunun personel giderleri olduklarını vurgulamış olup Bağlar işletmecilerinin işletme yerinin mülk sahibi oldukları anlaşılmıştır.

Araştırma sonucunda tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan işletme sahiplerine sözleşmeli üretim yani firmalar ve üreticiler arasında ürünün ekim- dikim zamanında veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu

yüklemesine karşın, firmaların da elde edilecek ürünü belirli şartlarda garantili almasına dayalı üretim ve pazarlama şekli yapıp yapılmadığı sorusunu sordüğümüzde çoğunluğunun (%70,3) sözleşmeli üretim yapmadıklarını belirtmişlerdir.

En çok satışı yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler ıhlamur, kekik, adaçayı, zencefil, zerdeçal, rezene, tarçın ve yeşil çaydır. Yeşilçay ve tarçın zayıflama amacıyla kullanılırken, ıhlamur soğuk algınlığında, zencefil üst solunum yolları rahatsızlığında, kekik baharat olarak, zencefil yemeklere çeşni olarak, adaçayı koku ve lezzet olarak rezene mide ve bağırsak rahatsızlıklarında kullanılmaktadır.

Sonuç olarak; son yıllarda hem dünya da hem de Türkiye de tıbbi ve aromatik bitkiler olan talep artmaktadır. Bu nedenle tıbbi ve aromatik bitkiler satışı yapan işletmeler de önemli bir hale gelmiştir.

Ülkemizde de gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, toplumun refah düzeyinin artması ile birlikte doğal ürünlere eğilimin giderek artacağı düşünülmektedir. Elde edilen bu bilgilerin de yardımıyla tıbbi bitkiler ile ilgili bundan sonra yapılacak projeksiyonlarda yukarıdaki durum tespitlerinin dikkate alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çünkü tıbbi ve aromatik bitkilerin satışını yapan bu işletmelerin sektörün sorunlarının çözümü ve daha ileriye taşınmasında daha etkin sonuçlar elde edilmesinde tıbbi bitki alanında yapılan çalışmalarda tarım ekonomistleri, agronomistler, tıp doktorları ve eczacılar ile birlikte ortak çalışmalarda yer alması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, F., & Kızılaslan, N. (2016). İstanbul ilinde tıbbi, aromatik ve baharat Bitkileri satışı yapan aktarların yapısal özellikleri ve mevzuat hakkındaki görüşleri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(1), 40-59.
- Akay, D., & Yılmaz, G. (2020). Edirne ilinde solunum sistemi hastalıklarında kullanılan tıbbi bitkiler ile ilgili yapılan anket çalışması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(51), 663-678.
- Akbulut, S. ve ÖZKAN, ZC (2016). Tıbbi ve aromatik bitkiler ticaretinde aktar-müşteri profili: Kahramanmaraş örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 16 (1).
- Alaşehir, M., & Edremit, B. Alaşehir (Manisa) Yöresindeki Aktarlarda Satılan Tıbbi Bitkiler ve Kullanım Özellikleri.
- Altan, S. (2008). Aktarlar: şifalı bitkilerin kullanımı ve etik sorunlar. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 28(6), 209-212.
- Arslan N. Yılmaz G. Akınerdem F. Özgüven M. Kırıcı S. Arıoğlu H. Gümüşçü A. Telci İ. 2000a Nişasta-Şeker, Tütün ve Tıbbi Aromatik Bitkilerin Tüketim Projeksiyonları ve Üretim Hedefleri. V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi C.1:S.453-484.
- Arslan N. Gürbüz B, Özcan S 2000b. Türkiye’de Doğal Bitkilerin Kullanımı ve Ticareti. *Ekin D.*12:98-102.
- Arslan N. 2007. Genel Tıbbi Bitkiler Ders Notları (Basılmamış).
- Asil, H., & Taşgın, S. (2018). Hatay ilinde tıbbi ve aromatik bitki pazarlayan işletmelerin değerlendirilmesi ve aktarların sosyo-ekonomik analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(4), 556-562.
- Bann C (1998). Turkey Forest Sector Review-Global Environment Overlays Program, Draft Report, WorldBank, Turkish Agency, Ankara, 1998.
- Bayraktar ÖV, Öztürk G, Arslan D (2017). Türkiye’de Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Üretimi ve Pazarlamasındaki Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 26 (2): 216-229.
- Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Kızıl, O. A. S., & Telci, İ. (2010). Tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminin arttırılması olanakları, *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, 11, 15.
- Bayramoğlu, M. M. (2007). Doğu Karadeniz bölgesinde tıbbi bitkilerin pazarı üzerine bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon*.

Bhagirathy KA (2003). Valuation of Medicinal Plants: Unresolved Issues and Emerging Öestions. South Asian Netvvork for Development and Environmental Economics Newsletter.

Çelik, T., Şentürk, M., & Aslantürk, Ö. S. (2019). Aydın il merkezinde faaliyet gösteren aktarların kişisel ve mesleki özelliklerinin belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(2), 126-135.

Dönmez Ş, Çakır M, Kef Ş (2016). Bartın'da Yetişen Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Peyzaj Mimarlığında Kullanımı, *Süleyman Demirel University Journal of Archit Bayram E, Kırıcı*

Elçi, B., & Erik, S. (2006). GÜDÜL (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 26(2), 57-64.

Farnsworth NR, Akerele O, Bingel AS, Soejarto DD, Guo Z (1985). *Medicinal Plants in Therapy. Bulletin of the World Health Organization*, 63 (6): 965-981.

Gül, V., & Dinler, B. S. (2016). Kumru (Ordu) yöresinde doğal olarak yetişen bazı tıbbi ve aromatik bitkiler. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 146-156.

Güneri, E., Türkoğlu, T., & Yıldıztekin, M. (2023). Köyceğiz-Dalyan özel çevre koruma bölgesinde geleneksel olarak kullanılan şifalı bitkilerin sürdürülebilirliğinin araştırılması. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 13(1), 130-142.

Gürdal, B., & Yeliz, T. U. N. Ç. (2020). Fethiye (Muğla, Türkiye) Cuma Pazarında Satılan Tıbbi Bitkiler Üzerine Bir Araştırma. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 7(3), 111-117.

<https://www.diyarbakirkulturturizm.org/Info/Details/Diyarbakir-Cografı-Yapısı/56>
(15 Mayıs, 2024)

<https://www.haritatr.com/baglar-haritasi-i108> (15 Mayıs, 2024)

<https://www.haritatr.com/kayapınar-haritasi-i10a> (15 Mayıs, 2024)

<https://www.haritatr.com/sur-haritasi-i107> (15 Mayıs, 2024)

<https://www.haritatr.com/yenisehir-haritasi-i109> (15 Mayıs, 2024)

<https://tr.pinterest.com/pin/629941066623090834/> (15 Mayıs, 2024)

Kadioğlu, B., Kadioğlu, S., & Taşgın, G. (2021). Erzurum İlinde Tıbbi Ve Aromatik Bitki Tüketicilerinin Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *Bahçe*, 50(1), 7-15.

- Kahveci, E., Yeşilkaya, M., & Malkoçoğlu, S. (2018). Orta Karadeniz Bölgesindeki tıbbi ve aromatik bitki işletmelerinin yapısal analizi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7(1), 55-68.
- Kaya G (2006). Tıbbi Bitki Rezervi Olarak Orman Kaynaklarının Gelecek Değerinin Belirlenmesinde Kullanılan P&P Modelinin İrdelenmesi, *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (9):23-32.
- Kayıran, S. D., & Kırıcı, S. (2019). Adana (Türkiye) aktarlarında tedavi amacıyla satılan bitkisel droglar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(2), 183-192.
- Kendir, G., Güvenç, A., 2010. Etnobotanik ve Türkiye’de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 1: 50- 58
- Kılıçhan, R., & Çalhan, H. (2015). Mutfakların sihri baharat: Kayseri ilinde baharat tüketim alışkanlıklarının belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 3(2), 40-47.
- Kızıl, S., & Ertekin, A. S. (2003). Diyarbakır ve Çevresinde Yayılış Gösteren Bazı Tıbbi Bitkiler, *Türkiye 5. Tarla Bitkileri Kongresi*, 13-17 Ekim 2003, Diyarbakır
- Kızıl, S., & Tonçer, Ö. (2005) Diyarbakır’da tıbbi bitkiler piyasası ve tüketim potansiyeli, *Türkiye 6. Tarla Bitkileri Kongresi*, 5-9 Eylül 2005, Cilt II, Sayfa 489-492, Antalya
- Kızıloğlu, R., Kızılaslan, H., & Eren, H. Z. (2017). Tıbbi ve Aromatik Amaçlı Kullanılan Bitkilerde Tüketici Davranışlarının İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği). *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(3), 27-35.
- Kocabaş, Y. Z., & Gedik, O. (2016). Kahramanmaraş il merkezi semt pazarlarında satılan bitkiler hakkında etnobotanik araştırmalar. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(4), 41-50.
- Korkmaz, M., & Alpaslan, Z. (2014). Ergan Dağı Erzincan-Türkiye’nin etnobotanik özellikleri. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 1(3), 1-31.
- Korkmaz, M. (2014). Kelkit (Gümüşhane) aktarlarında satılan tıbbi bitkilerin etnobotanik özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 60-80.
- Kurt, P., & Karaoğlu, E. (2018). Bartın’da aktarlarda satılan tıbbi aromatik bitkiler ve ülkemizdeki pazar payları. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 20(1), 73-80.
- Öner, E. K., Yeşil, M., & Güveli, G. (2017). Ordu aktarlarında satılan tıbbi bitkiler. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(2), 378-383.
- Özkan G (2014). Fitoterapi-Homeopati ve Türkiye’deki uygulamaları. *II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu Bildiri Kitabı (23–25 Eylül 2014 Yalova) : 1-8.*

- Özkan, O., & Deniz, T. (2021). Aktarların bakış açısıyla tıbbi bitki talebinin analizi. *Turkish Journal of Forestry*, 22(1), 25-32.
- Pınar, K.U.R.T., & Karaoğul, E. (2018). Bartın'da aktarlarda satılan tıbbi aromatik bitkiler ve ÷lkemizdeki pazar payları. *Bartın Orman Fak÷ltesi Dergisi*, 20(1), 73-80.
- Polatman, S., & Demir, A. (2023). Determination of the sales profile of medicinal plants in herbalists: The case of Aksaray. *Biological Diversity and Conservation*, 165/2, 120-131.
- Sargin, S. A., Selvi, S., & Erdoğan, E. (2013). Alaşehir Manisa y÷resindeki aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanım özellikleri. *Biological Diversity and Conservation*, 6(3), 40-45.
- Schippmann U, Leaman D. J. and Cunningham A. B., 2002. Impact of cultivation and gathering of medicinal plants on biodiversity: Global Trends And Issues. 12-13 October 2002. Inter-Departmental Working Group on Biological Diversity for Food and Agriculture. Roma
- Selvi, S., Dağdelen, A., & Kara, S. (2013). Kazdağlarından (Balıkesir-Edremit) toplanan ve çay olarak tüketilen tıbbi ve aromatik bitkiler, *Tekirdağ Ziraat Fak÷ltesi Dergisi*, 10(2), 26-33.
- Toksoy D, G÷müş C, Ayyıldız H (2003). T÷rkiye'de Orman Kaynaklarının Durumu ve Tıbbi Bitkilerin Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme, *Orman ve Ekonomi Dergisi*, 2:8.
- Tulukcu, E., & Sağdıç, O. (2011). Konya'da aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 27(4), 304- 308.
- T÷men İ (2012). Tıbbi Bitkilerin Ekonomik Değeri, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp K÷ltürü Dergisi*, 22, 36-37.
- Ültay, E., D÷nmez Usta, N. ve Durmuş, T. (2017). Descriptive content analysis of mental model studies in education. *Education for Life*, 31(1), 21-40.
- Varlı, M., Hancı, H., & Kalafat, G. (2020). Tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim potansiyeli ve biyoyararlılığı. *Research Journal of Biomedical and Biotechnology*, 1(1), 24-32.
- Volkan, Gül., & Dinler, B. S. (2016). Kumru (Ordu) y÷resinde doğal olarak yetişen bazı tıbbi ve aromatik bitkiler. *Ziraat Fak÷ltesi Dergisi*, 11(1), 146-156.
- Yüzbaşoğlu, R., & Kızıloğlu, S. (2019). Tıbbi-Aromatik Bitkilerin Satın Alımında Bireylerin Bilinç Düzeyi (Erzurum Merkez İlçeleri Örneği). *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 119-132.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, Ad

BAKIN, Seval

Web sayfası

(Research Gate, Academia, vs.)

Eğitim Bilgileri

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Dicle Üniversitesi	2024
Lisans	Dicle Üniversitesi	2011
Lise	Ziya Gökalp Lisesi	2002

İş Deneyimi

Dönem (Yıl)	Şirket, Kurum	Görev
2013	Tarım Bakanlığı	Ziraat Mühendisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Özel İlgiler

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ BENZERLİK BİLDİRİMİ FORMU

Öğrencinin Adı, Soyadı	Seval BAKIN		
Öğrenci No	21811005		
Ana Bilim Dalı	Tarla Bitkileri		
Program Türü	Proje ☐	Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özlem TONÇER		
Tez Başlığı	Diyarbakır Merkez İlçe Aktarlarının Mevcut Durumu ve Pazarlama Davranışlarının Belirlenmesi		
RAPOR BİLGİLERİ			
Raporlama Aşaması	Tez Savunma Sınavı Sonrası		
Sayfa Sayısı	94		
Raporlama Tarihi	25.06.2024		
Benzerlik Oranı (%)	%23		

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmamın toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 25/06/2024 tarihinde şahsım tarafından Turnitin isimli intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %23 olarak tespit edilmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

- Başlangıç Bölümleri (Kabul ve Onay sayfası, Teşekkür sayfası, Özet/Abstract) hariç
Kaynaklar hariç
Alıntılar dâhil
Diğer (Herşey Dahil)

Tezimin benzerlik oranı, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İntihal Raporu Uygulama Esaslarında belirtilen üst sınır benzerlik oranını aşmamaktadır. Benzerlik oranım üst sınır benzerlik oranının altında olsa dahi aksinin tespit edilmesi durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabul ettiğimi ve hukuki sonuçlarına razı olduğumu bildirir, Gereğini arz ederim.

Öğrenci: Seval BAKIN

Tarih: 25.06.2024

İmza:

Danışman: Prof. Dr. Özlem TONÇER

İmza:

Tarih: 25.06.2024

Ana Bilim Dalı Başkanı: Prof. Dr. Cuma AKINCI

İmza:

Tarih: 25.06.2024
